

DOCUMENTE

Nr. 503. Turda, la 3 ianuarie 1945

NOTĂ

În legătură cu evenimentele recente din Ungaria și cu plecarea unei delegații a guvernului unguresc din Debrețin la Moscova pentru încheierea unui armistițiu între unguri și ruși[1], zvonurile ce ne sosesc de dincolo de Feleac sunt cât se poate de alarmante. Ele produc în sânul populației românești de dincolo și de dincoace de Feleac un adevărat șoc sufletesc. Se aud tot mai des exclamații ca acestea: „Trupele române luptă cu toată vigoarea, se jertfesc dezinteresat și produc succese remarcabile – adevărat nerecunoscute de aliați, dar reale –, în care timp românii sunt mai mult oprimați, li se pretind jertfe imposibil de realizat, economia românească distrusă, ordinea amenințată, independența țării ficțiune, ungurii sunt luați în brațe de către aliații noștri, deși luptă în rândurile adverse”.

Un informator al nostru, sosit recent din Oradea Mare, ne comunică că cercurile conducătoare ungurești de acolo sunt foarte optimiste în ce privește soarta Ungariei și a ungarilor. El a declarat cam următoarele:

Delegația ce a plecat în Moscova pentru tratatul de armistițiu va realiza maximum din condițiile tratatului secret ruso-ungar din toamna anului 1942. Acestea – spune interlocutorul ungar – sunt următoarele puncte principale:

Ca preț al ajutorului pe care Ungaria l-ar fi dat Sovietelor, prin alierea trupelor maghiare la aliați în momentul când trupele sovietice ajung la Carpați și formarea unui front în spatele frontului româno-german, Ungaria trebuie să obțină: Transilvania de Sud până la granița tratatului din București și partea Olteniei, până la vest de Craiova; Croația, o parte din Slovenia cu Fiume; o parte din Carinthia și Austria; rectificări teritoriale în Slovacia Ruscinsco; zonă liberă la Marea Neagră.

Evenimentele din august 1944 și lovitura lui Szálasi au răsturnat planurile democraților din Ungaria[2]. Acum, delegația de la Moscova va trebui să obțină maximum posibil din condițiile de atunci.

Noi știm, spune interlocutorul ungar, că evenimentele cum se desfășoară deja pe teren, Moscova nu va admite suzeranitatea României asupra teritoriilor de dincoace de Carpați, nici chiar atunci când România ar deveni o republică sovietică. România nu e în stare să împlinească condițiile tratatului de armistițiu. Extinderea suzeranității guvernului din Debrețin asupra Transilvaniei de Nord se întâmplă înainte de perfectarea înțelegerii între unguri și ruși, iar ocuparea Transilvaniei de Sud, militărește, este chestiune de timp.

De altă parte, se zvonește, tot din sursă ungurească, că guvernul din Debrețin este emanația celui unguresc din Londra și în asentimentul lui Szálasi și al germanilor, pentru a obține de la ruși înarmarea unor contingente rămase la vatră. Această armată va trebui să joace un mare rol în momentul când Rusia va fi atacată din est și sud.

Am redat zvonurile așa cum le-am primit. Un lucru am constatat și noi în opinia publică: un pesimism deprimant, aproape cu disperarea.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.59)

[1] La 22 decembrie 1944 s-a creat, la Debrecen, guvernul național provizoriu al Ungariei, prezidat de generalul Miklós Dálnoki, după ce la 2 decembrie luase ființă Frontul Național Ungar al Independenței, alcătuit din Partidul Comunist, Partidul Social-Democrat, Partidul Național-Creștin, Partidul Micilor Agrarieni și Partidul Național-Țărănesc. Delegația invocată în document va semna la 20 ianuarie 1945 Convenția de Armistițiu cu Puterile Aliate.

[2] În România, la 23 august 1944, fusese răsturnat regimul antonescian, iar noul guvern prezidat de gen. C. Sănătescu a trecut alături de Națiunile Unite. Evenimentele au determinat demisia cabinetului ungar Sztójay (30 august) și instalarea unui guvern condus de Géza Lakatos. După numai șase săptămâni are loc o lovitură de stat nereușită a lui Miklós Horthy (regent al Ungariei între 1920-1944), puterea fiind preluată de Ferenc Szálasi, sprijinit de gruparea fascistă „Crucile cu săgeți”.

2

[ianuarie 1945]

Raport asupra situației economice din Transilvania de Nord[1]

Situația economică și financiară a Transilvaniei de Nord este foarte grea. Ca urmare a dictatului de la Viena, Transilvania de Nord a fost ruptă de fostele ei piețe de desfacere și aprovizionare din România. În momentul de față, nu are nici o legătură cu piața de desfacere și aprovizionare din Ungaria.

Transilvania de Nord nu este un teritoriu care ar putea rezista singur. Lipsesc o serie de materii prime atât în domeniul industrial, cât și în domeniul necesităților publice (zahăr, petrol nu se găsește deloc, grăsimi foarte puține). Această situație este agravată de jafurile comise de către armatele române și bandele Iuliu Maniu de după eliberarea Transilvaniei de Nord.

Mai trebuie adăugat faptul că o serie de întreprinderi au fost distruse sau transportate. Printre acestea, cel mai greu lovite au fost mijloacele de transport, care au fost complet distruse. Spre a exemplifica această situație, trebuie să spunem că orașul Cluj nu posedă nici o mașină, iar aprovizionarea se face cu puținele căruțe țărănești rămase prin sate.

Pe lângă toate acestea, una dintre problemele cele mai grele ale Transilvaniei de Nord este politica fascismului hitlerist și în special a fasciștilor unguri, caracterizată prin faptul că în Transilvania de Nord nu au existat bănci de sine stătătoare ci, exclusiv aproape, sucursale ale băncilor din Budapesta. La retragere, toate aceste bănci și-au retras fondurile, în frunte cu sucursala Băncii Naționale Maghiare. Marea majoritate a proprietarilor marii industrii și a instituțiilor comerciale au fugit, luând cu sine tot capitalul lichid, acest lucru simțindu-se mai ales după eliberarea Transilvaniei, când prețurile au crescut cu 100%, iar la unele produse chiar cu 300%. Întreprinderile nu au bani de rulat, iar lipsa monedei de schimb se resimte pe întreaga piață.

După retragerea și darea afară a întregii administrații trimise de guvernul românesc pe teritoriul Transilvaniei de Nord care, după cum este cunoscut, a dus o politică fascistă reacționară și înainte de 1940 și a susținut jafurile și crimele împotriva populației maghiare comise de către bandele legionare Iuliu Maniu împreună cu jandarmii, am reușit să completăm și să punem în fruntea primăriilor, prefecturilor și a poliției elemente democratice cinstite (ex. Clujul și o serie de sate).

Față de aceste situații, se impun o serie de măsuri urgente pe care nu puteam să le rezolvăm cu forțele noastre proprii, după cum nici autoritățile sovietice de acolo nu au putut să le rezolve:

1. Se impune organizarea unui Comisariat pentru Transilvania de Nord, care să aibă ca sarcini conducerea administrativă și îndrumarea pe teren economic, financiar, comercial, sanitar, școlar etc. Aceasta e posibil în mod legal, pentru că așa cum prefectii sunt aleși și numiți de autoritățile militare sovietice, tot astfel ar putea să fie numit și un Comisar al Transilvaniei de Nord (comisar care exista și înainte de eliberare, numit de guvernul maghiar). Altfel, cele 11 județe din Transilvania de Nord ar urma să se conducă singure, fără să aibă un for de centralizare, situație care ar avea drept consecință o serie de perturbări în toate domeniile de activitate. Dăm numai un singur exemplu pentru demonstrarea necesității unui comisariat: pentru distribuirea echitabilă a materiilor prime, pentru stabilirea prețurilor, salariilor, pentru rezolvarea problemelor financiare, mai ales a lipsei de monedă de schimb, precum și procurarea materiilor prime necesare afacerilor de război și refacerii economice[2].

2. Pentru rezolvarea problemelor financiare și mai ales a lipsei de capital, propunem organizarea unei bănci care să primească un acout din partea Armatei Sovietice, pe baza căruia vor primi în viitor livrările de produse industriale și alimentare de care au nevoie. A mai existat o propunere, ca această bancă să aibă dreptul să emită monedă, acoperind această monedă cu avutul orașelor și aurului ce se produce în minele de la Baia Mare. Această propunere, după părerea Comitetului Regional, deși ar rezolva problema, nu va fi aprobată.

3. Completarea materiilor prime necesare Transilvaniei de Nord procurându-se din România, dat fiind că moneda pengó nu are curs oficial în România, să se aprobe schimbul de materii prime prin clearing, luând ca bază cursurile oficiale existente atât în România, cât și pe teritoriul Transilvaniei de Nord.

4. Pentru asigurarea liniștii publice și a ordinii, cerem ca măcar parțial să fie permisă înarmarea populației orașenești, care este organizată și condusă de elemente antifasciste.

Acest raport a fost făcut de organizația noastră din Ardeal.

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Secția Economică, dos. 80/1945, f.2-3)

[1] Documentul nu poartă nici o mențiune în ceea ce privește autorul sau data redactării. Există aplicată numai o stampilă, a unei organizații P.C.R., parțial imprimată și ilizibilă. Întrucât provine dintr-un dosar pe anul 1945, am considerat necesar să-l includem aici, deși prin problematica abordată documentul pare a fi fost elaborat poate la finele lunii decembrie. În legătură cu acest document vezi și *Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie*, dos. 356/1945.

[2] Prin Legea nr. 487 din 10 octombrie 1944, s-a înființat „Comisariatul pentru administrarea Transilvaniei eliberate”, care trebuia să reprezinte guvernul român în aceste teritorii (cf. *Colecția de legi și regulamente*, t. XII, 1944, 1-31 octombrie, București, 1945, p.16-17). În funcția de înalt comisar a fost numit Ionel Pop, membru de seamă al Partidului Național-Tărănesc. Acest organism însă nu și-a putut exercita autoritatea la Cluj, întrucât regiunea a intrat sub administrația militară sovietică, până la 13 martie 1945. Pentru acest aspect vezi I.S. Nistor, *Constituirea și activitatea Comisariatului pentru administrarea Transilvaniei eliberate (octombrie 1944-martie 1945)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Cluj-Napoca”, XXVI, 1983-1984, p.491-498.

Nr. 526. Turda II. 9 februarie 1945

NOTĂ

Ungurii, în planurile lor diabolice în contra suveranității românești, sub masca democratismului și proletarismului, merg până acolo încât preconizează o viitoare dominație ungurească până la gurile Dunării.

Sub protecția prezenței armatelor rusești în țară, a uneltelor inconștiente românești și mai ales îndemnați prin emisari acoperiți ai guvernului „democrat” unguresc din Debrețin, ungurii din Transilvania cer sus și tare administrație paralelă ungurească pe lângă cea românească[1].

Deocamdată, chestiunea se dezbate în cercurile intime ungurești și evreo-maghiare (jidovii „patrioți” ai lui Păclișanu[2]), de unde cu încetul discuțiile își găsesc porțițe de scăpare voite în stradă și localuri publice, pentru a sonda reacțiunea opiniei publice românești. Natural, aceasta nu are voie a se manifesta public, deoarece ar fi acte profasciste, naziste, antidemocratice etc.

În ziua de 7.II.1945, două doamne din societatea mare ungurească din Turda discutau politică. Una din ele a replicat următoarele: „Ei, nu-i nimic, în scurt timp vom auzi vorba ungurească căzând cu greutate în Parlamentul din București”. De altfel și în cercurile ungurești din Cluj se vorbește în acest ton.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.77)

[1] Antrenarea armatelor române, după 23 august, în războiul antifascist, a dus ca până la 25 octombrie teritoriul Transilvaniei să fie ocupat de trupele ruso-române. În aceste împrejurări, încercarea de a se reimpune administrația română în teritoriu, fapt însoțit de o serie de acte de răzbunare contra populației maghiare (puse în epocă pe seama „gărzilor maniste”), a dus la trecerea Transilvaniei de Nord sub conducerea comandamentului militar sovietic și obligativitatea retragerii oficialităților române (între 14 noiembrie 1944-13 martie 1945). Vezi Gh. Onișoru, *Statutul nord-vestului Transilvaniei de la 23 august 1944 la 10 februarie 1947*, în „Acta Musei Porolissensis”, XIX, 1995, p.419-428; Claudiu P. Porumbăcean, *Situația politico-administrativă și reinstaurarea administrației românești în județul Satu Mare (25 oct. 1944-9 mart. 1945)*, în „Transylvania Review”, IV, 1995, nr. 4, p.86-92; *Sovietizarea Nord-Vestului României (1944-1950)*, coord. Viorel Ciubotă, Gh. Lazin, Daniela Oltean, Cl. Porumbăcean, Satu Mare, Edit. Muzeului Sătmărean, 1996; Marcela Sălăgean, *Considerations sur la présence des troupes soviétiques dans la Transylvanie du Nord*, în „Transylvania Review”, V, 1996, nr. 4, p.40-45; idem, *Statutul juridic, administrativ și politic al Transilvaniei de Nord, noiembrie 1944-martie 1945*, în vol. *Studii de istorie a Transilvaniei*, coord. I. Costea și V. Orga, Cluj, Edit. Clusium, 1999, p.165-174.

[2] Zenobie Păclișanu (1886-1957), absolvent al facultății de teologie din Viena, bibliotecar la Biblioteca Centrală din Blaj și director general al cultelor minoritare din Ministerul Cultelor (1922). A publicat mai multe lucrări referitoare la istoria bisericii din Transilvania și asupra unor cărturari greco-catolici, fapt pentru care a fost ales membru corespondent al Academiei Române. Spre sfârșitul războiului a tipărit *The Ungarian order in Central Europe* (1944) și *Le caractère roumain de la Transylvanie vu par les écrivains hongrois* (1945).

D.G.P.

Nr. 1041/9 februarie 1945

NOTĂ

În ziua de 19 ianuarie a.c. a sosit în Brașov dr. Gyárfás Elemér[1], fost președinte al Comunității maghiare din România. A luat contact cu Szabó Béni, fost președinte al Comunității maghiare din Brașov, Fekete Frigyes, directorul Băncii Populare maghiare, Elekes Andrei, librar, și Wild Iosif, directorul liceului romano-catolic din acel oraș, cu care a discutat problemele privitoare la minoritatea maghiară, interesându-se de numărul ungarilor rămași credincioși organizației „Népi Szövetség” [Uniunea Populară] și declarând că are misiunea de a reorganiza minoritatea maghiară. În continuare a arătat că astăzi minoritatea maghiară a rămas fără nici un mijloc de apărare și ca atare trebuie luate măsuri.

În legătură cu organizația M.A.D.O.SZ.[2], Gyárfás Elemér a afirmat că acțiunea propagandistă dusă de această organizație nu face decât să mărească aversiunea existentă între populația românească și cea maghiară, declarând că nu intenționează să întreprindă o acțiune împotriva organizației M.A.D.O.SZ., ci vrea numai să o sustragă de la drumul pe care a apucat. În concluzie, a afirmat că numai prin încadrarea întregii populații maghiare, indiferent de confesiune sau stare socială, în sus-zisa organizație se poate duce o luptă eficientă pentru apărarea intereselor comune, cerând să i se dea tot concursul în acțiunea proiectată, pentru că de modul cum va fi soluționată această problemă va depinde tratamentul pe care-l va oferi statul român minorității maghiare.

Szabó Béni și Fekete Frigyes au arătat că, la Brașov, minoritatea maghiară nu dispune de elemente capabile pentru începerea unei astfel de acțiuni de reorganizare, deoarece minoritarii unguri, pe care se putea conta, se află internați în lagăr. Dr. Gyárfás a răspuns că s-au făcut intervenții pe lângă unele personalități române, primind asigurări că cei internați vor fi puși în libertate.

În privința viitoarelor alegeri, dr. Gyárfás a declarat că minoritatea maghiară trebuie să meargă alături de Partidul Liberal sau de Partidul Național-Țărănesc, afirmând că se duc tratative asupra avantajelor care le-ar oferi minorității maghiare aceste două partide.

În încheiere, a declarat că va face vizită în tot Ardealul, pentru a lua contact și cu ceilalți reprezentanți maghiari, în scopul noii reorganizări.

(Arh.St.București, Președinția Consiliului de Miniștri. Guvernul Sănătescu-Rădescu, dos. 24/1944, f.53-54)

[1] Elemér Gyárfás, doctor în drept, senator de Ciuc, fost prefect al jud. Târnava Mică, președinte al Statusului catolic și al sindicatului băncilor din Transilvania.

[2] M.A.D.O.SZ., abrevierea Uniunii Oamenilor Muncii Maghiari din România (Romániai Magyar Dolgozók Országos Szövetsége), fondată la Târgu Mureș în august 1934. În urma conferinței generale a M.A.D.O.SZ.-ului din 16 octombrie 1944, la Brașov, aceasta s-a transformat în Uniunea Populară Maghiară din România (U.P.M.).

Nr. 527. Turda II. 9 februarie 1945

NOTĂ

În Turda, încercările avocatului dr. Negrea, fiul negustorului Löb de la Făgăraș, de a grupa români mulți în jurul drapelului roșu din Piața Mihai Viteazul, nu a reușit. De asemenea, încercarea lui Deheleanu, profesor universitar în Cluj[1] și la Universitatea lui [Teofil] Vescan, fost sub numele de Déry și Dehenyi, pe rând profesor la Tarbud și democrat în Timișoara, de a câștiga pe profesorii secundari. La fel și acțiunea unor români „veritabili”, împinși pe cheltuială străină în incinta lucrătorilor din Turda.

Acum, mai nou, se comite o încercare care promite pradă bogată în rândurile ungarilor din localitate. Marele democrat, președinte al Uniunii Apărării Patriotice (care pe unguște nu mai e apărare patriotică cu „Népvédelmi”, adică sugestiva „Apărarea poporului”), Lászlóffy, umblă din casă în casă, pe la unguri, și le ia declarații de înscriere în vreunul din partidele Uniunii. Rezultatele sunt mai mult ca mulțumitoare, deoarece se pun în vedere ungarilor promisiuni care de care mai fantastice, ca venite din partea guvernului din Debrețin.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.77)

[1] Iuliu Deheleanu (1888-1945), membru al Partidului Comunist. Acesta, împreună cu V. Aradi (refugiat ulterior în U.R.S.S.) este cel care l-a atras pe Teofil Vescan în mișcarea comunistă (cf. *Memoriul* lui T. Vescan, aflat în arhiva personală a lui Mihai Ceaușu, cercetător la Institutul de istorie „A.D.Xenopol” din Iași). Pentru T. Vescan vezi în acest volum p. 55, nota [1].

Nr. 537. Turda, la 20.II.1945

NOTĂ

În același timp cu conferința celor trei puternici la Ialta[1], cercurile „democratice” din Cluj au convocat o conferință interjudețeană a celor 10 județe rămase încă nedecise. Conferința s-a ținut în zilele de 12, 13, 14 și 15 februarie 1945, în sala de ședințe a prefecturii din Cluj, și se compunea din prefectii acestor 10 județe (care s-au prezentat[2]), împreună cu delegații județelor, apoi primarii și delegații orașelor, comunelor urbane. A fost o adevărată constituantă[3].

În această constituantă s-au dezbătut toate chestiunile administrative și politice, mai ales cele politice la ordinea zilei. Aici s-au pus bazele unei uniuni a partidelor zise democratice a Transilvaniei de Nord, sub numirea de F.N.D., zis pe unguște – căci mai mult de jumătate conferința s-a făcut pe unguște, în marea dragoste de frățietate a ungarilor față de români – O.D.A. (Országos Demokrata Arcvonal). Acest front al partidelor înfrățite a emis o delegație executivă alcătuită din mai jos notații membri, care să coordoneze și îndrumeze unitar activitatea frontului:

Președinti: Dr. Teofil Bugnariu (jumătate ungar, cu soție jidoavcă)[4], Jordáky Lajos (Cluj, ungar)[5].

Vicepreședinti: Lakatos István, Cluj, ungar[6], și Moldovan Vasile, dr., Someș, român.

Secretar general: Goldberger Miklós, Cluj[7].

Membri:

- Unguri: Balogh Edgár, Cluj[8]; Bíró Lajos, Ciuc; Csillag András, Bihor; Demeter János, Cluj[9]; Demeter András, Trei Scaune; Soós József, Mureș; Szilágyi Ignác, Odorhei.
- Jidovi: Bruder Ferenc, Cluj[10]; Neumann Jenő, Cluj.
- Germani: Medrea Hedviga, soție de colonel, trăită în Ungaria în timp ce soțul ei trăia în România, prinsă de unguri cu legături în organizațiile de stânga, a fost deținută și apoi trecută în România cu schimbul, la intervenția soțului ei colonel, unde a continuat mai departe cu actele sale de spionaj și uneltirile contra națiunii române.
- Români: Bojan Pavel, Cluj; Bugnariu Teodor, Cluj, primarul orașului, cu soție jidoavcă[11]; Budișan Octavian, Năsăud; Drentea Niculae, Satu Mare; Pocol Victor, Cluj; Pogăceanu Vasile, prefectul județului Cluj[12], și Timofi Gheorghe, Cluj.

În această Comisie Executivă a Frontului Democrat al Transilvaniei de Nord sunt afiliate următoarele partide politice:

- Frontul Lucrătorilor, compus din Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat.
- Sindicatele Unite (acolo sunt considerate ca partid politic, înhămat la cele dintâi).
- Frontul Plugarilor, în care majoritatea sunt unguri.
- Uniunea Poporului Maghiar, un partid șovin și revizionist, acela care a dat pe Nyilasi și celelalte organizații ungurești de dreapta și care azi a îmbrăcat masca democrației.
- Uniunea Patrioților, compusă din jidovi și unguri.
- Uniunea Apărării Poporului, căreia pe românește îi zice Apărarea Patriotică,
- Comunitatea Democrată Evreiască.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.89)

[1] Între 4-11 februarie 1945 s-a desfășurat la Ialta o conferință a marilor puteri, în cadrul căreia s-au stabilit viitoarele planuri militare contra Germaniei și statutul politic al diverselor state după încheierea războiului. Asupra acestui moment vezi: V.Fl. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii, 1945-1947*, București, Edit. Academiei, 1988; Gh. Buzatu, *România și războiul mondial din 1939-1945*, Iași, Centrul de Istorie și Civilizație Europeană, 1995, p.257-278.

[2] În fapt, au fost invitați reprezentanții a 11 județe: Trei Scaune, Odorhei, Ciuc, Mureș-Turda, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dăbâca, Maramureș, Sălaj, Satu Mare, Bihor și Cluj.

[3] Exista deja la Cluj, din 1 decembrie 1944, un Corp Consultativ din Transilvania de Nord, un soi de guvern provizoriu de coaliție (cu reprezentanți din Uniunea Democratică a Românilor Transilvăneni, Partidul Comunist Român, Partidul Social-Democrat, Uniunea Populară Maghiară, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Alianța Populară Democrată Evreiască, Apărarea Patriotică și sindicatele), cu sarcina rezolvării imediate a diverselor probleme din zonă. Întrunirea relatată în document vine să dea o altă formulă organizatorică, în noul context politico-militar. Vezi și I. Lăcustă, *Cluj, noiembrie 1944-martie 1945. Uniunea Democrată Română face opoziție comuniștilor*, în „Magazin istoric”, XXIX, 1995, nr. 12, p.13-17.

- [4] Teofil Bugnariu (1905-1992), absolvent al facultății de litere din Cluj, în perioada interbelică redactor la „Patria”, „Societatea de Măine” și „Tribuna”, șef de serviciu la Președinția Consiliului de Miniștri (1940-1947), iar după război bibliograf și șef de serviciu la Biblioteca Universitară din Cluj. În afară de contribuțiile sale bibliografice (îndeosebi în etnografie), a publicat versuri, studii de istorie literară și traduceri din autori maghiari.
- [5] Lajos Jordáky (1913-1974), absolvent al Universității din Cluj, doctor în economie și științe sociale (1944). Profesor la facultatea de istorie și cercetător la Institutul de istorie și arheologie din Cluj. Deși a fost militant social-democrat și comunist înainte și după 1944, a cunoscut detenția politică în 1952-1955 și 1957-1958. În documentele volumului de față se găsesc numeroase referiri la el, inclusiv pentru perioada de „dizgrație”. Ca istoric, a publicat lucrări asupra mișcării muncitorești și socialiste, biografii și monografiile, precum: *A tudományos szocializmus Franciaországban* [Socialismul științific în Franța] (1945), *A márciusi ifjúság* [Tineretul din martie] (1956), *Az erdélyi némafilmgyártás története, 1903-1930* [Istoria filmului mut în Transilvania] (1980), *Janovics Jenő és Poor Lili* (1971) etc. Asupra lui vezi Gyula Dávid, *Erdélyi irodalom, világirodalom* [Literatură ardeleană, literatură universală], Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2000, p.215-230.
- [6] István Lakatos, tipograf din Cluj, membru al Comitetului Maghiar din Partidul Social-Democrat, adept al „autonomismului” Transilvaniei. În ședința comisiei juridice din 15 februarie (în cadrul întrunirii menționate în document), Lakatos a reluat ideea continuării sistemului cooperatist transilvănean, care avea deja o bună tradiție. La începutul anilor '50 a fost condamnat, alături de Gyárfás Kurkó, la 25 ani muncă silnică.
- [7] Nicolae [Miklós] Goldberger (1904-1970) este cel care la Congresul al V-lea al P.C.R. din 3-24 decembrie 1931, ținut în apropierea Moscovei, a formulat teza conform căreia România era un stat imperialist care asupra naționalităților conlocuitoare. După 1944 deține funcții importante în domeniul propagandei și învățământului de partid. În anii '50, soția sa, Fanny, a fost șefa Cancelariei C.C. al P.C.R.
- [8] Edgár Balogh (1906-1996), absolvent al facultății de litere din Praga (1928), de unde se reîntoarce în România în 1935. Se afirmă ca istoric și critic literar, fiind redactor la „Brasói Lapok” (1937-1940) și „Világosság” (1944-1948). A fost profesor la Facultatea de filologie a Universității „Bolyai” din Cluj între 1948-1968 (catedra de literatură maghiară) și redactor șef adjunct la „Korunk” (1957-1970). A fost unul din conducătorii Uniunii Populare Maghiare (vicepreședinte între 1945-1949). Vezi E. Balogh, *A szeretet dicsérete* [Lauda iubirii], în „Keresztény Szó”, Cluj, III, 1992, nr. 4, p.11-13.
- [9] Membru marcant în U.P.M. și P.C.R., János Demeter (n. 1908) a fost unul din membrii fondatori ai revistei „Erdélyi Fiatalok” (1930-1940). Absolvent al facultății de drept din Cluj, doctor în științe juridice, a activat în mișcarea comunistă încă din perioada interbelică (a fost și redactor al ziarului „Falvak Népe”, organ al P.C.R., în ilegalitate). După război a fost unul din liderii de marcă ai Uniunii Populare Maghiare, avocat și profesor universitar la Cluj, deputat în Marea Adunare Națională. Aflat în strânsă relații cu grupul Lajos Jordáky, J. Demeter este condamnat politic în 1950, în 1956 fiind reabilitat. Între 1969-1976 a fost președintele filialei clujene a Consiliului Muncitorilor de Naționalitate Maghiară.
- [10] Ferenc Bruder (1895-1965), emigrat în România după Revoluția din Ungaria (1919). Era membru al Comitetului Maghiar al Partidului Social-Democrat. Va fi exclus din P.C.R. în 1949 pentru deviere de la linia partidului (*Arh.St.Cluj, Comitetul de partid. Comisia de verificare*, dos. 40/1950, f.80-81).
- [11] Tudor Bugnariu (1909-1988), absolvent al facultății de litere și filozofie din Cluj și asistent suplinitor la catedra de limba și literatura veche română (1 sept.1932-1 iul.1933). Datorită activității sale de „stânga” (redactor al publicației „Alte zări”, membru în Comitetul Antifascist al tineretului din Cluj etc) este scos din învățământ. În 1940 a fost internat în lagărele de la Caracal și Someșeni, iar după 23 august 1944 devine primar al Clujului. În 1948 revine în învățământul universitar, la început ca asistent fără plată la catedra de sociologie (*Arh.St.Cluj, Facultatea de litere*, dos. 472/1947), apoi ca profesor, devenind succesiv decan, prorector și adjunct al ministrului învățământului (1956). Pentru scurtă vreme, în 1948, a fost consilier cultural la Belgrad. Din 1957 trece la catedra de filozofie a Universității din București, anterior fiind ales membru corespondent al Academiei (1955). A publicat îndeosebi studii de marxism, materialism dialectic și istoric. În 1957 s-a recăsătorit cu Dorli, fiica filosofului Lucian Blaga.
- [12] Vasile Pogăceanu a devenit ulterior ministrul Cultelor (23 iunie 1951-24 ianuarie 1953).

Nr. 538. Turda II. 20 februarie 1945

NOTĂ

Ca încoronare a conferinței reprezentanților Transilvaniei de Nord la Cluj a fost partea de „Constituantă”.

Joi, înainte de masă (în 15.II.1945), s-a constituit, ca emanație a Conferinței, „Guvernul” Transilvaniei de Nord, compus în modul următor (îl redăm așa cum a fost publicat în gazeta clujeană „Világosság” [Lumină] de sâmbătă, 17.II.1945):

Észak-Erdély Kormányzatának összetétele

(Compunerea guvernului Transilvaniei de Nord):

Miniszteri Tanácselnök (președintele consiliului): prof. dr. Vescan Teofil[1].

Ügyosztályok felosztása (repartiția portofoliilor):

1. Igazságügy: Neumann Jenő dr. (Justiție).
2. Közigazgatásügy (Administrație publică): Pogăceanu Vasile.
3. Közjólét-egészségügy (Ocrotiri sociale și sănătate): Medrea Hedviga.
4. Munkaügy (Lucrări publice): Bruder Ferencz.
5. Közlekedésügy (Comunicații): Timofi Gheorghe.
6. Postaügy (Poște): Pocol Victor dr.
7. Közoktatásügy (Instrucția publică): Bugnariu Teodor.
8. Ipar, kereskedelem, szövetkezet (Comerț, industrie, cooperatie): Lakatos István.
9. Mezőgazdaság (Economie rurală-Agricultură): Bojan Pavel.
10. Sajtó, propaganda (Presă, propagandă): Balogh Edgár.
11. Pénzügy (Finanțe): Demeter János dr.

Această compunere a fost publicată în ziarul „Világosság” de sâmbătă 17.II.1945.

Nu am putut ajunge la nici un exemplar din această gazetă, deoarece, din motive necunoscute, în scurt timp s-a retras din circulație și nu s-a mai vândut. Lista mi-a fost dată de un informator ungar, care are un exemplar, prin un român prieten al lui. Vom căuta să găsim un exemplar din acea gazetă pentru a ne documenta.

Azi, în 20.II.1945, am fost informați din cercurile guvernamentale ale Transilvaniei de Nord, că președintele de consiliu, prof. Teofil Vescan, a plecat la București. Aceasta, în urma unor informații de impresia ce a făcut actul de la 15.II.1945 asupra populației românești din Transilvania de Nord și a cărui consecință a fost și retragerea din circulație a gazetei cu pricina. Se spune, chiar din acele cercuri guvernamentale, că președintele de consiliu al Transilvaniei de Nord ar avea misiunea să obțină încuviințarea funcționării guvernului său ca un fel de Consiliu Dirigent[2].

Se așteaptă, din partea dușmanilor neamului românesc, cu mare înfrigurare, rezultatul intervenției prof. și rectorului Univ. și președinte de consiliu, dr. Teofil Vescan.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.90)

[1] Teofil Vescan (1913-1963), absolvent al facultății de științe din Cluj (1935). În același an este numit preparator la catedra de fizică teoretică și aplicată, efectuând cercetări în munții

Bihorului, care au dus la descoperirea unor importante centre de materiale radioactive. Cunoscut pentru calitatea de membru al Partidului Comunist, în 1941-1942 este internat în lagărul de muncă de la Breațcu, reușind să fugă în Vechiul Regat (1943). După 23 august se reîntoarce la Cluj, unde devine foarte activ în câmpul politic, este numit profesor la Universitatea „Bolyai”, în 1948 se mută la Universitatea „V. Babeș”, pentru ca finalmente să se transfere – în 1950 – la Universitatea din Iași. Datorită unor „erori” pe linie de partid, este sancționat și scos definitiv din „munca politică” în 1954. Este autorul volumului *Mecanica și teoria relativității* (1938), a primului tratat românesc de *Fizică teoretică* (2 vol., 1957), conceput din punct de vedere marxist-leninist, și a unei cantități impresionante de studii în fizica teoretică. În 1960 a fost distins cu Ordinul Muncii cl. III, pentru întreaga sa activitate științifică (cf. „La pensée”, 80/1958; I. Gottlieb, *Teofil Vescan, 1913-1963*, în vol. *Universitatea din Iași, 1860-1985. Dezvoltarea științei*, ed. Gh. Platon și V. Cristian, Iași, Edit. Universității „Al.I. Cuza”, 1986, p.251-252). Asupra viziunii sale în ceea ce privește Transilvania, în această perioadă, vezi articolele lui: *Atitudinea noastră în problema Ardealului* („România liberă”, 4 sept. 1944), *Determinismul istoric al Ardealului* (loc. cit., 11 sept. 1944), *Dreptate pentru Ardeal și dreptate în Ardeal* („Drum nou”, Brașov, 11 oct. 1944), *Situația din Nordul Ardealului* („Scânteia”, nr. 119/25 ian. 1945), *Lămuriri pentru prietenii ardeleni* („Voința Transilvaniei”, nr. 20/12 febr. 1945) ș.a. [2] Comitetul Executiv (sau – cum s-a mai numit – Corpul Consultativ) a funcționat până în iunie 1945. În legătură cu statutul Transilvaniei vezi și „Manifestul pentru constituirea unei republici transilvane”, în vol. *Documente franceze despre Transilvania, 1944-1947*, ed. V.Fl. Dobrinescu, I. Pătroi, București, Edit. Vremea, 2001, p.85-86, 92-94.

8

Nr. 539. Turda II, la 21.II.1945

NOTĂ

I. După formarea guvernului Transilvaniei de Nord și a Frontului F.N.D. (O.D.A.) al partidelor, cu includerea în mod obligatoriu a Sindicatelor Unite, în cercurile ungurești din Cluj se vorbește tot mai insistent de deschiderea unui Parlament al Transilvaniei de Nord Libere și Independente, care ar fi emanația unor alegeri libere.

O altă versiune: Parlamentul s-ar constitui din delegații oficiali ai partidelor ce constituie F.N.D.(O.D.A.-ul), care partide cuprind toate păturile sociale, toate profesiunile și mai ales „toate” naționalitățile Transilvaniei de Nord.

Parlamentul întrunit ar vota independența țării și constituirea unei constituții la fel cu cea elvețiană. Aceasta numai ca nucleu până la Conferința de Pace, unde vor cere extinderea constituției asupra întregului teritoriu al Transilvaniei, adică și asupra celui de sud.

Și până atunci, o mare misiune a guvernului provizoriu este: „Ocrotirea elementului unguresc din Transilvania de Sud (dél-erdélyi magyarság), opritat de către elementele fasciste azi la putere acolo”. De altfel, și presa ungurească de acolo o scrie fără înconjur, puțin deghizat, iar presa recent apărută merge mai departe și ia sub apărare și elementele românești zise democratice. În „Világosság” din 22.II., apărută azi, scrie cu titlu: *Rădescu miniszterelnök csendőrei belelőttek a bukaresti Malaxa gyár munkásaiba* [1].

Întrucât atmosfera nu va fi proprie pentru constituirea independenței Transilvaniei pe baze democratice, sau factorii „constituționali” ar fi împiedicați, vor decreta anexiunea la fel ca și județul Maramureș.

II. În sprijinul acțiunii ungurești – pentru că întregul act de lovitură teatrală cu guvernul din Cluj e acțiune ungurească dirijată de la Debrețin – vine hotărârea de

la Ialta, în punctele sale 1, 2, 3, și 4 din partea privitoare la declarațiile cu privire la Europa eliberată și care se referă la popoarele foste satelite ale Germaniei. Ungurii spun că întreaga acțiune a democraților din Transilvania de Nord este o acțiune impusă de hotărârile amintite mai sus la Conferința celor trei mari, pentru ca Transilvania de Nord să execute cu conștiință și loialitate cele hotărâte și că guvernul din Cluj este format conform punctului 3 și tot în baza acestui punct vor trebui instituite alegerile care să dea parlamentul. În acest scop vor fi sprijiniți și ajutați cu toate forțele de către „marea protectoare” (punctul 4).

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.91)

[1] „Jandarmii primului ministru Rădescu au împușcat pe muncitorii fabricii Malaxa din București”. Este vorba de un conflict violent ce a avut loc la 20 februarie la uzinele „Malaxa” între muncitorii comuniști și anticomuniști. Pentru acest eveniment vezi Dinu C. Giurescu, *Gubernarea Nicolae Rădescu*, București, Edit. All, 1996, p.199-208.

9

Nr. 542. Turda II, la 23 februarie 1945

NOTĂ

I. Guvernul „Ardealului liber și independent democrat”, cum s-a numit pe sine în ziua de 15 februarie 1945, ziua constituirii lui, între altele a decretat și cursul pengőului față de leu, stabilind acest curs la 1 p. egal 50 lei.

Am fost spectatorii unor scene penibile între cumpărători și unii comercianți, deoarece aceștia cereau 50 lei de pengő, iar cumpărătorii refuzau. Chiar unii din negustori refuzau să aplice ordonanța apărută în gazetele locale din 17.II.1945 (sâmbătă). Pe lângă toată propaganda susținută de „democrații” unguri, cursul fixat de guvernul din Cluj nu a prins, astfel pe ziua de 20 s-a normalizat iarăși la raportul de 1:30, și aceasta de la sine. Primăria, atunci, pentru a nu rămâne autoritățile care au ordonat reglementarea samavolnică a cursului pengő-leu, a dat ordonanță, prin care spune că s-a revenit asupra decretului de fixare a cursului, care rămâne și pe mai departe 1:30, iar cine cere mai mult e pasibil de pedeapsă.

II. Către sfârșitul lunii ianuarie 1945, elevii unguri de școli secundare (și elevele) din Cluj au cerut autorizație să se adune pentru a se sindicaliza. Adunarea a fost autorizată și obligată conducerea Sindicatului Corpului Didactic din Cluj să conducă și să supravegheze dezbaterile.

Adunarea s-a ținut în sala mare a Colegiului Academic. Au luat cuvântul pe rând mai mulți elevi și eleve de liceu de curs superior. În cuvântările lor au cerut, printre altele, și următoarele realizări: 1. Amor liber; 2. Libera cercetare a localurilor publice; 3. Desființarea opreliștii de a circula liber prin oraș la orice oră din zi; 4. Libera cercetare a spectacolelor; 5. Scoaterea religiei din școală; 6. Control absolut asupra notărilor elevilor la răspunsuri și constituirea unui comitet al școlarii pentru coordonarea și controlarea muncii profesorilor.

Elevii de liceu români au protestat contra astfel de deziderate și s-au desolidarizat. Elevii unguri au pășit față de ei agresiv și s-a iscat o busculadă. Elevii români au părăsit ședința, iar elevii unguri, ca încoronare, au pretins secretarului Sindicatului

C.D. să ia în procesul verbal dezideratele lor. La refuz, au încercat să fie agresivi și au trebuit evacuați cu forța.

Suntem informați că de la acea dată preoții confesiunilor ungurești nu mai fac ore de religie în școlile publice.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.94)

10

Inspectoratul Jandarmi Cluj

Legiunea Jandarmi Cluj

NOTĂ INFORMATIVĂ Nr. 36 din 26 februarie 1945

Informăm următoarele:

1. În Ardealul de Nord a luat ființă o Jandarmerie Rurală, formată din posturi de jandarmi la sate și având ca organ de control și îndrumare o Legiune de Jandarmi, cu reședința în orașul Cluj.

Efectivele acestei jandarmerii sunt formate din voluntari din toate naționalitățile, majoritatea lor fiind numai unguri, în special dintre acei care au fugit din țară, ca fiind urmăriți de către posturile noastre de jandarmi pentru diferite abuzuri săvârșite de către aceștia față de elementul românesc, pe timpul ocupației teritoriului de către trupele maghiare, fie că au fugit peste linia de demarcație în scopul de a se sustrage concentrărilor.

În orașul Cluj au făcut un curs de 10 zile cu acești jandarmi, după care au fost repartizați la posturi, numind pe unii dintre ei, ce erau mai destoinici, în funcția de șefi de posturi. Numiții funcționează pe lângă notariatele comunale, de către care sunt hrăniți și plătiți lunar cu suma de lei 8000, din bugetele comunelor, fiind înarmați cu arme tip militar, iar echipați cu efectele lor civile.

2. Majoritatea acestor jandarmi, în special cei de origine etnică maghiară, au fost trimiși în comunele cu populație românească, pe care îi persecută și față de care numiții comit diferite abuzuri, jefuind pe cetățenii români din țară, ce se înapoiază din Ardealul de Nord, în special pe moșii care, după ce și-au desfăcut marfa pe piețele din Ardealul de Nord, la înapoiere le confiscă cerealele și banii, pe care aceștia îi aduc la familiile lor nevoiașe.

Caz concret, postul de jandarmi unguri din comuna Zam-Sâncraiu (Ardealul de Nord [jud. Cluj]) care, la înapoierea moșilor din Ardealul de Nord, le-a confiscat cerealele, alimentele și banii, jandarmii unguri, de la acest post.

Anexăm două corespondențe originale, făcute de către posturile de jandarmi înființate în Ardealul de Nord, adresate către Legiunea lor de jandarmi din Cluj.

Informație sigură și verificată.

Comandantul Legiunii Jandarmi Cluj
Căpitan Emil Pușcașiu

Comunicat: Inspect. Gl. al Jand.; Inspect. Jand. Cluj.

(Arh.St.București, Inspectoratul General al Jandarmeriei, dos. 393/1945, f.5)

Nr. 556. La 6.III.1945

NOTĂ

Astăzi s-a difuzat știrea cu formarea guvernului Groza[1]. Nu se cunoaște însă lista completă a guvernului. Atât doar se știa, că în guvern au intrat Tătărescu[2] și Ralea[3]. Ungurii au voit că îndată ce reușește să se formeze un guvern Groza, să-și exprime simpatia și să manifeste pe lângă acel guvern. Or, astăzi, nu se manifestă nici individual, nici prin manifestație colectivă nici o bucurie. Se aude vorbindu-se tot mai mult de scurta durată a acestui guvern, după care să urmeze un guvern pur F.N.D., adică guvern de stânga cu participarea ungarilor.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.105)

[1] Este vorba de guvernul instalat la 6 martie 1945 – la presiunea sovieticilor, prin A.I. Vâșinski – sub președinția lui Petru Groza (1884-1958), liderul Frontului Plugarilor (vezi *6 Martie 1945. Începutul comunizării României*, București, Edit. Enciclopedică, 1995; Dinu C. Giurescu, *Guvernarea Nicolae Rădescu*, București, Edit. All, 1996, p.304-332). Acest guvern a rămas în funcție până la 2 iunie 1952, impunându-i Regelui Mihai I – în înțelegere cu Gh. Gheorghiu-Dej – abdicarea la 30 decembrie 1947.

[2] Gheorghe Tătărescu (1886-1957), unul din liderii Partidului Național-Liberal, prim-ministru între 1934-1937 și 1939-1940. După război a acceptat intrarea în guvernul Groza, ca vicepremier și ministru de externe. După proclamarea Republicii a petrecut mai mulți ani în detenție. Vezi Șerban Rădulescu-Zoner, *Politica P.C.R. a „tovarășilor de drum”*. *Cazul Gheorghe Tătărescu*, în „Analele Sighet”, V, 1997, p.158-171; D. Șandru, *Gheorghe Tătărescu - opozant sau colaborator*, în „Arhivele totalitarismului”, VII, 1999, nr. 3-4, p.47-61.

[3] Mihai Ralea (1896-1964), absolvent al facultății de litere din Iași, cu un doctorat susținut la Sorbona. Profesor la Universitatea din Iași, iar din 1938 la București. Ministru al Muncii și Asigurărilor Sociale (1938-1940), iar după al doilea război mondial ministru al Artelor (1945-1946) și ambasador în S.U.A. Membru al Academiei Române din 1948.

Nr. 557. La 6.III.1945

NOTĂ

Din Cluj:

Un democrat de stânga, venit zilele trecute din București, un evreu, pe care l-am tratat în timpul cât era urmărit de G.P.U. german ca să fie deportat și care se ascundea în pădure, mi-a povestit zilele trecute următoarele (ne informează un medic din Nordul Transilvaniei de Nord):

Având încredere, deoarece l-am tănuit mai bine de o jumătate de an, mi-a spus că Groza, deși va reuși poate să formeze un guvern de coaliție națională, va avea aceeași soartă ca și generalul Rădescu. Orice guvern care conține elemente politicaniste vechi, chiar și Groza sau Pătrășcanu personal sunt indezirabile la un

guvern care să fie pe placul stăpânilor. El susține că este bine informat din cercuri autentice, că guvernul care nu este pe plac, să nu dureze mai mult de 4-6 săptămâni, în care timp apoi, pe lângă regizarea campaniei contra guvernului, pregătesc terenul pentru venirea altui guvern mai apropiat de voința lor.

Este voința stăpânilor și această voință se va împlini:

1. Guvern de stânga.
2. Captarea tuturor elementelor naționale și alogene scopurilor lor, chiar dacă în trecut au fost compromise în mișcarea legionară.
3. Lichidarea pe o cale sau alta a tuturor elementelor anglofile și francofile, dar curățirea completă a țării de aceste elemente, care au jucat un rol cât de mic în politica sau cultura țării, iar pentru elementele naționaliste mai puțin primejdioase, dar incommode, crearea unei atmosfere de veșnică fricțiune cu ungurii și evreii, pentru a le capta energia.
4. Decretarea anexiunii țării.
5. Ștergerea oricărei urme de anglo- și francofilism și de naționalism, și infiltrarea sentimentului democratic exclusivist.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.105)

13

Nr. 560. La 7.III.1945

NOTĂ

Investigațiile pe care le-am făcut noi personal aruncă o lumină vie și clară asupra meschinilor intervenții ale ungurilor „democrați” și se vede mâna Budapestei iredentiste și imperialiste de ieri îmbrăcată în haina „democrației” de la Debrețin.

Prin 15.II.1945, maiorul comandant al cenzurii militare de la Cluj a venit la Turda și a pretins dirigintei poștei să-i trimită toată corespondența sosită la oficiul Turda spre cenzurare la Cluj, înainte de a trece pe la cenzura românească din Turda sau din alt județ. Dirigintele oficiului P.T.T. Turda a spus că el are instrucțiuni ca să predea poșta cenzurii militare, dacă acea cenzură se instalează în Turda, și că nu are instrucțiuni în sensul cum cere maiorul, și astfel va întreba telefonic oficiile superioare ale sale pentru aviz.

Aceste autorități au dat ordin ca să îplinească ordinul maiorului, dar să ceară ca toată corespondența trecută prin cenzura militară să fie trimisă spre cenzurare și cenzurii românești din Turda. Maiorul a spus că pe el nu-l privește decât cenzurarea și că după cenzurare el trebuie să predea corespondența spre expediție la destinație.

Începând din 16-17 februarie, la cenzura Turda au încetat de a mai veni corespondențe spre cenzurare. În total veneau câte 2-3 sute zilnic, adresate în localitate și necenzurate. Această situație s-a perpetuat și ne-a ajuns la cunoștință că Oficiul Cluj nu mai trimite spre cenzurare nici o corespondență.

Ne-am transportat la Cluj, unde am făcut investigații discrete, și am aflat următoarele:

1. Corespondența sosită la Oficiul P.T.T. Cluj, conform convenției între Cenzură și Oficiu, este dusă de către un funcționar P.T.T. în antecamera Cenzurii Militare și așezată pe masa dinspre dreapta. În localul Cenzurii nu are nimeni intrare. De aici, cenzorii militari trec corespondența în local, iar după cenzurare o scot și o așează pe masa din stânga, de unde zilnic un oficiar P.T.T. o ridică și o duce la cartare.

2. Corespondența sosită de la cenzură la cartare este luată în primire de niște factori manipulanți, români și unguri, care o cartează, o împachetează și o expediază în colete închise în saci.

3. Corespondența adresată din România în localitățile dincolo de frontiera Vienei pleacă direct, fără să treacă pe la cenzura românească, ea este expediată de funcționarilor unguri, în aprobarea tacită a celor români, direct, și nu este îndrumată la cenzura Turda, cum sunt dispozițiunile legale.

4. Corespondența trimisă de dincoace de frontiera Vienei trece pe la Oficiul Turda, unde câțiva manipulanți români inconștienți democrați nu mai desfac sacii și pachetele pentru a le trimite la cenzura românească, ci le expediază direct la destinație.

5. Suntem informați, indirect, că șeful Cenzurii din Turda a găsit că se operează contrar dispozițiunilor Serviciului Central al Cenzurii, a înfruntat pe factori și pe Diriginte. Dirigintele s-a scuzat că el a ordonat procedura legală, dar din lipsă de personal nu a putut face față controlului și nu a știut că personalul încredințat lucrează în opoziție cu dispozițiunile superioare.

De prezent, Oficiul P.T.T. Turda trimite la Cenzură corespondența sosită din Cluj. Suntem informați că numai în parte. Corespondența adresată din România în localitățile din Ungaria este însă trimisă de funcționarilor „democrați” de la Of. Cluj direct la destinație, fără a mai trece prin vreun control al statului român.

Am cercetat personal și discret executarea dispozițiunilor de a se opri de la expediție scrisorile scrise în limba ungurească, valabile pentru întreg teritoriul ocupat de trupele sovietice, și am găsit următoarele:

„Democraticii” unguri din Cluj au intervenit pe lângă comandantul Cenzurii din Cluj, și acesta a introdus în Cenzură pe o fată, sau doamnă, nu știm – funcționară P.T.T., care era vânzătoare de timbre la Oficiul din Turda, care știe limba maghiară –, cu scopul de a citi corespondența scrisă în limba maghiară și a referi pe românește conținutul (toți cenzorii militari din Cluj știu perfect românește) și apoi dau drumul și corespondenței ungurești.

După informațiile pe care le avem, dar neverificate, pentru că personal nu putem verifica, nici una la mie din scrisorile ungurești nu sunt reținute. Dovadă că din scrisorile sosite acum recent la Turda, și care au trecut prin Cenzura din Cluj, pe lângă toată opreliștea publicată și în presa ungurească, jumătate, dacă nu mai mult, e ungurească. Deci, Cenzura Militară din Cluj nu execută ordinele de a reține corespondența scrisă în ungurește și face hatârul naziștilor unguri ascunși sub masca unei false „democrații”.

Numele cucoanei care face jocul ungarilor de a le lăsa corespondența liberă nu îl știm. Știm însă că aceasta a fost la ghișeu de timbre de la Of. Turda, înainte de 23 august 1944.

Credem că aceste informații ar fi utile pentru instituția Cenzurii românești.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.108)

[Az M.N.SZ. kívánságai]

A Romániai Magyar Népi Szövetség a M.A.D.O.SZ. forradalmi demokrata hagyományaihoz híven a magyar dolgozó tömegekre támaszkodik, s megalakulásának első pillanatától kezdve szoros szövetségben van Románia összes demokrata pártjával, velük együtt harcolván az Országos Demokrata Arcvonal keretében a fasizmus és általában mindenféle reakció ellen. Éppen ezért az a hatalmas győzelem, melyet a romániai demokrata pártok szövetsége a Groza-kormány megalakulásával aratott, őszinte örömet és általános megnyugvást keltett az észak-erdélyi Magyar Népi Szövetség soraiban is.

A Magyar Népi Szövetség céljainak és szervezetének nemzeti jellegénél fogva elsősorban arra hivatott, hogy a magyar nép egyenjogúságáért és sajátos kultúrérdekeinek biztosításáért küzdjön. Így természetesen, a kormányváltással beállott új politikai helyzetben is, mindenekelőtt az erdélyi magyar tömegek nemzeti és kulturális kérdéseire összpontosítja figyelmét. Ebből a szempontból legfőbb gondja az, hogy az új kormány nemzetiségi politikája alkalmas legyen a nemzeti egyenlőség és a népek közötti béke megteremtésére. Ennek egyik előfeltétele az, hogy a kormány szoros kapcsolatot tartson fenn a magyar nép tömegmozgalmaival, s így állandóan tájékozódva legyen a magyar nép nemzeti és kulturális helyzetéről, panaszairól és kívánságairól.

Az M.N.SZ. észak-erdélyi végrehajtó bizottsága megragadja azt a ritka alkalmat, amikor az új kormány tagjai és a romániai demokratikus pártok vezetői együtt is itt vannak Kolozsvárt, s megfogalmazza mindazokat a nemzeti, illetve kulturális kívánságokat, amelyek a magyar nép egyenjogúságának és szabadságának mulaszthatatlanul legsürgősebb feltételei.

1. A magyar nép kívánja, hogy a kormányban képviselve legyen, tekintettel arra, hogy létszáma országos viszonylatban meghaladja a tíz százalékot.

2. Észak-Erdély közigazgatási bekapcsolásával kapcsolatban az állami és közigazgatási föladatokat elvégzésére olyan közhivatal állíttassék fel Kolozsvár székhellyel, amelyben az észak-erdélyi magyarságnak számarányához viszonyított képvisellete legyen, az M.N.SZ. legnagyobb örömmel venné, ha ezt a szerepet a kormány kizárólag az O.D.A. észak-erdélyi végrehajtó bizottságára ruházná át.

3. Kívánjuk, hogy az Észak-Erdélyben demokratikusan kialakult községi, városi, járási és megyei önkormányzatok teljes mértékben fenntartassanak, sőt azok a kormánytól hatékony támogatásban részesüljenek. Szükségesnek tartjuk azonban a közigazgatási intézmények kiegészítését és megerősítését, különösen szakemberekkel. Ennél az intézkedésnél természetesen tartjuk, hogy azok a tisztviselők jöjjenek tekintetbe, akik 1940 óta kénytelenek voltak elhagyni Észak-Erdély földjét, feltéve, ha azóta igazoltan demokratikus magatartást tanúsítottak.

4. A közigazgatás esetleges újjászervezésével kapcsolatban kívánjuk, hogy azokban a községekben, városokban és vármegyékben, amelyeknek lakossága több mint 50 százalékban magyar nemzetiségű, a közigazgatási önkormányzat vezetői magyar nemzetiségűek legyenek. Vegyes lakosságú területeken vétessék figyelembe a lakosság nemzetiségi megoszlása.

5. Azok a közhivatalban levő tisztviselők, akiket a tisztogató bizottságok igazoltak, maradjanak helyükön, és amennyiben a román elemek fokozottabb alkal-

mazásának jogos kívánsága merül fel, elbocsátás helyett helyezték át őket olyan dél-erdélyi magyarlakta vidékekre és városokba, ahol a magyarság az előző rendszerekben nem juthatott köztisztviselésekre.

6. Kívánjuk, hogy Erdélyben a román nyelv mellett a magyar nyelv is hivatalosnak ismertessék el, ama rendelet részletezései szerint, amelyet az O.D.A. észak-erdélyi konferenciája elfogadott, s Kolozs vármegye főispánja törvényerőre emelt.

7. Azonnal feloszlatandók mindazok a munkaszolgálatos- és fogolytáborok, amelyekben faji megkülönböztetés alapján sányulónak magyarok. Kívánjuk mindazon magyar férfiak hazabocsátását és jogaikba való visszahelyezését, akiket – értesüléseink szerint sok ezer embert – a reakciós Maniu-gárdisták, csendőrök és katonai elemek hurcoltak el Észak-Erdélyből, pusztán faji megkülönböztetés alapján. Kívánjuk mindazon észak-erdélyi iskolás gyermekek azonnali szabadon bocsátását, akiket Dél-Erdélyben nyári vakációjuk alkalmával internáltak.

8. Kívánjuk mindazon családok megélhetésének biztosítását, akiknek a családfenntartóik a Maniu-gárdista gyilkosságok és jogtalan elhurcolások következtében elpusztultak. Az ilyen földművescsaládok a fasizmus áldozatainak kijáró módon részesüljenek a földosztásban.

9. Amennyiben az 1940 előtti román-magyar határon az átutazást bizonyos alakúshoz kötik, kívánjuk erdélyi román-magyar egyes bizottságok felállítását a határon, amelyek ellenőrzik és elősegítik a hadszíntér elől elmenekült vagy elhurcolt erdélyi magyarok szabad hazatérését otthonukba. E bizottságok politikailag felülvizsgálják a hazatérőket, s ugyanakkor az arra rászorulók ingyenes hazaszállításáról, ételmezéséről és orvosi segítségéről gondoskodnak. E kérésünket olyan jelenségek teszik indokolttá, hogy például egyedül Csík vármegyéből mintegy hatvanezer székely földművest fegyveres erőszakkal hajtottak el a német és magyar fasiszta haderők. Az M.N.SZ. a hazatérő erdélyi magyarok ellátási költségeinek fedezésére társadalmi segítséget ajánl fel, társadalmi segítséggel járulván hozzá ugyanekkor a német és magyar fasiszta hatóságok terrorja alatt elhurcolt észak-erdélyi zsidóság hazatérésének elősegítéséhez is.

10. Örömmel üdvözljük a román-magyar nép megbékélése szellemében annak az észak-erdélyi román lakosságnak a hazatérését, amelyet a magyar reakciós kormányzatok kényszerítettek otthonuk elhagyására, s kívánjuk ugyanekkor annak a mintegy kétszázezer dél-erdélyi magyarnak bántatlan hazaengedését és jogaikba való visszahelyezését, akik az Antonescu-rendszer nemzetiségi elnyomása alól menekültek át Magyarországra.

11. Az erdélyi magyar nép fegyveresen is részt akar venni a harcban a fasizmus ellen, s ennek a harcnak a hatékonyabbá váló tétele érdekében olyan katonai alakulatok felállítását kívánja a diadalmas Vörös Hadsereg oldalán hősiesen harcoló román hadsereg keretében, amely alakulatokban a magyar nemzetiségűek saját anyanyelvükön kapjanak kiképzést az újoncoktatástól egészen a legfelsőbb tiszti rendfokozatok eléréséig.

12. Kulturális téren kívánja a magyar nép, hogy a közoktatása saját anyanyelvén történjék az elemi iskolától az egyetemig bezárólag. Az erdélyi magyarság két hatalmas történelmi kultúrközpontjában, Kolozsvárt és Marosvásárhelyen önálló főiskolai oktatást kívánunk, és pedig Kolozsvárt önálló magyar egyetemünk megtartását, Marosvásárhelyen pedig a Székelyföld különleges mezőgazdasági és ipari kívánalmainak megfelelően műegyetemet. Kolozsvár nemcsak önmagában jelent összefüggő magyar tömeget, amennyiben Kolozsvár magyar lakosainak száma ma is meghaladja a hatvanezres lélekszámot, amely

lélekszám lényeges része a tanulni vágyó ipari munkásságra esik, hanem központja a vármegye, valamint Szolnok-Doboka, Szatmár, Szilágy és Bihar vármegye szintén jelentékeny magyarságának is, nem is szólva arról, hogy a kettészakított Erdély egyesítése folytán Kolozsvár a dél-erdélyi magyarságnak is természetesen központjává válik. Marosvásárhely viszont az erdélyi magyarság lényeges részét jelentő és zárt egységben lakó székelyföldi magyarság központja.

Minden olyan községben és városban, ahol a magyar iskolakötelesek száma eléri az önálló iskola felállításához szükséges, illetve előírt számot, a magyar anyanyelvű iskolák állami költségen tartandók fenn, más helyeken a magyarság saját költségén külön iskolát létesíthet, tekintet nélkül a tankötelesek számára. A magyar főiskolai intézményeknek ugyanolyan állami támogatásban kell részesülniük, mint a hasonló román intézményeknek.

13. Kívánjuk, hogy Erdélyben, különlegesen a magyar jellegű egyházak, így a római katolikus, református, unitárius és az önálló magyar evangélikus egyház, ugyanolyan jogokban és elbánásban részesüljenek, mint a többi egyház, s az erőszakos áttérések legyenek hivatalból büntetendők.

14. Tekintve, hogy az erdélyi magyarság az elmúlt évtizedek reakciós rendszerei következtében nem rendelkezik kellő számú tudóssal, művésszel és szakemberrel, kívánjuk annak lehetővé tételét, hogy az erdélyi tudomány, művészet, ipar és mezőgazdaság fejlesztésének és biztosításának érdekében meglévő egyetemünkhöz és felállítandó műegyetemünkhöz, színházunkhoz s általában minden tudományos, művészeti és kulturális, ipari és mezőgazdasági, valamint sportéletünkhöz meghívassunk a Szovjetunióból, az Észak-amerikai Egyesült Államokból, Nagy-Britanniából, Franciaországból és Magyarországról és szükség esetén más demokratikus államokból is magyar tudósokat, művészeket és szakembereket.

Különleges erdélyi hivatásunknak érezzük, hogy tudományunkkal, művészetünkkel és gazdasági életünkkel előmozdítsuk a román és magyar nemzet egyetemes értelemben való testvériesülését, s így saját kultúránk emelésével is hathatósan hozzá akarunk járulni Románia demokratizálódásához és a német imperialista politika következtében egymásra uszított Duna-völgyi népek megbékéléséhez.

15. A kolozsvári nemzeti színház jelenlegi román-magyar párhuzamossága továbbá is fönnttartható, és a magyar nemzeti színház a román nemzeti színházzal egyenlő államsegélyben részesítendő.

16. A magyar nép kívánja, hogy nemzeti színét, népi és nemzeti viseletét szabadon használhassa, és szabadon énekelhesse a nemzeti himnuszát.

17. A magyar közoktatási és kultúrkérdések intézésére külön magyar kultúratanács állítandó fel az M.N.SZ. részéről javaslatba hozandó személyekből. Ez a magyar kultúratanács csak az általános állami érdekek s a politikai irányítás szempontjából volna alárendelve a közoktatásügyi minisztériumnak.

18. Kívánjuk a magyarság szabad munkavállalásának, szabad ipari és kereskedelmi életének s általában szabad gazdasági elhelyezkedésének és termelő munkájának biztosítását és az állami juttatásokban és kedvezményekben való egyenlő arányú részesítését.

19. Kívánjuk a jelenleg folyó földosztás demokratikus ellenőrzését abból a szempontból, hogy a föld szétosztásában a földigénylők nemzeti különbség nélkül egyenlő mértékben részesedhetnek-e. Kívánjuk, hogy a földtelen székelyföldi magyar lakosság a nemzeti jogegyenlőség alapján az elmenekült szászok birtokaiból megfelelő arányban részesedhessék az O.D.A. észak-erdélyi konferenciáján megál-

lapított irányelvek szerint, vagyis míg a románság Beszterce környékén, addig a székelyföldi magyarság Szászrégen és Teke között jusson földhöz, lakhelyhez és gazdasági eszközökhöz. Hasonlóképpen kívánjuk, hogy a székelyföldi magyarság földtelen elemei telepedhessenek le a néprajzi határukkal szomszédos Nagy- és Kis-Küküllő megyei elhagyott szász földekre is. A telepítés kérdésének a jogegyenlőség alapján való megoldása érdekében szükségesnek tartjuk egy román-magyar vegyes bizottság felállítását.

20. A Romániai Magyar Népi Szövetség ünnepélyesen leszögezi, hogy mindazokat a zsidó származású lakosokat, akik magyar anyanyelvűek, és magukat magyaroknak vallják, a magyar nemzet elválaszthatatlan részének tekinti, és ugyanazon nemzetiségi jogok biztosítását kívánja számukra is, melyekben a romániai magyarság általában részesül.

21. Büntető rendelkezés hozandó mindazok ellen, akik a nemzeti egyenjogúság fenti elemi feltételeit sértik, vagy fajok, nemzetek és felekezetek ellen uszítanak.

A Romániai Magyar Népi Szövetség észak-erdélyi végrehajtó bizottsága teljes bizalommal tekint az új kormány működése elé, amelyet a miniszterek személye és a mögöttük álló demokratikus pártok ereje biztosított. Nem kételkedünk abban, hogy a Groza-kormány, amely a demokrácia elsőprő diadalát jelenti mindenféle reakcióval szemben, akarja és megvalósítja minden nemzet számára azt a nemzeti szabadságot és egyenlőséget, amely lényegében maga a demokrácia.

A Romániai Magyar Népi Szövetség ezért nem mint kívülről közli kívánságait, hanem mint munkatárs, aki az ország egyik problémájának a feltárásával, ismertetésével segíteni akar, hogy a kormány, amely a néptől történelmi változtatásokat vár, minél hamarabb és minél eredményesebben végezhesse el demokratikus hivatását.

Kolozsvár, 1945. március 12-én.

A Romániai Magyar Népi Szövetség

Észak-erdélyi Végrehajtó Bizottsága nevében: Balogh Edgár

[TRADUCERE]

[Doleanțele Uniunii Populare Maghiare]

Conform tradițiilor democratice revoluționare ale M.A.D.O.SZ.-ului, Uniunea Populară Maghiară din România[1] se sprijină, începând cu primele clipe ale înființării ei, pe masele maghiare muncitorești și colaborează strâns cu toate partidele democratice din România, luptând împreună cu ele în cadrul Frontului Național Democrat împotriva fascismului și în general a oricărei reacțiuni. Tocmai de aceea a obținut o asemenea victorie uriașă, Uniunea Partidelor Democratice din România ieșind învângătoare odată cu formarea guvernului Groza, ceea ce a provocat bucurie sinceră și mulțumire generală și în rândul Uniunii Populare Maghiare din Ardealul de Nord.

Uniunea Populară Maghiară, datorită caracterului național, al scopurilor și organizării ei, este sortită în primul rând să lupte pentru asigurarea egalității în drepturi și a intereselor specifice poporului maghiar. Astfel, evident, și în noua situație politică, survenită odată cu schimbarea guvernului, își îndreaptă atenția mai întâi spre problemele naționale și culturale ale maselor maghiare din Ardeal. Din acest

punct de vedere, principala ei grijă este ca politica națională a noului guvern să fie capabilă să asigure egalitatea națională și pacea între popoare. Una din premisele acestor lucruri este ca guvernul să aibă o strânsă legătură cu manifestările maselor populare maghiare, fiind astfel mereu bine informat în legătură cu situația națională și culturală, cu nemulțumirile și năzuințele poporului maghiar.

Comitetul Executiv al U.P.M. din Ardealul de Nord se folosește de această situație rară, când membrii noului guvern și conducătorii partidelor democratice din România sunt împreună aici la Cluj[2], pentru a formula toate acele dorințe naționale și culturale, care reprezintă cele mai urgente condiții, deloc neglijabile, ale egalității în drepturi și libertății poporului maghiar.

1. Poporul maghiar dorește să fie reprezentat în guvern, având în vedere că numărul său procentual pe plan național depășește zece la sută.

2. Privind introducerea Ardealului de Nord în circuitul administrativ, să se înființeze la Cluj un oficiu pentru rezolvarea problemelor de stat și de administrație publică, unde maghiarimea din Ardealul de Nord să aibă o reprezentare potrivită cu ponderea ei numerică. U.P.M. s-ar bucura dacă guvernul ar transfera acest rol în exclusivitate Comitetului Executiv al F.N.D.

3. Dorim ca autogovernările comunale, orașenești, de plasă și județene, înființate în mod democratic în Ardealul de Nord, să se păstreze în totalitatea lor, mai mult, să fie sprijinite eficient de guvern. Credem însă că este necesară completarea și consolidarea instituțiilor administrative îndeosebi cu ajutorul specialiștilor. În cadrul acestei măsuri, considerăm că este firesc să se țină cont de acei funcționari care, începând cu 1940, au fost nevoiți să părăsească Ardealul de Nord, presupunând că de atunci ar fi avut o atitudine democratică.

4. Referitor la o eventuală reorganizare a administrației publice, dorim ca în comunele, orașele și comitatele ale căror populație este într-o proporție mai mare de 50% de naționalitate maghiară, conducerea administrației autogovernării să fie și ea de naționalitate maghiară. În teritoriile cu populație mixtă să se țină cont de componența națională a populației.

5. Funcționarii publici, care au fost verificați de comisiile de epurare, să-și păstreze locul, iar în cazul în care se pune problema justă a angajării mai multor elemente românești, în loc de concedieri, funcționarii să fie transferați în regiunile și orașele cu populație maghiară din Ardealul de Sud, unde maghiarimea nu putea deține demnități publice în regimurile precedente.

6. Dorim ca în Ardeal, conform dispozițiilor aceluși decret, care a fost adoptat la conferința F.N.D. din Ardealul de Nord și promulgat de prefectul județului Cluj, pe lângă limba română să se recunoască și limba maghiară ca limbă oficială.

7. Se vor dizolva imediat toate lagărele de muncă și de prizonieri, unde au fost duși maghiari pe baza unei discriminări rasiale. Dorim eliberarea și repunerea în drepturi a tuturor bărbaților maghiari, care – conform informațiilor noastre sunt mii de oameni – au fost deportați din Ardealul de Nord de către gărzile reacționare ale lui Maniu, de jandarmi și de elemente militare doar pe baza unor discriminări rasiale. Dorim eliberarea imediată a tuturor copiilor școlari din Ardealul de Nord care au fost deportați din Ardealul de Sud cu ocazia vacanței lor de vară.

8. Cerem asigurarea întreținerii tuturor familiilor ai căror susținători au dispărut din cauza crimelor săvârșite de gardiștii lui Maniu și datorită deportărilor ilegale. Astfel de familii de țărani să beneficieze de pământ la fel ca victimele fascismului.

9. În cazul în care tranzitarea graniței româno-maghiare de dinainte de 1940 va fi legată de anumite formalități, dorim înființarea comisiilor mixte la graniță, care

să controleze și să înlănească libera reîntoarcere acasă a maghiarilor deportați sau refugiați din fața frontului. Aceste comisii îi vor controla din punct de vedere politic pe cei ce se întorc și în același timp, la nevoie, se vor îngriji de transportul gratuit, hrana și asistența lor medicală. O astfel de cerere este motivată de faptul că, de exemplu, doar din județul Ciuc au fost luați cu forța de către forțele armate fasciste germane și maghiare circa șaiszeci de mii de țărani secui. U.P.M. oferă ajutor social pentru acoperirea cheltuielilor de întreținere a maghiarilor din Ardeal care se întorc acasă, acordând totodată sprijin material și pentru înlăneșirea revenirii evreilor din Ardealul de Nord, deportați în timpul terorii autorităților fasciste germane și maghiare.

10. În spiritul împăcării popoarelor român și maghiar salutăm cu bucurie revenirea populației românești din Ardealul de Nord, silită să-și părăsească casele datorită guvernărilor reacționare maghiare, și dorim totodată libera permisiune pentru a se întoarce acasă și repunerea în drepturi pentru cei două sute de mii de maghiari din Ardealul de Sud, care s-au refugiat în Ungaria în fața oprimirilor naționale ale regimului Antonescu.

11. Poporul maghiar din Ardeal dorește să lupte și cu arma împotriva fascismului, iar ca această luptă să fie mai eficientă, dorește înființarea unor formațiuni militare în cadrul armatei române, ce luptă eroid de partea Armatei Roșii victorioase, în care celor de naționalitate maghiară să li se asigure instrucția pe limba lor maternă, începând de la recruți și până la cel mai înalt rang militar.

12. Pe plan cultural, poporul maghiar dorește ca învățământul său public să se desfășoare pe propria sa limbă maternă, începând de la clasele primare și până la Universitate. În cele două centre culturale istorice ale maghiarimii din Ardeal, la Cluj și la Târgu Mureș, dorim învățământ universitar de sine stătător, și anume la Cluj păstrarea Universității noastre maghiare autonome, iar la Târgu Mureș crearea unui Institut Politehnic, conform cerințelor speciale agricole și industriale ale secuimii. Clujul nu reprezintă o masă compactă maghiară doar în sine sa, având în vedere că populația lui de naționalitate maghiară depășește și astăzi șaiszeci la sută, populație formată în cea mai mare parte din muncitorimea industrială dornică să învețe, ci este centrul maghiarimii, de asemenea numeroase, din județ și din celelalte comitate: Solnoc-Dăbâca, Satu Mare, Sălaj și Bihor, dincolo de faptul că în urma unirii părților ardelenne separate, Clujul devine în mod firesc și centrul maghiarimii din Ardealul de Sud. Târgu Mureșul, pe de altă parte, este centrul maghiarimii din Secuime, care reprezintă o însemnată parte a maghiarimii din Ardeal și trăiește într-un bloc compact.

În toate acele comune și orașe, unde numărul copiilor maghiari preșcolari atinge cifra necesară sau prescrisă pentru înființarea unei școli de sine stătătoare, școlile cu predare în limba maghiară se vor susține pe cheltuiala statului, în alte părți maghiarimea poate înființa școli separate pe propria cheltuială, fără să se țină cont de numărul celor de vârstă școlară. Instituțiile de învățământ superior maghiare vor primi de la stat aceleași subvenții ca și instituțiile românești similare.

13. Dorim ca în Ardeal bisericile, în special cele cu caracter maghiar – romano-catolică, reformată, unitariană și cea evanghelică maghiară independentă – să beneficieze de aceleași drepturi și tratament ca celelalte, iar convertirile forțate să fie sancționate din oficiu.

14. Având în vedere că maghiarimea din Ardeal, în urma regimurilor reacționare din trecut, nu deține un număr corespunzător de oameni de știință, artiști și

specialiști, dorim crearea posibilității de a putea invita în scopul dezvoltării și susținerii științei, artei, industriei și agriculturii din Ardeal, la Universitatea noastră existentă și la Institutul Politehnic viitor, la teatru și în general la toate manifestările vieții noastre științifice, artistice și culturale, industriale, agricole și sportive, oameni de știință, artiști și specialiști maghiari din Uniunea Sovietică, Statele Unite ale Americii, Marea Britanie, Franța și Ungaria, iar la nevoie și din alte state democratice.

Considerăm o chemare specială pentru cei din Ardeal impulsivitatea fraternizării în sens universal a națiunilor române și maghiare prin știință, artă și viața noastră economică, dorind astfel să contribuim puternic și prin ridicarea culturii noastre proprii, la democratizarea României și la împăcarea popoarelor de pe malurile Dunării, instigate unele împotriva celorlalte în urma politicii imperialiste germane.

15. Caracterul paralel actual româno-maghiar al teatrului național din Cluj se poate menține în continuare, iar teatrul național maghiar să fie subvenționat de stat în egală măsură cu cel român.

16. Poporul maghiar dorește să-și poată folosi liber însemnele sale de culoare națională și portul național, să-și poată cânta liber imnul său național.

17. Pentru rezolvarea problemelor de învățământ public și culturale să se înființeze un consiliu cultural separat, de naționalitate maghiară, din persoanele propuse de către U.P.M. Acest consiliu cultural ar fi subordonat ministerului învățământului public doar din punctul de vedere al intereselor de stat generale și al conducerii politice.

18. Dorim pentru maghiarime asigurarea libertății în angajările la locuri de muncă, în viața industrială și comercială și în general de a se manifesta liber pe plan economic și în munca ei productivă, iar la alocații și facilități părți egal proporționale cu ceilalți.

19. Dorim controlul democratic al împărțirii pământului, în curs de desfășurare, vizând criteriul împărțirii pământului între solicitanți în părți egale, fără deosebiri legate de naționalitate. Dorim ca populația maghiară săracă fără pământ din Secuime să primească pământ în proporții corespunzătoare din proprietățile sașilor refugiați, pe baza egalității în drepturi naționale, conform directivelor stabilite la conferința din Ardealul de Nord a F.N.D.; românii să primească pământ și gospodărie în jurul Bistriței, iar maghiarii secui între Reghin și Teaca. De asemenea, dorim ca elementele maghiare fără pământ din Secuime să se poată așeza și pe pământurile săsești părăsite, vecine cu granițele lor etnografice din județele Târnava Mare și Târnava Mică. În vederea rezolvării pe baza egalității în drepturi a problemei așezărilor, credem că este necesară înființarea unei comisii mixte româno-maghiară.

20. Uniunea Populară Maghiară din România afirmă în mod solemn că toți locuitorii de origine evreiască, a căror limbă maternă este maghiara și se consideră de naționalitate maghiară, sunt considerați părți inseparabile ale națiunii maghiare și se dorește și pentru ei asigurarea acelorași drepturi de care se bucură în general și maghiarimea din România.

21. Vor fi promulgate acte normative penale împotriva tuturor celor care nu respectă condițiile de bază mai sus amintite, privind egalitatea în drepturi naționale, ori incită la ură împotriva raselor, națiunilor sau confesiunilor.

Comitetul Executiv din Ardealul de Nord al Uniunii Populare Maghiare din România are totală încredere în funcționarea noului guvern, asigurată de personalitatea miniștrilor și de puterea partidelor democratice care îl susține. Nu ne

îndoim de faptul că guvernul Groza, care reprezintă victoria desăvârșită împotriva oricărei reacțiuni, dorește și va realiza pentru fiecare etnie acea libertate și egalitate națională, care în esența ei este democrația.

De aceea, Uniunea Populară Maghiară nu-și expune dorințele din afară, ci, precum un colaborator, animat de dorința de a ajuta prin dezvoltarea și prezentarea uneia dintre problemele pe care țara le are, astfel încât guvernul să-și poată îndeplini menirea democratică cât mai repede și cu rezultate cât mai bune[3].

Cluj, 12 martie 1945

În numele Comitetului Executiv din Ardealul de Nord
al Uniunii Populare Maghiare din România: Edgár Balogh

(Arhiva Societatea Muzeului Ardelean, fond Demeter János, nepaginată)

[1] Uniunea Populară Maghiară este continuatoarea, după 23 august 1944, a M.A.D.O.SZ.-ului (Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România) din perioada interbelică. Încă din 6 octombrie 1944, U.P.M.-ul a aderat la Platforma Frontului Național Democrat, documentul fiind semnat de Alexandru Dávid și Gyárfás Kurkó. Deși Uniunea nu a intrat în guvernul de coaliție al lui Petru Groza, instaurat la 6 martie 1945, ea era în strânse legături cu P.C.R.

[2] Regele Mihai I, Petru Groza (proaspătul prim-ministru) și alți membri de guvern, precum și Andrei I. Vâșinschi (1883-1954), prim-loctiitor al Comisarului Poporului pentru Afaceri Externe din U.R.S.S., erau prezenți la Cluj pentru solemnitatea trecerii Ardealului de Nord sub administrație românească.

[3] Asupra situației maghiarilor din Ardeal și politica P.C.R. față de minorități vezi *Arh.St. București, C.C. al P.C.R. Cancelarie*, dos. 36/1945; dos. 108/1945; dos. 125/1945.

15

Consiliul de Miniștri de marți, 13 martie 1945, ora 17 (ținut la Cluj)

Ședința se deschide la ora 17, sub președinția domnului dr. P. Groza, președintele Consiliului de Miniștri.

Participă domnii: Gh. Tătărescu, vicepreședintele Consiliului și ministrul Afacerilor Străine; L. Pătrășcanu, ministrul Justiției; M. Ralea, ministrul Artelor; ing. Gh. Nicolau, ministrul Asistenței și Asigurărilor Sociale; Șt. Voitec, ministrul Educației Naționale; Gh. Gheorghiu-Dej, ministrul Comunicațiilor și Lucr. Publice; Lotar Rădăceanu, ministrul Muncii; ing. P. Bejan, ministrul Industriei și Comerțului; ing. Tudor Ionescu, ministrul Minelor și Petrolului; Romulus Zăroni, ministrul Agriculturii și Domeniilor; prof. P. Constantinescu-Iași, ministrul Propagandei; general C. Vasiliu-Rășcanu, ministrul de Război; Anton Alexandrescu, ministrul Cooperației; preot C. Burducea, ministrul Cultelor; prof. Gh. Vlădescu-Răcoasa, subsecretar de stat al naționalităților minoritare; general Virgil Stănescu, subsecretar de stat al ordinei și siguranței; I. Burcă, subsecretar de stat al administrației; Gh. Vântu, subsecretar de stat al finanțelor locale; Mircea Durma, subsecretar de stat la Min. Finanțelor.

Andrei Ianuarievici Vâșinski, prim-loctiitor al Comisarului Poporului pentru Afacerile Externe al U.R.S.S.; general-colonel I.Z. Susaicov, loctiitorul președintelui

Comisiei Aliate de Control în România; A.P. Pavlov, consilier politic, ministru plenipotențiar cl. I; contra-amiral V.L. Bogdenko, vicepreședintele Comisiei Aliate de Control în România; general-maior Timofeef; general-maior Avanian; general-maior Cușnețov; Dangulov, prim-ajutor al domnului ministru Pavlov; Gribanov, prim-ajutor al domnului Vâșinski; căpitan Scoda; Cotlear, translator al domnului Vâșinski.

P.S.S. Iuliu Hossu, episcop greco-catolic român al Clujului; P.S.S. Nicolae Colan, episcop greco-ortodox român al Clujului; P.S.S. Vásárhelyi János, episcop reformat al Clujului; Sándor Imre, vicar episcopal romano-catolic; dr. George Mártonossy, jurisconsult al Episcopiei Reformate din Cluj; I. Gherman, inspector general administrativ; prof. dr. Teofil Vescan, președintele F.N.D. din Nordul Ardealului; Pogăceanu Vasile, prefect de Cluj; dr. Nicolae Moldovan, prefect de Someș; dr. Victor Groza, prefect de Mureș; Szilágyi Ignác, prefect de Odorhei; dr. Pop Ștefan, prefect de Năsăud; dr. Ceaclan Virgil, prefect de Bihor; Dr. Demeter Andrei, prefect de Trei Scaune; Jordáky Lajos, copreședintele F.N.D. din Nordul Ardealului; Nicolae Goldberger, secretar general F.N.D. din Nordul Ardealului; Veress Pál, reprez. sindic. din Nordul Ardealului; Bojan Pavel, reprez. Fr. Plugariilor din Nordul Ardealului; Bugnariu Tudor, reprez. Uniunii Patrioților din Nordul Ardealului; dr. Virgil Câmpianu, prefect de Sălaj; dr. Demeter János, reprez. Uniunii Pop. Maghiare; Bruder Francisc, reprez. Soc. Dem. din Nordul Ardealului; Jakab Sándor, reprez. Partidului Comunist din Nordul Ardealului.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Domnilor miniștri, deschid ședința solemnă a Consiliului de Miniștri, primul Consiliu de Miniștri care are loc în Ardealul revenit patriei noastre, solemnitate pe care o reclamă recunoștința ce o purtăm aliaților, care, prin vitejia armatelor lor, ne-au scăpat de regimul de dictatură și au făcut posibil să respirăm liber în plină democrație, pășind la lucru fără cătușe, fără îndiguiri forțate, ci după îndemnul conștiinței noastre, după îndemnul ideilor noastre, pe care le-am conceput asupra rostului nostru ca neam, ca popor în omenire. Această solemnitate înglobează foarte natural pe reprezentantul Uniunii Sovietice, marele nostru vecin, care sub conducerea Mareșalului Stalin (aplauze) a făcut posibilă și ne-a dăruit această mare sărbătoare.

Încadrând în ședința noastră solemnă pe reprezentantul Uniunii Sovietice, pe domnul vicecomisar al Afacerilor Străine, Vâșinski (aplauze), al cărui rol în această mare acțiune de importanță istorică nu se va uita niciodată de neamul românesc și va fi eternizată în procesul verbal al acestei ședințe solemne, aducându-i încă o dată și aici adâncă noastră recunoștință, în clipa în care administrația și guvernarea asupra teritoriului Ardealului de Nord trec pe seama guvernului român din București, îi spun: Bine ați venit în mijlocul nostru! – urând totodată ca munca noastră să dea roade cât mai fericite (aplauze). Dau cuvântul domnului Vâșinski. (Aplauze).

Andrei Ianuarievici Vâșinski, vicecomisarul poporului pentru Afacerile Străine din U.R.S.S.: Domnule prim-ministru, domnilor miniștri, sunt bucuros că mi-a venit cinstea de a fi martorul acestei zile minunate de sărbătoare de astăzi. Sunt bucuros că mi-a venit mie marea fericire de a vedea bucuria poporului de astăzi, bucuria poporului român, bucuria poporului maghiar și a celorlalte naționalități, care trăiesc pe teritoriul Transilvaniei, și care toate, într-un singur cuget, au adus mărturia bucuriei și fericirii lor pe piața Concordiei Populare – pe care așa aș vrea s-o văd numită –, unde a fost parada de astăzi.

În calitate de reprezentant al guvernului sovietic, aș dori ca această zi semnificativă să nu exprime numai sentimentele mele de satisfacție pentru ceea ce s-a

întâmplat, dar și urările mele fierbinți de muncă amicală și frățească a popoarelor Transilvaniei sub conducerea propriilor lor autorități, autorităților proprii locale, care totdeauna trebuie să asculte glasul popoarelor lor, sub conducerea supremă a propriului guvern central, guvern care cu drept cuvânt se numește guvern al concentrării forțelor democratice ale țării. Nu se poate îndoii cineva că acest guvern într-adevăr a concentrat în rândurile sale toate forțele democratice ale țării, că dincolo de compunerea sa, dincolo de acest guvern au rămas numai acei care n-au nici un drept la acest nume măreț de democrați. Acest guvern este tocmai guvernul democratic, în care sunt concentrați cei mai buni reprezentanți ai poporului român. Priviți fețele acestea dintr-o ochire și veți vedea că aici, alături de preotul care se găsește aici în calitate de ministru al cultelor, se găsesc și miniștri social-democrați și care, firește, din punct de vedere ideologic, stau pe altă poziție decât dv. Dar diferențele ideologice încetează, amuțesc, fiind copleșite de vocea mult mai puternică, de vocea dragostei față de popor (aplauze).

Numai acela este democrat, cine este devotat poporului său, care este gata să pună toate forțele sale în slujba poporului său, care este gata să-și dea și viața, tot ce este mai scump pentru un om, pentru ca poporul să fie fericit. Muncitori, țărani, acei care prin sudoarea frunții lor crează totul și care au în primul rând ei dreptul să se bucure și să se folosească de rodul muncii lor. În rândurile dv. există oameni a diferite naționalități, și aceasta este încă o dovadă că aici este reprezentat poporul.

Vă doresc din suflet ca această amiciție a popoarelor, care este atât de minunat reprezentantă în guvernul Petru Groza, ca această amiciție a tuturor păturilor poporului român, a oamenilor muncii, în orice domeniu ar aplica forțele lor, să crească și să se întărească spre binele poporului și al țării dv. Minunatele cuvinte ale telegramii din 8 martie a Mareșalului Stalin, adresate guvernului român democratic, care a jurat credință principiului egalității naționalităților, muncii productive a țării sale, ne dau nouă încrederea, siguranța adâncă în aceea că acest guvern nu va fi un guvern de scurtă durată, cum au fost cele trei guverne precedente, ci va fi un guvern de lungă durată, de mare putere de muncă, de îndrăznețe încercării de mari fapte eroice, de mare glorie. În numele statului sovietic, în numele amiciției statului sovietic (aplauze), salut guvernul român din partea tuturor oamenilor sovietici, care sunt prezenți aici, eu, ca reprezentant al Uniunii Sovietice, vă aduc urarea de mari și frumoase succese (aplauze).

Petru Groza, președintele Consiliului: Domnilor, cu aceasta am încheiat ședința solemnă a Consiliului de Miniștri. Mulțumim oaspeților pentru prezența domniilor lor, comunicând că, din acest moment, administrația și guvernarea asupra teritoriului Ardealului de Nord trece în sarcina guvernului român din București (aplauze puternice). Rog pe domnul Tătărescu să prezideze ședința câteva clipe, până ce voi însoți pe oaspeții noștri.

(Oaspeții sovietici părăsesc sala de Consiliu, conduși de dl. dr. Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri. Prezidează domnul Gh. Tătărescu, vicepreședintele Consiliului de Miniștri.)

Gh. Tătărescu, vicepreședintele Consiliului și ministrul Afacerilor Străine: Domnilor, primul act al guvernului în clipa în care a preluat administrarea Transilvaniei de Nord este cercetarea adâncă a tuturor problemelor în legătură cu situația locală. În acest scop, dau cuvântul domnului Vescan, ca să citească memoriul pe care l-a întocmit în legătură cu situația Transilvaniei de Nord.

Conf. dr. Teofil Vescan, președintele organizației F.N.D. din Nordul Ardealului: Populația din nordul Ardealului, fără deosebire de naționalitate, origine etnică și credință dorește să se încadreze în mod sincer în viața de stat a unei Româniilor adevărat libere, democratice și independente. În numele întregii populații din nordul Ardealului, ținând seama de necesitățile noastre și de puterile guvernului nostru, suntem de părere că această reîncadrare trebuie să fie cel mai puternic imbold pentru crearea acestei Româniilor libere, democratice și independente, și în consecință supunem hotărârii factorilor competenți următoarele deziderate și sugestii făcute în numele acestei populații:

1) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului cere ca orice chestiune principială de importanță mare pentru operațiunile de reîncadrare a nordului Ardealului, Consiliul F.N.D. și guvernul nostru să nu aducă vreo hotărâre fără consultarea prealabilă a Comitetului F.N.D. din nordul Ardealului și, reciproc, orice hotărâre principială sau de mare importanță, orice cerere esențială a Comitetului F.N.D., înainte de a fi prezentată maselor din nordul Ardealului, va fi din partea noastră prezentată spre aprobare Consiliului F.N.D. și guvernului nostru.

2) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului cere recunoașterea și confirmarea administrațiilor locale democratice instituite cu atâta greutate în nordul Ardealului, precum și confirmarea ordinelor și măsurilor democratice luate de această administrație. Dorește ca reîncadrarea să însemne confirmarea individuală a reprezentanților săi din administrație, care au dovedit capacitatea lor de muncă și au dat dovadă de atitudine democratică, precum dorește ca tocmai cu această ocazie să poată îndepărta din administrație acele elemente care s-au dovedit inapte. Comitetul F.N.D. cere completarea acestei administrații cu elemente democratice (medici, învățători, profesori, muncitori de specialitate etc) verificate fie de o comisie de epurație din localitatea de unde vin, fie de comisia de epurație locală, în așa fel însă ca orice numire importantă să se facă numai cu avizul F.N.D.-ului din nordul Ardealului.

3) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului este de părere că încadrarea trebuie să fie cel mai bun prilej pentru a putea simplifica aparatul de stat și a lăsa astfel mână liberă la o serie de elemente pentru o viață publică, necesară democratizării nordului Ardealului.

4) Reîncadrarea nordului Ardealului trebuie să fie cel mai bun prilej pentru a scăpa acest teritoriu de vestigiile unei legislații vechi reacționare și fasciste atât maghiare, cât și române.

5) În privința menținerii ordinii, Comitetul F.N.D. cere recunoașterea polițiilor populare formate, îmbrăcarea lor în uniformă, precum și ale jandarmeriilor județene, care să fie încadrate în jandarmeria statului. Completarea lor să se facă totdeauna cu avizul și la cererea organizațiilor locale, până când reunirea celor două părți de țară se va putea considera ca terminată, iar această completare să se facă în mod treptat, spre a obișnui naționalitățile conlocuitoare, conviețuirea lor, cu o Poliție, Siguranță și Jandarmerie adevărat democratice.

6) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului cere ca legislația de stat să exprime întru toate egalitatea cetățenilor în fața legilor, fără deosebire de naționalitate și, în consecință, modificarea legii naționalităților minoritare în conformitate cu memoriul prezentat de Uniunea Populară Maghiară în cadrele posibilităților de legiferare.

7) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului cere să i se dea un ajutor material și administrativ pentru a putea repune în drepturi populația română, care a fost obligată să părăsească acest teritoriu, datorită persecuțiilor naționale și fasciste.

8) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului este de părere ca în administrația județeană și orașenească să se introducă treptat principiul reprezentării proporționale a naționalităților conlocuitoare.

9) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului cere ca problema grea a finanțelor, a celor trei monede (română, maghiară și sovietică) care circulă pe teritoriul nordului Ardealului să fie imediat rezolvată în înțelegere cu reprezentanții Comisiei Aliate de Control, adică:

I. Să se stabilească un curs oficial de schimb între pengő și leu, de preferință un pengő=50 lei, care nici pe departe nu corespunde valorii reale de cumpărare a pengő-lui în nordul Ardealului, dar care ar putea satisface atât interesele populației de aici, cât și ale Băncii Naționale. Într-adevăr, pengő-ul a fost menținut din lipsă de bani la un curs ridicat, pentru a avea o putere mare de cumpărare, și cursul pengő-ului din nordul Ardealului nu poate fi comparat cu acel al pengő-ului Ungariei trianonice. Nerezolvarea acestei chestiuni ar însemna un dezastru economic pentru nordul Ardealului.

II. Iar în cazul când acest lucru este practic posibil, să se facă preschimbarea monedei pengő în lei din nordul Ardealului.

10) Pentru plata salariilor restante pe ultimele 6 luni, cei mai mulți dintre funcționari neprimind nici 60% din retribuțiunile lor, iar pensionarii absolut nimic (cu excepția unui ajutor, care nu corespunde nici măcar salariului pe o lună), este necesară trimiterea sumei de cel puțin Lei 3.000.000.000 – sumă care ar satisface necesitățile din nordul Ardealului până la data de 1 aprilie 1945.

11) În ceea ce privește chestiunea culturală și de propagandă, va trebui ca toate ziarele noastre să primească aprobarea lor de funcționare și din partea guvernului român, iar școlile noastre să fie aprovizionate cu manualele necesare. Retrocedarea aparatelor de radio rechiziționate de Armata Sovietică va rezolva desigur, cu permisiunea Comisiei Aliate de Control, și problema propagandei radiofonice. Comandanții sovietici sunt dispuși să elibereze aceste aparate la dispoziția Comisiei Aliate de Control.

12) Confirmarea măsurilor luate prin reforma agrară este una din cerințele fundamentale ale populației în nordul Ardealului, cerință care a fost reglementată doar prin ordonanțe date de către prefecti.

13) Actele ministeriale eliberate în lipsă de guvern de prefectii noștri în spirit democratic să fie încadrate în legislația de stat.

14) În privința problemei Universității din Cluj, să se confirme și să aprobe printr-un decret-lege ca Blocul Universității din Cluj să fie format din trei instituții autonome din punct de vedere cultural (Universitate română, Universitate maghiară și Politehnică), care să se folosească în comun de clădirile și averea actuală a Universității.

15) Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului dorește să i se indice de către guvern acele măsuri pe care le poate lua pentru ajutorarea luptei împotriva fascismului, atât prin pedepsirea criminalilor de război, cât și prin ajutorarea războiului de eliberare de sub jugul fascismului, prin ajutorarea materială și morală a armatelor sovietice și române.

Pentru rezolvarea practică a acestor chestiuni, Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului cere ca nordul Ardealului, care ca teritoriu și populație reprezintă a șasea parte din țară, să fie reprezentat în guvern prin cel puțin un ministru subsecretar de stat al reîncadrării atașat Președinției Consiliului de Miniștri, care cu ajutorul unui personal tehnic, redus dar eficace, să poată realiza sudura între nordul Ardealului și restul țării și să poată da avizul său în toate chestiunile cu privire la nordul

Ardealului. Acest subsecretariat va trebui să aibă un oficiu permanent la Cluj, pentru descentralizarea măsurilor și pentru indicarea soluțiilor. Atribuțiile acestui subsecretariat să fie indicate deja de Consiliul de Miniștri care se va ține la Cluj.

În același timp, Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului dorește ca reprezentanții săi să fie introduși în toate departamentele care se ocupă cu problemele de reîncadrare a nordului Ardealului. Acești reprezentanți ținând un contact strâns în special cu ministerul Naționalităților Minoritare, acel al Cultelor și al Educației Naționale, cu ministerul de Interne și, natural, cu subsecretariatul de stat al Reîncadrării.

Acestea sunt dezideratele și sugestiunile Președinției Comitetului F.N.D. din nordul Ardealului cu privire la desăvârșirea reîncadrării, deziderate și sugestii care a căror executare va fi o garanție că nordul Ardealului va trăi într-o Românie cu adevărat liberă, democratică și independentă. Comitetul F.N.D. din nordul Ardealului promite că va face totul, și va face de fapt totul, pentru ca programul de guvernare al F.N.D.-ului să devină o realitate. După citirea acestui memoriu, cer un răgaz Consiliului de Miniștri să pot dezvolta în câteva cuvinte unele din punctele acestui program.

Gh. Tătărescu, vicepreședintele Consiliului și ministrul afacerilor străine: Continuați vă rog.

T. Vescan: Domnilor, când am întocmit acest memoriu, n-am făcut-o la repezeală. Este rezultatul unei munci grele pe acest teritoriu și al unei lupte. Într-adevăr, când am pășit în aceasta, am luptat ca să dovedim tuturor că trăim într-o Românie liberă, democratică și independentă, iar atunci când am prezentat aceste puncte, nu ne-am gândit să venim cu pretenții exagerate într-o țară care a trecut prin atâtea greutăți, ci numai cu deziderate care pot fi satisfăcute.

În această privință, propunerea noastră ca nici o chestiune de mare importanță ce privește Nordul Ardealului să nu fie soluționată de Consiliul de Miniștri fără consultarea Consiliului F.N.D. local are următoarea valoare politică. Cei de aici cunosc situația, noi nu cerem ca ei să hotărască, ci să fie consultați. Nordul Ardealului a fost readus sub administrația românească în anumite condițiuni, care dacă n-ar fi respectate ar putea avea anumite dificultăți din punct de vedere extern. Dacă însă se va cere avizul nostru, problemele locale vor fi soluționate mulțumitor și condițiunile sub care s-a făcut reintroducerea Ardealului sub administrația românească vor fi împlinite. În același timp, ne obligăm și noi și nu ne luăm nici un angajament față de masele populare fără să consultăm guvernul, ca să nu ni se poată spune că cerem înlăptuirea unor anume dorințe locale, sub presiunea maselor. Recunoașterea funcționarilor administrației locale, aleși de popor, este o cerință extrem de importantă, fiindcă această măsură confirmă principiile noastre. Mai mult: vom cere ca această administrație locală să fie completată și de la centru, cerând în același timp să ni se dea posibilitatea să venim cu specialiști din sânul nostru pentru posturile unde nu s-a putut face până acum această înlocuire, fiindcă n-am avut elementele necesare la îndemână.

În privința simplificării aparatului de stat, astăzi, când o persoană este obligată să lucreze cât mai intens pentru interesele statului, se poate face simplificarea aparatului de stat și este necesar s-o facem. Aceasta ne va scăpa de legislația veche fascistă maghiară, dar și de rămășițele unei legislații românești învechite înainte de 1940.

În privința ordinii, populația a ajuns la convingerea că jandarmeria, poliția și siguranța, așa cum au funcționat ele până acum, nu pot fi decât elemente de opresiune și trebuie să se facă o îmbinare între poliția locală și jandarmerie.

Principiul reprezentării proporționale să se introducă imediat, în așa fel încât în regiunile secuiești administrația să fie în cea mai mare parte maghiară.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Județele Trei Scaune, Ciuc și Odorhei au prefecti maghiari.

T. Vescan: Pentru moment și prefectul din Bihor este maghiar. Dar cea mai grea problemă a noastră este problema financiară. Circulă trei monede și nu este un raport precis stabilit între pengő și leu. Unele județe au raportul 1/15, alte județe 1/30, altele 1/50; într-unele județe acest raport este stabilit de prefecturi, în altele de comandamentul militar. Regimul maghiar fascist a transportat toate monedele și, rămânând cu monedă în cantitate redusă, noi am căutat să ridicăm valoarea acestui pengő, pentru ca să aibă o putere de cumpărare mai mare. Trebuie să se găsească o modalitate de schimbare a acestei monede la un curs mai ridicat.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Chestiunea aceasta o vom discuta mai discret, pentru a preîntâmpina o invazie de pengő aici, în Ardeal.

P.S.S. Hossu, mitropolitul greco-catolic al Ardealului: Este deja.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Guvernul își rezervă o soluție.

Vescan: Salariile restante se ridică la trei miliarde, și cerem achitarea lor treptată. Sunt funcționari care n-au primit nici un ban și trăiesc numai din împrumuturi. Reforma agrară este aproape terminată. Dacă nu era zăpada aceasta, terminam definitiv lucrările de reformă agrară.

În privința Universității, a fost o chestiune foarte agitată pe planul politic al intelectualilor. Am găsit o soluție, care ne permite să nu facem universități separate. În cadrul universității actuale se pot face trei instituții culturale autonome. Nu este ceva greu de realizat. Va fi Universitatea Română, Universitatea Maghiară și Politehnica. La Politehnică personalul didactic va fi luat dintre profesorii Facultății de Științe, pentru primii ani.

În sfârșit, domnilor miniștri, noi n-am revenit la țara noastră numai ca să cerem, ci ca să și dăm. În această privință, noi întrebăm ce putem face noi? Socotim că Ardealul de Nord trebuie și dorește aceasta din tot sufletul, să ia parte și din punct de vedere militar împotriva fascismului cu elementele sale (aplauze). Pentru rezolvarea acestor chestiuni am făcut propunerea ca să se înființeze un minister pe lângă Președinția Consiliului de Miniștri, care să se ocupe cu problemele speciale ale Ardealului de Nord. Va fi un fel de legătură între nordul Ardealului și restul țării. Firește că acest minister va trebui să aibă un organ cu sediul permanent la Cluj. Noi, din partea noastră, promitem să facem totul pentru ca țara noastră să devină cu adevărat liberă, democratică și independentă (aplauze).

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Pentru a stabili o procedură, aștept propunerile dv. Să nu mai creăm Comisariate, ci un organ de legătură între guvern și administrația Ardealului de Nord. Vă rog să faceți propuneri concrete.

Domnilor miniștri, aveți astăzi aici pe toți prefectii. Discutați cu dânsii și găsiți soluția cea mai potrivită pentru a face legătura între guvern și între organele care administrează Ardealul de Nord. Eu țin să vă declar că voi mai reveni la Cluj. Din partea bisericii, dorește cineva să ia cuvântul?

Vásárhelyi János, episcop reformist al Clujului: Domnule președinte și domnilor miniștri (cuvântarea este ținută în limba maghiară, traduce în românește domnul doctor George Mártonossy, juriconsult al Episcopiei Reformate din Cluj), am o deosebită cinste să pot lua parte aici între dv. și vă mulțumesc că mi-ați dat ocazia să mă prezint.

Cuvântarea domnului prim-ministru a găsit un ecou adânc și satisfăcător în inimile noastre și cred că aceasta este părerea tuturor șefilor bisericilor prezente. Noi,

aici, oferim toată solitudinea, tot ajutorul, tot sprijinul bisericilor celorlalte, ca să conlucrăm la împăcarea neamurilor conlocuitoare. M-a impresionat foarte plăcut gestul nobil care s-a făcut, atunci când Înalt Prea Sfințitul nostru Mitropolit a dat mâna cu reprezentantul Uniunii Sovietice și văd în acest gest un simbol pentru împăcarea neamurilor, la care noi ne atașăm cu toată sinceritatea; cu toate puterile noastre vom lucra pentru împăcarea tuturor popoarelor din Europa. Cu o mare bucurie și o adâncă satisfacție vedem în fruntea acestui onorat guvern pe un ardelean, a cărui activitate de până acum o cunoaștem și am apreciat-o totdeauna foarte mult.

De asemenea, avem o bucurie deosebită că la dreapta d-sale vedem pe vicepreședintele Consiliului de Miniștri, pe care la fel îl cunoaștem ca pe un colaborator neprețuit, precum și pe ceilalți domni miniștri care fac parte din guvern. Nu este acum momentul să ne expunem cererile și doleanțele noastre, dar rugăm respectuos pe domnul prim-ministru, pe domnul ministru al Cultelor și pe domnul ministru al Naționalităților să binevoiască a ne da ocazia ca în formă de memoriu să ne putem înainta cererile noastre.

Mulțumim dinainte domnului prim-ministru și domnilor miniștri că ne vor da ocazia să prezentăm un astfel de memoriu și-i rugăm să ne permită ca de data aceasta să-i solicităm numai să binevoiască a lua măsuri ca preoții și profesorii aceia, care sunt internați numai pentru motivul că sunt unguri, fără ca să aibă altă vină în sarcina lor, să poată reveni la parohiile și catedrele lor. Prin eliberarea celor internați, și familiile ungurești – soțiile, mamele și copiii acestora – se vor bucura cu aceeași bucurie pe care astăzi o are națiunea română. Domnul prim-ministru s-a provocat la cuvintele poetului ungur Petőfi Sándor, care spunea: Să ne dăm mână cu mână noi cei slabi, maghiarii și românii, ca să nu ne nimicească uriașii. Deci, să dăm mână cu mână unii cu alții și să lucrăm împreună, ca să nu ne nimicească uriașii. Noi această mână o întindem. Vă rugăm să binevoiți a o primi (aplauze).

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Domnilor, să răspundă Prea Sfințitul Episcop. Mulțumindu-vă pentru ceea ce ați spus, în ceea ce privește pe cei care sunt închiși sau deținuți în lagăre pentru convingerile lor politice – preoți și învățători de origine maghiară – vă rog să credeți că am avut și noi această necesitate sufletească – și regret că nu este aici domnul ministru de Interne – și din inițiativa noastră am declarat în momentul instalării noastre că nimeni nu mai poate sta în lagăr pentru convingerile lui politice și că se vor lua imediate măsuri pentru punerea lor în libertate (aplauze puternice).

Vásárhelyi János, episcop reformat al Clujului: Vă mulțumim din inimă, să trăiți și la mulți ani.

Iuliu Hossu, episcop greco-catolic român al Clujului: Domnule președinte și domnilor miniștri, sunt mulțumit că mă aflu aici în această onorată adunare și am un cuvânt plin de recunoștință pentru ceea ce ne-ați promis. Eu grăiesc în numele a un milion o sută și mai bine de mii de credincioși ai bisericii mele, după ultima statistică, toți aceștia convinși că servesc laolaltă cu credincioșii Prea Sfințitului Episcop Colan, care este aici, interesele statului nostru și care doresc un singur lucru: contopirea în brațele țării mume, așa cum a fost înainte de 1940, când am fost fulgurați de sentința care ni s-a adus prin Dictatul de la Viena. Toți credincioșii noștri au avut răbdare și au așteptat această îmbrățișare.

În 1940, noua stăpânire declarase că tot ceea ce s-a întâmplat în decurs de 22 ani este nul și neavenit. Noi, și ca număr am fost în majoritate, nu de-a surda suntem risipiți pe aceste plaiuri. Am fost și suntem în majoritate compactă în Ardealul de Nord. Suntem 95% în Bistrița, 85% în Someș, majoritate în Sălaj, majoritate în Satu

Mare, majoritate în Bihor, majoritate în Cluj. Chiar și statisticile făcute în timpul aceasta de tranziție, când sutele de mii ale celor expulzați nu sunt aici, arată că chiar în județul Cluj noi avem peste 71%. În orașul Cluj astăzi suntem în minoritate. În 1940, am avut aici în oraș, după statistica oficială, 32.000 credincioși. Aceștia s-au risipit și au mai rămas 18.000 din 32.000. Stăpânirea din 1940 a declarat atunci totul și neavenit: și legislație, și ordonanțe, și împroprietărire, și totul.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: După cum și noi am declarat la timpul nostru.

P.S.S. Iuliu Hossu, episcop greco-catolic român al Clujului: Acum, eu numai atât vă rog: în unire și în unificare, eu sunt pentru desăvârșita înfrățire a popoarelor. (Aplauze puternice). În curs de 28 ani de episcopat n-am avut cuvinte decât de dragoste, de pace și de înfrățire. În cursul acestor patru ani, când eu am vizite canoniche, preoți lutherani mi-au ieșit în întâmpinare și mi-au reamintit ce am spus acolo înainte cu 15 ani sub stăpânire românească: să vă iubiți unii pe alții ca frații. Mi-au spus că au repetat credincioșilor cuvintele mele pentru deplina dreptate, pentru deplina egalitate.

Un lucru rog onoratul Consiliu de Miniștri: acum, când se face reîntoarcerea la țara mamă după patru ani, să nu pornim din pozițiile socotite cucerite sub stăpânirea celor împotriva cărora luptă armatele glorioase ale Sovietelor împreună cu fiii neamului nostru. Nu putem porni din pozițiile cucerite în acești patru ani de aici împotriva cărora se duce o luptă atât de aprigă și a căror ultimă reductă se urmărește să se cucerească, așa cum a spus și înaltul comisar al poporului, care este între noi.

Eu n-aș dori să fie interpretate cuvintele mele ca o lipsă de această dragoste pe care am propovăduit-o, pe care am trăit-o și în numele căreia am răspuns întotdeauna în toate împrejurările, oricât de grele au fost. Dar nu din pozițiile cucerite sub stăpânirea apasă, împotriva căreia se luptă din greu, ci frățește să ne dăm mâna, să ne îmbrățișăm în iubire, cu putere și cu mângâiere pentru deplinele drepturi care au fost îngăduite și asigurate. Avem cheazăia celor care au mărturisit aceasta astăzi și mergem spre o viață din lumea cea nouă în care credem și care trebuie să vină pentru suferințele milioanei de oameni, care și acum sângerează pentru această lume nouă pe dreptate întemeiată, pe iubirea pe care o propovăduiam eu în acele momente. Acesta este ultimul meu cuvânt. Și dreptate pentru adevăr și egalitate pentru toți (aplauze).

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Răspund Sfinției Sale: Țin să declar că sub un regim adevărat democratic nu există nici o poziție câștigată, nici o statistică sinceră sau falsă. Considerentele sunt de calitate, nu de cantitate. Numărătoarea nu importă. Țara se numește România, fiindcă majoritatea covârșitoare a populației fiind românească nu poate purta alt nume. Dar nu-i numim nici pe cei care sunt mai puțini decât noi, minoritari, pentru că cuvântul este peiorativ și înseamnă că îi tratăm în alt fel (aplauze). Fără nici o rezervă și categoric mergem spre un egal tratament. Nu se admite nimic fals. Tot ce este antidemocratic se va elimina de la sine.

Apelez călduros atât la frații mei români, cât și la aceiași frați ai mei maghiari întru cetățenie – cum m-am exprimat deunăzi –, să curățim fiecare casa noastră proprie în ce mai este rămășiță de mentalitate veche, șovină, și să eliminăm elementele care persistă pe această linie, să le dăm afară din viața publică. Să dăm afară din funcțiune pe oricine în inima căruia descoperim un sentiment de nazism, șovinism și alte lucruri de acestea (aplauze). Să măture fiecare în fața casei proprii. Și acum adaug: are să măture. Noi suntem hotărâți ca pe linia destinului omenesc să ne aliniem procesului normal de dezvoltare a societății omenesti, ca să elimi-

năm pe viitor aceste sângeroase tragedii, când omenirea se extermină reciproc din cauza sentimentelor bestiale.

Patria română trebuie să fie a tuturor popoarelor conlocuitoare. Vom trăi bine și cu toate popoarele vecine care se vor încadra toate într-o mare familie aici pe Dunăre.

Noi visăm că toate popoarele din lume vor trăi odată în pace, dar este un vis îndepărtat. Noi însă, aici în sud-estul european, la umbra Rusiei Sovietice, care nu mai vrea război, care a dovedit că muncește pe terenul pașnicei producțiuni, unde nu există imperialism – noi aici în sud-estul european avem posibilitatea să realizăm curând această lume pacifică și noi și copiii noștri, și nepoții, și strănepoții noștri ne vom putea bucura de ea, și ne vom putea trăi viața în pace, fără atâta sânge vărsat, fără atâta doliu în familie (aplauze).

P.S.S. Colan, episcopul Oradei Mari: Domnule președinte, ați vorbit astăzi – o spun eu, ca vlădică – așa cum vorbește un preot: ați fixat idealul guvernării vorbind mult despre dragoste. Acesta este un ideal. Eu m-aș mulțumi, suindu-mă spre acest ideal, să realizez dreptatea și pentru noi românii, și pentru celelalte națiuni din cuprinsul României. În ceea ce privește problema ardeleană, am așteptat prea mult patru ani ca să se surpe granițele nedrepte impuse de Viena. Noi dorim aceste granițe dărâmate integral și pentru totdeauna și suntem bucuroși să fim cârmuiți de la București – firește, cu ascultarea noastră a celor de aici în problemele în care guvernul țării, guvernul Majestății Sale crede că are nevoie să facă această consultare. În ziua luminoasă de astăzi, domnul președinte a adus o bucurie atât de mare între cetățenii noștri în legătură cu întoarcerea Ardealului la Patria Mamă. Și eu aș avea să-i fac o rugămintă: să li se dea drumul dacă mai sunt închiși și fraților noștri din secuime, fiindcă au fost prea mulți închiși și l-aș mai ruga pe domnul președinte, dacă se poate, să se intereseze de cazurile nenorociților preoți din Maramureș.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Dacă mai există asemenea cazuri le vom remedia fără întârziere.

Ceaclan Virgil (Someș): Domnilor, este vorba de întoarcerea Ardealului de Nord la Patria Mamă. Ca să se poată face aceasta în mod practic și democratic, în baza principiilor democratice, nu de sus în jos, ci de jos în sus, vă rog să binevoiți a dispune ca toți prefectii acestor județe, împreună cu doi delegați ai F.N.D.-ului, să fie invitați la București pentru a discuta această chestiune, din toate punctele de vedere.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Vă înștiințez că în câteva zile veți fi convocați la București. Dacă sunteți emanați din voința populară, veți veni la București, vom examina situațiunea, vă vom confirma și vă vom legaliza situația prin Decret Regal.

Ceaclan Virgil (Someș): Nu numai în ceea ce privește pe prefecti, ci și în ceea ce privește administrația cealaltă și justiția și toate serviciile.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Prefecții să vină pregătiți pentru toate sectoarele. Domnule Durma, vă rog să-i convocați acum pe prefectii care sunt aici ca să vedem care dintre administratorii financiari cei vechi mai pot ocupa locurile pe care le-au avut și care nu.

Mircea Durma, subsecretar de stat la Ministrul Finanțelor: Mi s-a făcut o listă de la București.

L. Pătrășcanu, ministrul justiției: Pentru că sunt prefecti aici și vor veni probabil cu propuneri în ceea ce privește justiția, îi rog să aducă nu numai nominal lista cu elementele dezirabile sau indezirabile, ci și cu specificarea cauzelor care îi fac indezirabili, adică să se arate care au fost fasciști, legionari, care sunt elemente corupte.

General Virgil Stănescu, subsecretar de stat pentru ordine și siguranță: Aceeași rugăminte o facem și pentru Poliție, Siguranță și Jandarmerie.

Dr. P. Groza, președintele Consiliului: Veți aduce note explicative pentru toate Departamentele. Domnilor, vă mulțumesc pentru participare și pentru concursul pe care îl dați guvernului. Cu aceasta ridic ședința.

Ședința se ridică la ora 18,15.

Stenografi: D. Fierăscu și I. Vasilescu[1]

(Arh.St.București, Președinția Consiliului de Miniștri. Stenograme, dos. 3/1945, f.127-153)

[1] Documentul a fost publicat, fără prezentarea participanților și dintr-un alt fond arhivistic, în vol. *România. Viața politică în documente. 1945*, coord. I. Scurtu, București, Arhivele Statului, 1994, p.198-209.

16

Nr. 583/19 martie 1945

Ieri, duminică, în 18 martie 1945, în comuna Hida, jud. Cluj, muncitorii de la fabrica „Dermata” din Cluj[1] au aranjat un adevărat măcel care, datorită prezenței de spirit a pretorului și cuminenței țăranilor români, nu a avut un sfârșit și mai tragic.

Lucrurile s-au petrecut în felul următor:

La ordinul prefectului de Cluj, pretorul din Hida, cu numele Faur, a convocat pe țăranii români la o serbare pentru sărbătorirea intrării autorităților românești în Transilvania de Nord. Serbarea a fost aranjată pentru duminică, 18 martie 1945, în Hida. Au venit săteni români din toate satele din apropiere și chiar depărtate. Se spunea că la acest festival va participa și prefectul județului. La serbare, prefectul, care nu a putut merge, a fost reprezentat de avocatul democrat Adonis Popov, fost mare liberal, care era însoțit în mașina prefecturii de 2 polițiști populari.

La serbare s-au prezentat și 12 muncitori de la „Dermata”, cu un camion, îmbrăcați în hainele de pompieri ale fabricii. Serbarea a decurs în liniște și cu solemnitate. După Te-Deum, servit de mai mulți preoți, au urmat cuvântările, mai pe urmă rămânând cuvântarea lui Adonis Popov, delegatul prefecturii, cu care serbarea trebuia să se termine. A urcat însă la tribună un muncitor ungur de la „Dermata” și a început să vorbească pe ungurește. Lumea, căci erau numai români, a rămas stupefiată, țăranii murmurau și strigau să înceteze a vorbi ungurește. El, încurajat de [L.] Jordáky, acela care a ținut cuvântarea în ungurește și la serbarea din Cluj (13.III)[2], a continuat în murmurul poporului. După terminare, țăranii au strigat: „Trăiască Regele! Trăiască România!”. Ungurii au replicat: „Trăiască Ungaria Mare!”. Țăranii români au năvălit spre muncitorul democrat care a strigat. Ei, cei 12 muncitori, au fugit la camion, au urcat în el și, luând armele, au aruncat 2 grenade de mână între țăranii și au tras câteva serii de cartușe din pistoale automate. Țăranii au ripostat cu pietre.

Au rămas morți pe loc: un țăran, oribil mutilat de grenadă, trei grav răniți și doi mai ușor răniți, din care unul e evreu. După liniștirea spiritelor, grav răniții au fost transportați de învățătorul din localitate la clinică, cu camionul muncitorilor unguri.

Prefectul a trimis pe procurorul jidov din Cluj să ancheteze.

Muncitorii democrați de la „Dermata” susțin că românii au aruncat cu grenade și că omul mutilat și mort e victima propriei neștiințe, explodându-i grenada în mână. Acești muncitori și-au făcut zgârieturi pe față, să demonstreze că au fost atacați și sunt în legitimă apărare. Prefectul înfruntat a spus că rolul patrulării muncitorilor înarmați este să prindă pe fasciștii care, ca și în „România”, și aici sunt lansați de nemți cu parașuta și fac propagandă fascistă și acte de sabotaj.

(Arh.St.Cluj, Serviciul Secret de Informații Cluj-Turda. Biroul de Cenzură, dos. 9/1944-1947, f.131)

[1] Intreprinderea „Dermata” – fabrică de încălțăminte, militarizată în vremea războiului, redenumită după naționalizare „János Herbák”, iar ulterior „Clujana” – avea cea mai puternică celulă a U.P.M.-ului, majoritatea muncitorilor fiind de origine etnică maghiară, reușiți într-un sindicat deosebit de activ. Dintre lucrătorii comuniști, social-democrați și sindicaliști care s-au afirmat în acești ani, se cuvin a fi reținuți: János Benedek, Suzana Mraz, Alex. Oczelák, Géza Orbók, József Polifka, Kálmán Szendrei ș.a. Locul important ocupat de acest colectiv de muncă în mișcările politice de după 23 august 1944 rezidă din eforturile considerabile depuse pentru confecționarea bocancilor și cizmelor destinate militarilor de pe front, dar și din calitatea de „vârf de lance” al noului regim comunist instalat la putere, fiind nelipsiți de la marile demonstrații, adunări și mitinguri organizate la Cluj. În aprilie 1945, din 1460 membri P.C.R. existenți în tot jud. Cluj, 452 se aflau la întreprinderea „Dermata” (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond 1, dos. 1/1945, f.5).

[2] Este vorba de solemnitatea trecerii Ardealului de Nord sub administrație românească, din 13 martie, la care au participat Regele Mihai I, Petru Groza și alți membri de guvern.

17

Domnule Ministru!

În punctul 3 al memoriului nostru din 12 martie 1945[1] am cerut ca pentru Transilvania de Nord, reîncadrată acum în viața publică și administrativă a țării, să se înființeze o autoritate superioară administrativă în Cluj, care să rezolve problemele vitale ale reîncadrării. Chestiunea o considerăm de o importanță capitală și astfel cererea noastră o motivăm în cele ce urmează.

1. Baza administrației moderne este sistemul descentralizației, care are avantaje neîntrecute pe terenul dezvoltării libere a vieții statului și al respectării intereselor cetățenilor administrației. Toți specialiștii administrativi, toți juriștii sunt aderenții descentralizației. Recunoaștem că și centralizația are multe avantaje, însă puterea centrală o va aplica numai dacă există necesitatea de a governa cu oarecare forță: dacă între nivelul cultural și între ideologia provinciei și acel al centrului este o diferență covârșitoare în detrimentul provinciei.

În această ordine de idei, suntem de părere că în Transilvania de Nord nu este cazul de a introduce centralizarea.

După dezrobirea Transilvaniei de Nord, partidele democratice – cele unite în F.N.D. – au delegat conducătorii administrațiilor locale dintre oamenii care s-au dovedit democrați ani sau decenii de-a rândul. Aceștia trebuia să lupte contra rămășițelor fasciste și profasciste și contra rezultatelor nefaste ale propagandei lor și au avut și alte greutăți mari – totuși au reușit să creeze o situație corespunzătoare cerințelor democrației. Ceva mai târziu, locuitorii provinciei și-au ales consiliile comunale, acestea la rândul lor conducătorii administrațiilor locale și astfel – cel

puțin în comunele de sub influența F.N.D.-ului – există administrație democratică: autonomie locală. Așa fiind, terenul este pregătit, descentralizația se poate introduce prin constituirea unui organ administrativ superior al Transilvaniei de Nord.

2. Tendința de democratizare a Transilvaniei de Nord a putut obține aceste rezultate, fiindcă vestea apropierei trupelor rusești a îndemnat pe toți aceia care au fost interesați într-o măsură oarecare în politica și administrația fascistă să plece cu trupele în retragere. Deci, în momentul sosirii trupelor rusești, conducătorii fasciști fără excepție, iar aderenții lor în majoritate covârșitoare, nu se mai aflau pe teritoriul Transilvaniei de Nord. Această împrejurare trebuie să se ia în considerare cu ocazia organizării administrației Transilvaniei de Nord.

3. Între anii 1919-1940, pe terenul legislativ, exista între Transilvania și Vechiul Regat o diferență esențială: legile de bază (cum sunt codul civil, penal, comercial, cambial etc) n-au fost unificate, decât scurt timp înaintea anului 1940. După toamna anului 1940, legile românești au fost scoase din vigoare în Transilvania de Nord și au fost introduse legile maghiare și timp de patru ani o serie de ordonanțe necunoscute în România. De la toamna anului 1944, conducătorii administrațiilor locale (prefecții), din dorința de a democratiza sistemul de legiferare din Transilvania de Nord, revocând o mare parte din legile maghiare, au publicat o serie de ordonanțe, chemate să reglementeze viața după normele democrației. Acum suntem în ajunul unui nou sistem: introducerea din nou a legislației românești.

Se poate constata, deci, că pe teritoriul Transilvaniei de Nord, într-un timp relativ scurt, existau multe sisteme de legiferare, care au adus cu sine câte o zguduire a vieții. Totuși, suntem de părere că Transilvania de Nord trebuie reîncadrată în sistemul de legiferare al țării, este de dorit însă ca aceasta să se petreacă cu zguduirii cât mai mici. Cum se poate realiza aceasta? Prin măsuri luate și măsurate nevoilor și împrejurărilor Transilvaniei de Nord.

4. Timp de patru ani (între 1940-1944), limba oficială în Transilvania de Nord a fost cea maghiară. De la toamna anului 1944, conducătorii administrațiilor locale au introdus sistemul aplicării limbilor amânduror popoare conlocuitoare: cea română și maghiară. În prezent, toți locuitorii Transilvaniei de Nord au dreptul de a face petiții în limba lor maternă. Procedura administrativă nu se poate opri la un moment dat. Ea este continuativă: cauzele în curs trebuie terminate. Oare dosarele conținând acte și procese-verbale în limba maghiară se vor putea rezolva la minister în București? Evident că nu. În acest scop, urmează a se institui un organ local, care să cunoască și limba maternă.

Schimbul de telegrame dintre Petru Groza, președintele Consiliului de Miniștri, și mareșalul Stalin a asigurat drepturi egale tuturor naționalităților conlocuitoare în Transilvania de Nord[2]. Garanția cuprinsă în aceste documente – care sunt convenții internaționale – asigură și pe mai departe dreptul naționalităților de a folosi limba lor maternă ca limbă oficială. În astfel de împrejurări, rezolvarea cauzelor nici la ultima instanță nu se va putea face, decât de o autoritate superioară permanentă, care posedă limba maghiară și care are cunoștințe speciale locale.

5. Toate popoarele conlocuitoare pe teritoriul Transilvaniei de Nord, începând de la toamna anului 1944, în demonstrații și fel de fel de manifestații, au pretins neîntrerupt instituirea unui guvern F.N.D., fiind convinse că democratizarea României nu se va realiza decât de un guvern format de F.N.D. Din acest motiv au aderat benevol la F.N.D. Membrii comitetului executiv din Transilvania de Nord al F.N.D.-ului se bucură de încrederea poporului și sunt considerați garanții democratizării sincere a țării.

Comitetul executiv cunoaște toate problemele speciale ale Transilvaniei de Nord. Membrii lui sunt totodată și conducătorii unor autorități locale sau a unor partide politice, deci trebuie să trăiască la Cluj. Rămânerea lor la Cluj este absolut necesară și din motivul că numai astfel vor fi în stare să cunoască neîntrerupt problemele noi ale Transilvaniei de Nord. Astfel, întrucât guvernul dorește să asculte doleanțele Transilvaniei de Nord și să cunoască problemele ei speciale, trebuie să înființeze la Cluj o autoritate superioară, care să stea în contact permanent cu comitetul executiv.

6. În sistemul administrației centraliste, aplicabilă în țară, toate cauzele însemnate se rezolvă în București, ca ultima instanță. Dar sunt unele chestiuni care aparțin direct de ministere. Pentru solicitarea rezolvării lor, petentul trebuie să călătorească fie personal, fie prin mandatar la București. Pe lângă împrejurările actuale de călătorie, de aprovizionare și de încartiruire în București, aceasta înseamnă pierdere de bani și de timp – nemaivorbind de pierderea muncii de acasă a petentului. Neajunsurile acestea se pot elimina asemenea prin rezolvarea la Cluj a cauzelor.

În baza celor de mai sus, cu deosebit respect Vă rugăm să binevoiți a studia chestiunea și a rezolva favorabil cererea noastră.

Cluj, la 24 martie 1945

Cu toată stima

Uniunea Populară Maghiară, Subcentrul Transilvaniei de Nord

(Arhiva Societatea Muzeului Ardelean, fond Demeter János, nepaginat)

[1] Vezi doc. 14.

[2] Este vorba de scrisoarea adresată de Petru Groza lui Stalin la 8 martie 1945, prin care se cerea restabilirea administrației românești în nordul Transilvaniei, și răspunsul guvernului sovietic, prin care se solicita respectarea drepturilor celorlalte naționalități. Textele au fost republicate în vol. *România. Viața politică în documente. 1945*, coord. I. Scurtu, București, Arhivele Statului, 1994, p.197-198.

18

[Înregistrat de Serviciul de Siguranță Națională la 19.IV.1945]*

Frați Români,

Actul istoric de la 23 August a deschis României drumul ei adevărat. Trebuie să înțelegem că acest lucru nu este simplă vorbă. Trebuie să dovedim cu faptele noastre că știm să lucrăm în acest sens. Trebuie să cunoaștem fiecare problemă ce preocupă astăzi Țara.

Români,

Voluntarii din Regimentul „Juliu Maniu”, Batalionul Brașov, au alergat la prima chemare a comandantului și a Țării să îndeplinească o misiune sfântă. Voluntarii ardeleni luptă pentru ceea ce ni s-a furat la Viena, pentru dezrobirea Ardealului. Și voluntarii ardeleni au un cuvânt de spus:

Nu pot ierta mârșăviile trecutului, nu pot ierta masacrele ungurești, nu pot uita necinstea caselor românești rămase sub teroarea bestiiilor lui Attila.

Români! Îi cunoaștem pe unguri de veacuri. Nimeni nu ne va putea convinge că asasinii de la Trăsnea și Ip, cei care l-au masacrat pe protopopul Munteanu, cei care ne-au ucis cu hârlețele soldații răniți la Aita Seacă în septembrie 1944, se pot schimba peste noapte și să devină sfinți. Pe aceștia trebuie să-i descoperim și să-i pedepsim. Trebuie să se înțeleagă odată că Ardealul este al românilor și numai al lor.

Frați Români,

Batalionul nostru poartă numele unui om sfânt pentru noi: este Iuliu Maniu. *Este omul care a scăpat pentru a doua oară acest neam de la pierire. Pe acest om, pe acest mare patriot îl vom sprijini. Fiindcă el va realiza adevărata democrație românească. Cinstea lui ne garantează marea împroprietărire a țaranului român, a țaranului român supt în Ardeal de sașii și ungurii deveniți peste noapte cetățeni pașnici. Cinstea și bunele credințe ale acestui om ne garantează reorganizarea administrativă pe baze democratice. Vom sprijini pe acest om ca să nu se mai repete greșelile din trecut. Ca să nu mai vedem pe țăran dezbrăcat, pe muncitor mort de foame, pe soldat în opinci și fără cămașă trimis pe front, așa cum este astăzi.*

Frați Români,

Țara a scăpat de dictatură și a intrat în luptele politice. Trebuie să ne trezیم înainte de a ajunge la dezastru. Când soldatul român luptă cu 0 lei pe zi, dezbrăcat, când românii din Ardealul de Nord sunt masacrați, se găsesc apărători ai asupritorilor. Sunt oameni care vor să-l lase pe țăran în aceeași stare de sărăcie, pe soldat maltrat și jefuit. *Români, nu lăsați să se schimbe nici o situație înainte de a se întoarce soldații de pe front. Ei au cuvântul cel mai tare, fiindcă ei apără și întregesc acest pământ. Ei sunt primii cetățeni ai țării. Este o mârșăvie ca ei să lupte și să nu fie întrebați. Nu vrem să se repete păcatele de altădată. Țara este în război și toate forțele trebuie mobilizate pentru victorie. Oricine se opune acestor comandanamente este un trădător. Și trădătorii trebuie pedepsiți.*

Români,

Dușmanii de veacuri ai românilor, ungurii, au lăsat în secuime mii de oameni pe care i-au organizat în formații de partizani. Batalionul de voluntari a descoperit numai în două comune peste 500 oameni înarmați și echipați de război, care până ieri au luptat împotriva acestora și care au refuzat să predea armele. Aceasta înseamnă că viața soldatului român este amenințată din clipă în clipă de la spate. Și totuși, pentru acești oameni s-au găsit apărători. S-au găsit apărători ai asasinilor copiilor voștri care luptă pentru întregirea și libertatea Țării. Acești falși apărători ai dușmanului nostru nu au și nu vor avea nimic cu interesele Țării.

Țărani din România,

Voi, care v-ați jertfit pe toate câmpurile de luptă, trebuie să vă treziți în ultimul ceas ca să nu vă mai poată înșela nimeni:

Faceți zid în jurul marelui Iuliu Maniu, omul care a salvat în ultimul minut Țara de la o catastrofă totală.

Grupați-vă în jurul lui, căci el vă va face dreptate, el vă va da pământul care este al vostru și care trebuie să rămână al vostru pentru totdeauna.

Sprijiniți-l pe acest mare român ca să nu vă distrugă dușmanii voștri.

Demascați și alungați din mijlocul vostru pe cei care v-au înșelat până ieri și care astăzi vor să vă fie prieteni.

De felul cum veți ști să vă apărați interesele depinde viitorul familiei voastre, al copiilor voștri și al Țării voastre.

Regimentul de Voluntari Ardeleni „Iuliu Maniu”, Batalionul Brașov

[Însemnare în partea de sus a foii: „B. Sig. va face investigații pentru descoperirea autorilor și colportorilor unor astfel de manifeste cu conținut șovinist și reacționar. Când s-au semnalat în localitate aceste manifeste?”. Semnat: indescifrabil]

(Arh.St.Cluj, Inspectoratul de Poliție Cluj, fond. 209, dos. 487/1945, f.4-5)

* Manifest tipărit

19

Domnule Ministru!

Subsemnata, Uniunea Populară Maghiară din Cluj și județul Cluj, având în vedere situația creată în urma introducerii administrației române în Transilvania de Nord și văzând dispozițiunile articolelor 6-17 din Decretul-Lege pentru Statutul Naționalităților Minoritare[1] și luând în considerație starea faptică, conform căreia în toate instituțiile de stat sau de comună s-a introdus ca limbă oficială limba română, nefiind admisă și altă limbă decât cea română.

Animați de dorința să sprijinim cât mai mult guvernul democrat, dorit de noi și luptând pentru realizarea democrației adevărate, adică de a elimina toate impedimentele din calea înțelegerii a popoarelor conlocuitoare, voind să dispară și ultimele urme ale fostei stăpâniri fasciste și ca toate popoarele să se bucure de aceleași drepturi civile și politice, fără deosebire de limbă, și fiind convinși că sprijinim guvernul atunci când celor în drept le atragem atenția asupra lipsurilor și defectelor unor legi, care nu se potrivesc cu situația specială în care ne aflăm, cu onoare depunem următorul Memoriu și Vă rugăm să binevoiți a studia cele de mai jos și după aceasta a propune modificarea dispozițiilor articolelor referitoare din Decretul-Lege pentru Statutul Naționalităților Minoritare din 6 februarie 1945 în sensul propus de noi, adică de a prevedea cu caracter de lege valabilă pentru întreaga țară Ordonanța nr. 847/1945 a prefectului județului și municipiului Cluj, dată în materia folosirii de limbă, ceea ce corespunde mai bine cerințelor vremii și spiritului democratic și care ordonanță până acum a fost aplicată în întreaga Transilvanie de Nord, spre cea mai mare mulțumire a popoarelor conlocuitoare.

În cele de mai jos vom căuta să formulăm observațiunile noastre sumare asupra textului de lege pentru Statutul Naționalităților Minoritare.

Înainte de toate, trebuie să stabilim că este o privare de drepturi faptul acela, că la autoritățile judecătorești și administrative dreptul de a folosi o altă limbă decât cea română se leagă de un oarecare procent de locuitori[2]. Această stabilire a legii nicidecum nu poate fi încadrată în spiritul democrației și al egalității de drepturi în fața legii. Dorințele și necesitățile personale ale indivizilor nu pot fi limitate conform datelor statistice și drepturile individuale ale cetățenilor fiind egale conform principiilor generale ale democrației, deci trebuie egalizate și prin lege, fără nici o restricție de număr sau de proporție. Se poate vorbi despre oarecare procentualitate

numai atunci când este vorba despre chestiunile maselor de popoare în bloc, dar nicicum atunci când cerințele vieții pretind rezolvarea chestiunilor și litigiilor pur personale. Folosirea limbii materne în chestiunile personale, în grai și în scris în legătură cu oricare autoritate și oriunde, este un drept așa de individual încât nu permite nici o restricțiune în viața individuală a cetățenilor.

Aplicarea unor dispozițiuni privitoare la limbă a legii sus citate este legată de un recensământ și de stabilirea prealabilă a Ministerului de Interne, ceea ce încă nu s-a făcut și în lipsa acestei stabiliri legea nu poate fi aplicată, cu toate că în urma Decretului-Lege din 3 aprilie 1945 legislația României s-a extins pe tot teritoriul Transilvaniei de Nord[3] și fiindcă ritmul vieții normale pretinde deslușiri imediate, chestiunea fiind lăsată la aprecierea funcționarilor, se nasc anomalii și abuzuri.

În lege nu este reglementată chestiunea limbii în procedura propriu-zisă a instanțelor judecătorești și administrative, adică în privința actelor și proceselor verbale dresate de aceste instituții cu ocazia ascultării părților interesate de la prima până la ultima instanță.

Mai departe nu este reglementată chestiunea limbii în ceea ce privește administrarea internă, inscripțiile interne și externe ale diferitelor autorități judecătorești și administrative. Lipsesc din lege dispozițiuni care să reglementeze transmiterea la destinație a coletelor și corespondenței cu adresa diferită de cea română.

Dispoziția referitoare la traducerea legilor și regulamentelor intervenite numai de la 23 august 1944 este numai o rezoluție parțială, deoarece și celelalte legi sunt în vigoare și pentru a le putea respecta trebuie cunoscute de fiecare cetățean al României. La urmă de tot trebuie să arătăm ca această lege este imperfectă, deoarece nu prevede nici o sancțiune pentru cei ce nu respectă dispozițiunile ei.

Atât despre defectele și lipsurile legii sus citate.

După toate acestea, animați de datoria de a ajuta guvernarea țării și cunoscând cât de bine i-a reușit prefectului județului și municipiului Cluj de a rezolva această problemă grea a folosirii de limbă, și știind că această ordonanță a fost aplicată aproape în tot cuprinsul Transilvaniei de Nord spre cea mai deplină mulțumire a popoarelor conlocuitoare, cu tot respectul anexăm aici sub A „Buletinul Oficial” din 1 martie 1945 al județului Cluj și ne referim la dispozițiunile Ordonanței nr. 847/1945, și Vă rugăm ca, după ce ați studiat dispozițiunile acestei Ordonanțe și V-ați convins și Dvs. despre defectele legii pentru Statutul Naționalităților Minoritare, să binevoiți a ridica la putere de lege ordonanța de mai sus, cu aceea ca aceasta să fie aplicată în tot cuprinsul României.

În speranța că prin memoriul prezent am servit interesele țării și ale democrației adevărate, semnăm cu adâncă stimă[4].

Serviciul Contencios
[indescifrabil]

Cluj, la 22 aprilie 1945

(Arhiva Societatea Muzeului Ardelean, fond Demeter János, nepaginat)

[1] Decretul-Lege nr. 309 (Legea nr. 86) pentru Statutul Naționalităților Minoritare a fost publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 30 din 7 februarie 1945 (reprodus în vol. *România. Viața politică în documente. 1945*, coord. I. Scurtu, București, Arhivele Statului, 1994, p.121-124). Vezi și *Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie*, dos. 342/1945, dos. 343/1945 și dos. 344/1945.

[2] Prin Legea de mai sus se prevedea că limba oficială era româna; acolo unde la ultimul recensământ 30% din locuitori vorbeau o altă limbă decât cea oficială, atunci se poate utiliza limba maternă la tribunale, judecătorii, autorități locale etc, fără a se pretinde o traducere în română.

[3] Este vorba de Decretul-Lege nr. 1079 (Legea nr. 260), care se referă la legislația aplicabilă în Transilvania de Nord („Monitorul Oficial”, nr. 78 din 4 aprilie 1945).

[4] Memoriul este adresat lui Lucrețiu Pătrășcanu, ministrul Justiției.

20

A széki református egyházmegye esperesi hivatala, Ördöngösfüzes.
122/1945. esp. szám.

Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr!

Az idei május 10-én, amely napon egyházilag áldozocsütörtököt ünnepeltük egyházmegyénkben, a románság nemzeti függetlenségi ünneplésében minden községben tüntetett, és több helyen bántalmazták híveinket, s újból kifejezésre juttatták a védtelenekkel szembeni hatalmaskodó magatartásukat.

A búzai szent ekléziában, ahogyan Szász István nálam járt ottani hívem elbeszélte, a következő történt. A románok tüntető menetben felvonultak a református templom cintermébe, ottan a templom tornyára feltűzték a román nemzeti lobogót, és a cinterem sírhantjai iránti kegyelettel nem törődve horát és sárbát táncoltak a templom előtt. Nemzetgyűlölettől áthatott román nótákat énekeltek, és éneklés közben táncolva kurjongattak. Egyik hívünk megjegyezte és leírta az egyik kurjantás szövegét, amely élénk fényt vet arra, hogy a románság beszédében és tetteiben hogyan értelmezi a demokráciát. A szöveg a következő:

Sus opincă, jos păpuc,
Până la Tisa mă duc
Să bag ungurii în jug,
Sar cu ei o brazdă, două,
Să-i arăt că-i țara nouă,
Cu ungurii voi ara,
Cu jidovii voi grapa.

Miután jól kitáncolták magukat, búcsúzóul, hogy nyomaikat is a templomban hagyják, a templom zöldre festett ablakainak zsalugáttereit leszedték és összetörték. Szász István atyánkfia előadása szerint búzai híveink megdermedten és fájdalmasan, elrejtőzve nézték végig, és ki amerre tudott rejtőzött el, így ünnepelve az Úr mennybemenetelének szent ünnepét.

Jellemző híveink lelkiállapotára az a tény is, hogy mikor azt mondtam, hogy az orosz katonai hatóságok segítségét fogom kérni, arra kértek, hogy semmit se tegyek, mert akkor a románok dühe elől kénytelenek lesznek a faluból elköltözni.

Szörnyű és rettenetes ez a helyzet, melyben e nemzetiségi vidéken híveink és lelkipásztoraink élnek.

Tisztelettel:
Cseterky János megbízott esperes

Ördöngösfüzes, 1945. május hó 12-én.

[TRADUCERE]

Biroul Eparhiei Reformate din Sic. Fizeșu Gherlii
Nr. ep.122/1945

Onorate și Preacinstite Domnule Episcop

În data de 10 mai a.c., zi de joi, în care sărbătoream Înălțarea Domnului în biserica noastră, românii au organizat demonstrații în fiecare comună cu ocazia sărbătoririi independenței României. În mai multe locuri, românii au agresat credincioșii noștri, dând dovadă, din nou, de atitudinea lor de superioritate în fața celor fără apărare.

În biserica din Buza [jud. Cluj], după spusele lui István Szász, un credincios care m-a vizitat, s-au întâmplat următoarele: românii au intrat în biserică, apoi au urcat în turn și au pus steagul național și, fără urmă de respect pentru moaștele celor ce se odihnesc acolo, au început să joace hora și sârba în curtea bisericii. Plini de ură, au cântat cântece populare românești și, în timp ce cântau, strigau. Unul din credincioșii noștri a reținut și notat textul unei strigături, care reflectă felul în care românii interpretează democrația în vorbe și fapte. Textul suna astfel:

Sus opincă, jos păpuc,
Până la Tisa mă duc
Să bag ungerii în jug,
Sar cu ei o brazdă, două,
Să-i arăt că-i țara nouă,
Cu ungerii voi ara,
Cu jidovii voi grapa.

După ce au dansat pe plac, la plecare, ca să își lase și urmele trecerii prin biserică, au desprins obloanele vopsite în verde de la ferestrele bisericii și le-au rupt. István Szász ne-a povestit că credincioșii din Buza au privit toate acestea cu groază și durere, ascunzându-se care unde au apucat, sărbătorind astfel Înălțarea Domnului.

Este relevant pentru starea sufletească a credincioșilor noștri faptul că atunci când le-am spus că voi cere sprijinul autorităților militare ruse, m-au rugat să nu fac nici un demers în acest sens, pentru că atunci mânia românilor îi va forța să părăsească satul.

Această situație în care trăiesc credincioșii și preoții noștri în zonele locuite de naționalități este îngrozitoare.

Cu respect,
János Cseterky, eparh delegat

Fizeșu Gherlii, la 12 mai 1945

(Arhiva Consiliului Dirigent al Eparhiei Reformate din Ardeal, Cluj, I. 87/1918, f.9)

[1945. június]

A Magyar Népi Szövetség nagygyűlésén foglalkozott a Kolozsvári Magyar Tudományegyetem létesítéséről szóló királyi rendelettel

Kolozsvár. Bukaresti tudósítónk telefonjelentése alapján lapunk elsőnek közölte azt a hírt, hogy a Kolozsvári Magyar Tudományegyetemet királyi rendelet-törvénnyel a Sétatéren lévő Regina Maria épületébe költöztetik át. A hír érthető általános aggodalmat okozott. Az egyetem tanszemélyzete és a klinikai alkalmazottak hónapok óta már éppen eleget nélkülöztek és küzdöttek. Fizetés nincs, segély nem érkezett, de jött helyette egy lényegében sérelmes királyi rendelet-törvény. Ennek tegnap nyilvánosságra került szövegét itt közöljük.

A 407/1945-ös sz. Királyi Rendelet-törvény a Kolozsvári Magyar Tudományegyetem létesítéséről

- 1.§. Kolozsvárt, 1945. június 1-ji hatállyal, magyar előadási nyelvű állami tudományegyetem létesül, amely a következő tudománykarokkal fog működni: a) Irodalom és Bölcsészet, b) Jog- és Közgazdaságtudomány, c) Természettudomány, d) Orvostudomány.
Ezen tudományegyetem működése érdekében rendelkezésre bocsáttatik a kolozsvári Regina Maria leánygimnázium épülete. A szükségletekhez és lehetőségekhez mérten más épületek is bocsáthatók rendelkezésre.
- 2.§. A Nemzetnevelésügyi Minisztérium miniszteri határozatban fogja megállapítani a tanszékek, kollégiumok és az oktató segédszemélyzet számát és címét.
- 3.§. A minisztérium az egyes tudománykarok részére a bukaresti, iași-i és kolozsvári egyetemekhez tartozó és a lehetőség szerint a magyar nyelvet ismerő számmal hét-hét egyetemi nyilvános rendes tanárból álló szakbizottságokat létesít, melyek javaslatot tesznek az egyetemi tanárok, előadók és oktató segédszemélyzet kinevezésére vonatkozóan. A kinevezések a nemzetnevelésügyi miniszter előterjesztésére királyi rendelet-törvény, illetőleg a felsőoktatási törvény előírásai szerint minisztériumi határozattal történnek.
- 4.§. A javaslatlételhez a következő feltételek szükségesek:
 - a) Legyen román állampolgár.
 - b) Rendelkezék a felsőoktatási törvényben megkövetelt tudományos fokozatokkal és megfelelő tudományos készültséggel.
 - c) Ismerje a magyar nyelvet.
- 5.§. A Kolozsvári I. Ferdinánd királyi Tudományegyetem támogatni fogja a magyar előadási nyelvű tudományegyetemet, befogadva a Természettudományi és az Orvostudományi kar hallgatóit, hogy laboratóriumi és klinikai gyakorlatukat az ő laboratóriumaiban és klinikáin végezzék.
- 6.§. Az egyetemi tanárok karonkénti tanácsainak megalakulása után a minisztérium fogja kinevezni a dékánokat és a rektort.
A rektor és a dékánok kinevezése után a magyar előadási nyelvű Állami Tudományegyetem kormányzása minden tekintetben az 1942. évi 386-os sz. törvény szerint történik, a felsőoktatás megszervezésére vonatkozó utólagos módosításokkal.

7.§. Ezen tudományegyetem szükséges kiadásait és fenntartási költségeit egy rendkívüli költségvetési hitel fogja fedezni.

8.§. Az összes ezzel a törvénnyel ellentétes törvények és szabályzatok érvényüket veszítik, és érvénytelenek maradnak.

Kelt: Bukarestben, 1945. május 28-án.

I. Mihály
Voitec Ștefan
Durma Mircea

*

A 406/1945-ös sz. Királyi Rendelet törvény a kolozsvári I. Ferdinánd királyi Tudományegyetem, valamint minden más román tanügyi intézmény Észak-Erdély területére való visszatéréséről

1.§. A jelenleg Nagyszebenben székelő I. Ferdinánd királyi Tudományegyetem a hozzá tartozó intézetekkel, az összes román tanítási nyelvű nép- és középiskola, amelynek székhelye Észak-Erdélyben volt, 1945. június 1-ji hatállyal visszatér helységébe, elfoglalván mindazon épületeket, amelyekkel rendelkezett.

2.§. Az 1.§.-ban foglalt rendelkezések alól kivételt képeznek azok az iskolák és tanügyi intézmények, melyek a Nemzetnevelésügyi Minisztérium részéről különleges jóváhagyást nyertek.

Kelt: Bukarestben, 1945. május 28-án.

I. Mihály
Voitec Ștefan

*

Az Országos Pártvezetőséghez fordul a Kolozsvári Szociáldemokrata Párt

A Magyar Tudományegyetem felállításáról szóló rendelet törvény megjelenése után, a kolozsvári Szociáldemokrata Párt azonnal rendkívüli pártvezetőségi ülést hívott össze, amelyen behatóan megvitatta a rendelettel kapcsolatos összes kérdéseket és a romániai magyar népoktatás valamennyi problémáját általában. Az előterjesztett, minden tekintetben kimerítő jelentést a pártvezetőség egyhangúlag tudomásul vette, és elhatározta, annak soron kívüli közlését a bukaresti Országos Pártvezetőséggel, megfelelő álláspontfoglalás céljából.

A Magyar Népi Szövetség is megvitatta a rendeletet

A rendelet törvény megjelenése után a Magyar Népi Szövetség nagygyűlést hívott egybe, amelyen megvitatták a rendelet törvény sérelmes pontjait. A gyűlésen Balogh Edgár, az M.N.SZ. alelnöke elnökölt. Megnyitóbeszédében kijelentette, hogy a Kolozsvári Magyar Tudományegyetemért vívott harc nagyjából mégis eredményre vezetett, mert az egyetemet jogi személynek nyilvánították.

– A technikai nehézségeken – a tanárok állampolgársága, az alkalmazottak fizetése, termék biztosítása, költözködés stb. – át kell verekednünk magukat – mondta –, és meg kell mutatnunk, hogy a demokratikus magyar egyetem ügyét minden jövőbeni viharon is átsegítjük. Erdély magyarsága ehhez az egyetemhez tűzön-vízen keresztül ragaszkodik. Derék tanáraink vállalták az óriási feladatot, hogy ezt a demokrata szabad egyetemet megőrzik. De megvédjük a bujkáló román reakcióval szemben is. Mint ahogy a magyar éra elmúlt nemzeti bűnei is ártalmára voltak Erdély szabad népének, éppúgy kötelességünk a múlt vermébe

teremteni a népek ellen irányuló román nemzetgyűlöletet, amely hát mögött és szervezeten dolgozik, mind a magyarság, mind a népek megbékéléséért harcoló Groza-kormány intézkedései ellen is, amelyet minden erejével igyekszik befolyásolni és megmásítani.

– Minden erdélyinek – mondta –, de még az itt élő anyaországiaknak is tudniuk kell, hogy a két népnek itt kell élnie és meghalnia (taps). A két egyetemnek együtt kell működnie. Hogy ez megtörténhessék, szükségünk van megfelelő technikai felszerelésekre. Csak akkor költözködünk ki a régi egyetemi épületekből, amikor zavartalanul folytathatjuk tovább a tanítást és tudományos kutatásainkat. Szükségünk van az anyaországi, de az itt élő egyetemi tanárok tudományos munkájára is, mert az elmúlt esztendőik során nem adtak a magyarságnak egyetemi tanárokban megfelelő utánpótlást. A felszólaló megnevezte a Kolozsváron élő nagyhírű anyaországi professzorokat, akiket az egybegyűltek lelkesen éltettek.

Ezután dr. Demeter János alpolgármester rámutatott a Kolozsvári Magyar Tudományegyetem hét hónapos vajúdó történetére, kiemelve:

Az itt élő magyar demokrácia annak idején szükségesnek tartotta, hogy kezdeményezőként lépjen fel a kolozsvári magyar-román egyetem létrehozásában. Levélben fordult a szebeni román egyetem vezetőségéhez, hogy az együttműködést minél gyorsabban teremtsék meg. Ott azonban dült a reakció, s csak azzal a feltétellel akartak idejönni, ha a magyar egyetem más vidékre költözik. A levelet annak idején Groza Péter vitte el személyesen, hogy a két egyetem kibékülésével a népek kibékülését elősegíthesse. *Ezt a szándékot az akkori Rădescu-kormány csírájában elgáncsolta.* A román közigazgatás bevezetése után Szebenből bizottság érkezett, hogy a magyar egyetemi bizottsággal letárgyalja a sorsdöntő kérdéseket. Ennek eredményeképpen megállapodás jött létre, melynek értelmében a magyar egyetem nemcsak papíron, de a valóságban létező intézménnyé vált.

Az aknamunka azonban Szeben területén is dolgozott, a reakciós tanárok kimondták, hogy addig nem jönnek Kolozsvárra, amíg a magyar egyetemet más vidéki városba nem költöztetik. A jelenlegi kormányintézkedés ilyen erőviszonyok között született meg. *A Groza-kormány ellen ugyanis szervezett sovinizmus dolgozik.* Ez a május 28-án kelt királyi rendelet törvény nem elégíti ki a magyar tömegeket.

A Groza-kormány velünk küzd.

Aktív sovinizmussal állunk szemben – mondta Demeter János –, ez ellen a sovinizmus ellen velünk küzd és dolgozik a Groza-kormány. Eljön az a pillanat, amikor a demokrácia megelégedi a sovinizmussal, és eltiporja.

Dr. Csörgő Lajos az április 16-18-án lefolyt kolozsvári egyetemi tárgyalások eredményeit ismertette.

– Kolozsváron – mondta – felállítják a magyar egyetemet, jogot adnak a magyar fakultásoknak, mindenkit besorolnak, de a tény az, hogy bár *megállapodásunknak előnyei is vannak, a helyzetünk előnytelen.* A rendelet törvény, amely megállapítja tanszemélyzetünk létszámát, sérelmes.

A magyar egyetemnek nem elegendő a Regina Maria épülete. Jogunk van minden katedrához. És a törvény arról sem intézkedik, hogy az itteni magyar állampolgárságú egyetemi tanárok megkaphatják-e a román állampolgárságot. Nincs kifogásunk az ellen, hogy néhány magyar tanszékre magyarul tudó román egyetemi tanárokat nevezzenek ki, de hogy ezt reánk kényszerítsék, az ellen tiltakozunk. A reakciós feltételek elfogadásában tovább nem mehetünk. Bizonyosak vagyunk

abban, hogy a Szovjetunió, mely a béke érdekében a legnagyobb áldozatot hozza, nem fogja eltérni, hogy határa mentén a népek közötti egyenlenségeket nemkívánatos elemek tovább szítsák.

A nagygyűlés Groza Péter miniszterelnöknek, az igazságügyi miniszternek, valamint a nemzetnevelésügyi miniszternek az alábbi értelmű táviratot küldte:

A Magyar Népi Szövetség 1945. május 31-én a magyar egyetem ügyében Kolozsváron tartott nagygyűlésén, amelyen részt vett a kolozsvári magyar egyetem több mint 1000 alkalmazottja is, a kolozsvári magyar egyetemmel kapcsolatban a következő határozati javaslatot hozta.

1. A Kolozsvári Magyar Tudományegyetem létesítéséről szóló 407/1945-ös sz. rendelet törvény több szakasza a magyar egyetem működésének gyakorlati és technikai biztosítása érdekében kiegészítésre szorul.

2. A rendelet törvény kiegészítése azokat a szempontokat tartaná szem előtt, amelyek a kormány jelenlétében a román-magyar egyetemi bizottságok előtt lefolyt tárgyalásokon, valamint a miniszterelnök úrral folytatott későbbi megbeszéléseken megnyilvánultak.

3. Az egyetemi kérdés nyugvópontonra juttatása érdekében szükséges az is, hogy a kiegészítő rendelet törvény végrehajtási utasítása a legsürgősebben megjelenjék.

4. A rendelet törvény kiegészítésében, valamint a végrehajtási utasítás elkészítésében kívánatos volna a helyi viszonyokkal ismerős helyi szerveink és a Magyar Népi Szövetség közművelődési ügyosztályának közreműködése is.

5. A magyar egyetem szükségessé váló költözködése olyan időpontban történjen, amikor a kolozsvári magyar egyetem részére megfelelő más helyiségeket bocsátanak rendelkezésre.

6. Addig is múlhatatlan, hogy a ma ténylegesen működő magyar egyetem és egyetemi klinikák személyzeti és dologi kiadásaira gyorssegély folyósíttassék.

A mai nagygyűlés azzal terjeszti fel a határozati javaslatot Groza Péter miniszterelnökhöz, hogy iránta ismételtlen a legteljesebb bizalmát kifejezze, egyben – köszönetet mondva eddigi segítségéért – támogatását kérje, tovább építve ezáltal a két nép kibékülésének útját.

A másik távirat szövege:

A magyar előadási nyelvű állami tudományegyetem létesítéséről szóló 407/1945. számú rendelet törvény *nem egyezik meg a Kolozsváron április 18-án kötött megállapodással. A rendelet a magyar klinikai munka végzését és a tudományos kutatást nem biztosítja. Végrehajtásához részletes utasítás és a kolozsvári megállapodás szellemében alkotott pótrrendelet szükséges.* Ehhez kérjük helybeli szakemberek bevonását. Aláírás: dr. Csögör, dr. Jordáky, dr. Pásztay.

A határozati javaslatok felolvasása után megkezdődött a vita, amelynek folyamán minden felszólaló erélyesen visszautasította a két nép együttműködése ellen nemzetiségellenes szándékkal irányuló törekvéseket, és mindenik azt követelte, hogy a *szabadság és egyenlő jogok szellemében épüljön fel Kolozsváron a két nemzet tudományegyeteme.* Hangoztatták, hogy egy jöttányit sem engedünk demokratikus jogainkból, amelyeket csakis a kultúra szabad sorompóba állítása révén vívhatunk ki.

Hozzászólások

A vita során számosan felszólaltak.

Hunn Sándor dr. orvos szerint a magyar egyetem itt a román demokrácia próbaköve. Ha ez az ügy megbukik, akkor a román demokrácia csődbe jutott.

Dezső Loránd egyetemi tanár a természettudományi kar kérdéseit vetette fel. A tudományos kutatásokhoz laboratóriumokra és tudományos intézetekre van szükségünk. Enélkül a magyar egyetem kutatómunkája lehetetlenné válik.

A besorolásokkal kapcsolatban Leichner Lajos altiszt azt sérelmezte, hogy a határozati javaslat kizárólag az egyetemi tanárok állampolgársági ügyét érinti.

Szabó Attila egyetemi tanár megalázónak tartotta a rendelet törvénynek azt a pontját, mely szerint a román egyetemi tanárok bírálják el, hogy melyik magyar egyetemi tanár alkalmas a katedrára. Javasolta, hogy a határozati javaslat foglaljon állást az egyetemi altiszti kar besorolása érdekében.

Szabó Lajos egyetemi műszaki alkalmazott az alkalmazottak fizetésének sürgős kiutalását kérte.

Gunda Béla egyetemi tanár az egyetemi alkalmazottak állampolgársági ügyét vetette fel, kérve a bizonytalanság megszüntetését, valamint azt, hogy magyar állampolgárságú egyetemi hallgatók is tanulhassanak a kolozsvári egyetemen.

A Tanügyi Szakszervezet titkára és a Szociáldemokrata Párt vezetőségi tagja, Nagy Géza kifogásolta, hogy a *határozati javaslat hangja nem eléggé öntudatos*. A jogi alaptól eltekintve, amelyre – hála Groza Péter miniszterelnöknek és őszintén demokrata minisztereinek – támaszkodhatunk – mondta –, a rendelet törvény a legsúlyosabb csalódást keltette. A továbbiakban tételekként bírálta a határozati javaslat egyes pontjait. Az április 18-i megegyezés és az azt követő tárgyalások teljes érvényesítését kívánta. Utalt arra, hogy csak Észak-Erdélyben 4700 tanító, tanár és egyéb népoktatási alkalmazott nem kapott fizetést április 1-je óta, a dél-erdélyi magyar tanítók és tanárok pedig február 1-je óta nem kapták meg illetményeiket. Ezzel szemben saját önellátása idején Kolozs megye bármilyen óriási nehézségekkel küzdve is, mindvégig rendezni tudta a közoktatási személyzet illetményeit az egyetemtől az óvodáig, november 1-jétől egészen március 31-ig. Feltétlenül biztosítandó az Erdélyi Múzeum Egyesület rendelkezési joga felbecsülhetetlen muzeális értékei felett. *Ezeket a magyar egyetem legalábbis egyenlő mértékben vehesse igénybe a román egyetemmel, megfelelő szerződés alapján, melynek az állam és az Erdélyi Múzeum Egyesület között kell létrejönnie*. Javasolta, hogy az egyetem ügyében egy újabb utolsó delegációt küldjenek Bukarestbe. A javaslatot elfogadták.

A demokrata román egyetemi hallgatók szónoka, Cioban I., élénk tetszése közben kijelentette, hogy *a szabadgondolkodású román egyetemi hallgatók és a demokratikus közvélemény azért harcolnak, és amellet foglalnak állást, hogy a két egyetem vállalva dolgozzék* és tudományos munkáját semmi sovíniszta támadás ne érhesse. *A magyarság ebben a küzdelemben nem áll egyedül*, mert a demokrata román ajkú tanárok és diákok egy célért, a népek kibéküléséért küzdenek.

A gyűlés közben érkezett meg Bányai László népi szövetségi alelnök, és hosszabb beszédben kérte, hogy a Magyar Népi Szövetség legyen bizalommal a Groza-kormány iránt. Balogh Edgár a Munkás Egységfront képviselőinek adott ezután szót.

Bruder Ferenc elvtárs a Szociáldemokrata Párt nevében üdvözölte a nagygyűlést, és bejelentette, hogy *a pártvezetőség rendkívüli ülésen foglalkozott a kolozsvári Magyar Tudományegyetem ügyében megjelent rendelet törvénnyel*, és ezen nagy jelentőségű ügyben a következő határozatot hozta:

Az 1945. május 28-án a „Hivatalos Lap”-ban megjelent 407/1945. számú rendelet törvény helytelen, annak sürgős módosítását követeljük. Indokok:

1. Mert a rendelet törvény eltér az 1945. április 16-, 17-, 18-án Luka László elvtárs elnökletével megtartott egyeztető gyűlésen hozott határozatoktól.

2. Mert a rendelettvörvény egyenlőten elbánásban részesíti a Magyar Tudományegyetemet.

3. Mert állampolgár és állampolgár között megkülönböztetéseket tesz, és külön elbírálásban részesíti a román és a magyar egyetem tanszemélyzetét.

4. Mert a rendelettvörvény ellenkezik az 1945. március 9-i sztálini távirat intencióival.

A Szociáldemokrata Párt teljes szolidaritást vállal a Magyar Tudományegyetem személyzetével, a Népi Szövetséggel, és bízik abban, hogy a Groza-kormány ezen követeléseinket sürgősen teljesíteni fogja. A Szociáldemokrata Pártnak Bruder Ferenc által képviselt állásfoglalását a hallgatóság élénk tapsal fogadta.

Jordáky Lajos a kommunista párt részéről kijelentette, hogy a párt teljes egészében a Népi Szövetség mellett áll, az oktatás kérdésében elfoglalt eddigi álláspontját mindenben fenntartva tovább küzd azért, hogy a *főiskolai oktatás kérdése a magyar nép demokratikus érdekeinek megfelelően oldassék meg.*

Az elhangzott észrevételek és kifogások figyelembevételével a határozati javaslat átszövegezésére öttagú bizottságot küldtek ki, amely munkájához azonnal hozzáfogott, hogy a határozati javaslatokat mindjárt a nagygyűlést követő éjjel Bukarestbe induló küldöttség magával vihesse.

[TRADUCERE]

[iunie 1945]

Uniunea Populară Maghiară a discutat în cadrul unei ședințe lărgite Decretul-lege Regal privind înființarea Universității Maghiare din Cluj

Cluj. Ca urmare a relatărilor primite de la reporterul nostru din București, ziarul nostru a fost primul care a comunicat știrea că Universitatea Maghiară din Cluj va fi mutată, ca urmare a Decretului Regal, în clădirea „Regina Maria” de lângă parcul central. După cum era de așteptat, această știre a cauzat o preocupare generală. Personalul universității și angajații din clinică au suferit frustrări și au luptat de luni de zile. Nu au primit salarii, nici ajutoare, dar în schimb au primit un decret cu caracter până la urmă ofensator din partea Regelui. Publicăm textul acestui Decret-lege, așa cum a fost făcut public în cursul zilei de ieri.

Decret Regal nr. 407/1945 privind înființarea Universității Maghiare din Cluj[1].

- 1.Ș. Se înființează la Cluj, pe data de 1 iunie 1945, o Universitate de Stat cu limba de predare maghiară, care va funcționa cu următoarele facultăți: a) Litere și Filosofie, b) Drept și Economie Politică, c) Științe, d) Medicină umană.
Pentru funcționarea acestei Universități se pune la dispoziție localul Liceului de fete „Regina Maria” din Cluj. În funcție de nevoi și posibilități, se pot pune la dispoziție și alte clădiri.
- 2.Ș. Ministerul Educației Naționale va emite o hotărâre ministerială prin care va stabili numărul și denumire catedrelor, colegiilor și al personalului didactic.
- 3.Ș. Ministerul va institui pentru fiecare facultate comisii de specialiști, compuse din câte șapte profesori titulari universitari, aparținând Universităților din București, Iași și Cluj, în funcție de posibilități cunoscători ai limbii maghiare, care vor face propuneri pentru numirea profesorilor, conferențiarilor și personalului didactic ajutător. Nimirile vor fi făcute prin Decret-lege Regal pe

baza recomandării ministrului Educației Naționale, după dispozițiile prevăzute în legea învățământului superior prin hotărâre ministerială.

- 4.Ș. Pentru a putea fi recomandat spre a fi numit, candidatul trebuie să satisfacă următoarele criterii:
 - a) să fie cetățean român.
 - b) să aibă gradul științific prevăzut în legea învățământului superior și pregătirea științifică adecvată.
 - c) Să cunoască limba maghiară.
- 5.Ș. Universitatea „Regele Ferdinand I” din Cluj va sprijini Universitatea cu limba de predare maghiară, acceptând ca studenții de la Facultatea de Științe și Medicină să facă lucrările practice de laborator și clinică în laboratoarele și clinicile sale.
- 6.Ș. După stabilirea pe facultăți a profesorilor universitari, Ministerul va numi decanii și rectorii.

După numirea rectorului și a decanilor, conducerea Universității de Stat cu predare în limba maghiară va fi guvernată întru totul de legea 386 din 1942[2], cu modificările ulterioare relative la organizarea învățământului superior.
- 7.Ș. Cheltuielile necesare pentru menținerea și funcționarea Universității vor fi acoperite printr-un credit bugetar extraordinar.
- 8.Ș. Toate legile și reglementările care contravin prezentei legi își pierd valabilitatea și sunt declarate nule.

Redactat la 28 mai 1945, București

Mihai I
Ștefan Voitec[3]
Mircea Durma[4]

*

Decret Regal nr. 406/1945 privind reîntoarcerea pe teritoriul Transilvaniei de Nord a Universității „Ferdinand I” și a altor instituții de învățământ românești[5]

- 1.Ș. Universitatea „Regele Ferdinand I”, actualmente la Sibiu, cu toate institutele anexe, toate școlile de limbă română ce au avut sediul în Ardealul de Nord, revin la 1 iunie 1945 la locurile lor, ocupându-și toate localurile ce au avut.
- 2.Ș. Constituie excepție la 1.Ș. acele școli și instituții de învățământ care primesc aprobare specială de la Ministerul Educației Naționale.

Întocmit la 28 mai 1945, București

Mihai I.
Ștefan Voitec

*

Partidul Social-Democrat din Cluj se adresează conducerii statului

După apariția Decretului-lege referitor la înființarea Universității Maghiare, Partidul Social-Democrat din Cluj a convocat o ședință extraordinară a conducerii partidului, în care s-au discutat în amănunt problemele legate de decret și în general toate problemele legate de învățământul public în limba maghiară din România. Raportul exhaustiv înaintat a fost recunoscut admis în unanimitate de conducerea partidului, care a decis că în regim de urgență va trimite raportul și la conducerea națională a partidului, în vederea obținerii unei luări de poziție.

Uniunea Populară Maghiară discută și ea decretul

După apariția decretului, Uniunea Populară Maghiară a convocat o ședință lărgită, în care s-au discutat punctele ofensatoare ale decretului. Ședința a fost prezidată de vicepreședintele U.P.M., Edgár Balogh. În luarea de cuvânt de la deschiderea ședinței, el a declarat că lupta dusă pentru Universitatea Maghiară din Cluj a avut totuși rezultate, deoarece universitatea a obținut statut juridic.

– Trebuie să depășim dificultățile de ordin tehnic – cetățenia profesorilor, plata angajaților, asigurarea sălilor de curs, mutarea etc – și să *demonstrăm că în orice condiții și pe viitor vom reuși să sprijinim și să susținem cauza universității democratice maghiare*. Maghiarimea din Transilvania ține cu orice preț la această universitate. Profesorii noștri destoinici au acceptat uriașa sarcină de a păstra această universitate liberă democratică. Dar o vom apăra și împotriva reacționarilor români care se ascund prin preajmă. Tot așa cum trecuta eră maghiară a cauzat rele poporului liber din Transilvania, este de datoria noastră să aruncăm acum în adâncurile trecutului xenofobia română îndreptată împotriva popoarelor, care acționează deghizat, dar bine organizat, atât împotriva unghurimii, cât și a măsurilor guvernului Groza, adept al păcii între popoare, pe care încearcă să le influențeze și să le denatureze cu toată puterea.

– Toți ardelenii, a spus el, chiar și cei care trăiesc aici proveniți din țara mamă, trebuie să știe că aceste două popoare trebuie să trăiască aici și să moară aici (aplauze). Cele două universități trebuie să conlucreze. Ca acest lucru să se poată întâmpla, avem nevoie de echipamente tehnice adecvate. Doar atunci ne vom muta din clădirea veche a universității, când vom putea să continuăm predarea și cercetarea științifică netulburat. Avem nevoie de munca științifică a celor din țara-mamă, dar și a profesorilor universitari care trăiesc aici, deoarece în ultimii ani maghiarimii nu i s-au asigurat cadrele universitare. Vorbitorul a numit profesorii celebri din Ungaria care trăiesc la Cluj, pe care cei întruniți i-au aplaudat cu înflăcărare.

După aceasta, viceprimarul dr. János Demeter[6] a prezentat istoricul de două luni al înființării Universității Maghiare din Cluj, subliniind următoarele:

Pe vremuri, democrația maghiară de aici a crezut necesară inițierea înființării unei universități maghiaro-române la Cluj. S-a adresat printr-o scrisoare conducerii universității românești din Sibiu, ca să stabilească relația de cooperare cât mai devreme. Acolo, în schimb, reacțiunea era în plină manifestare și nu dorea să vină la Cluj decât dacă universitatea maghiară se mută în altă regiune. La vremea aceea, scrisoarea a fost transmisă de Petru Groza însuși, în speranța de a ajuta împăcarea dintre cele două popoare prin împăcarea celor două universități. Această intenție a fost blocată de la bun început de guvernul Rădescu de atunci[7]. După introducerea administrației române a venit de la Sibiu o comisie care să discute problemele de bază cu comisia universitară maghiară. Ca urmare, a fost semnat un acord conform căruia universitatea maghiară nu va mai exista doar pe hârtie, ci va deveni o instituție reală.

Dar munca de subminare funcționa și la Sibiu, iar profesorii reacționari au declarat că nu vor veni la Cluj până ce universitatea maghiară nu se va muta în alt oraș. Măsura actuală luată de guvern s-a născut ca urmare a jocului acestor linii de forță. *Guvernul Groza este săpat de o grupare șovinistă bine organizată.* Decretul regelui din 28 mai nu satisface masele de maghiari.

Guvernul Groza luptă cu noi.

János Demeter a declarat că suntem puși în fața șovinismului activ și că guvernul Groza luptă și muncește împotriva acestor manifestări șoviniste alături de noi. Va sosi momentul când democrația se va sătura de șovinism și îl va strivi.

Dr. Lajos Csőgör[8] a prezentat rezultatele discuțiilor purtate la universitatea din Cluj în 16-18 aprilie.

– La Cluj, a spus el, se înființează universitatea maghiară, se garantează drepturi facultăților, toată lumea va fi încadrată, *dar cu toate că aceste acorduri au multe avantaje, situația noastră este dezavantajoasă*. Decretul care stabilește numărul personalului didactic pe care îl vom folosi este ofensator la adresa noastră. Universitatea maghiară nu va încăpea în clădirea „Regina Maria”. Avem dreptul la fiecare catedră. Legea nu se referă la faptul dacă profesorii de cetățenie maghiară care predau aici pot primi cetățenia română sau nu. Nu avem nimic împotriva angajării unor profesori români la facultățile maghiare, care cunosc limba maghiară, dar protestăm împotriva impunerii acestui lucru. Nu putem merge mai departe în acceptarea condițiilor de reacționare. Suntem convinși că Uniunea Sovietică, care aduce cele mai mari sacrificii pentru pace, nu va accepta ca de-a lungul granițelor sale elemente nedorite să propage inegalitatea între popoare.

Adunarea a transmis următoarea telegramă primului ministru Petru Groza, ministrului de justiție, respectiv ministrului Educației Naționale:

„Uniunea Populară Maghiară, în ședința din 31 mai 1945 de la Cluj, pentru discutarea problematicii universității maghiare, cu participarea a peste 1000 de angajați ai universității maghiare din Cluj, adoptă următorul proiect de hotărâre:

1. Mai multe paragrafe din Decretul nr. 407/1945, referitor la înființarea Universității Maghiare din Cluj, necesită completări în vederea asigurării funcționării tehnice, în practică, a universității maghiare.

2. Completările aduse la Decret ar trebui să țină cont de punctele de vedere care s-au exprimat la negocierile desfășurate în prezența guvernului între comisiile universitare română și maghiară, precum și în convorbirile ulterioare cu domnul prim-ministru.

3. Pentru ca problema universității să fie rezolvată, este necesară publicarea urgentă a procedurii de aplicare a decretului.

4. În vederea completării Decretului și a procedurii de punere în aplicare a lui, ar fi de dorit să se solicite colaborarea organelor locale, care sunt familiare cu condițiile locale, și a departamentului de cultură a Uniunii Populare Maghiare.

5. Mutarea iminentă și necesară a universității maghiare să se întâmple în momentul când vor fi puse la dispoziția universității maghiare din Cluj spații adecvate.

6. Chiar și până atunci, este imperativ să se aloce un fond de urgență pentru acoperirea cheltuielilor universității maghiare, care funcționează și în prezent, și pentru cheltuielile de personal ale clinicilor.

Adunarea de azi înaintează acest proiect de hotărâre către primul ministru Petru Groza, exprimându-și întreaga încredere în dânsul și mulțumindu-i totodată pentru sprijinul de până acum și rugându-l să ne acorde sprijin în continuare în vederea împăcării dintre cele două popoare”.

Textul celeilalte telegramă:

„Decretul nr. 407/1945, referitor la înființarea Universității cu limba de predare maghiară la Cluj, *nu este în acord cu înțelegerea încheiată în 18 aprilie la Cluj. Decretul nu garantează condițiile de desfășurare a muncii la clinica maghiară și nici cele pentru continuarea cercetării științifice*. Pentru aplicarea sa este necesară publicarea procedurii detaliate și o completare a decretului în spiritul acordului de la Cluj. Pentru acest lucru, cerem implicarea specialiștilor locali”. Semnături: dr. Csőgör, dr. Jordáky, dr. Pásztay[9].

După citirea proiectului de hotărâre au început discuțiile, la care cei care au luat cuvântul au condamnat cu fermitate încercările de învrăjpire dintre cele două popoare și cu toții au cerut ca în *spiritul libertății și drepturilor egale să se clădească la Cluj o universitate a celor două popoare*. Au subliniat că nu cedăm deloc din drepturile democratice pe care le putem câștiga doar printr-o cultură liberă.

Luări de cuvânt

Numeroși vorbitori au luat cuvântul în timpul discuțiilor.

Medicul dr. Sándor Hunn a afirmat că universitatea maghiară aici este piatra de încercare a democrației românești. Dacă acest lucru eșuează, atunci democrația românească va eșua și ea.

Profesorul universitar Loránd Dezső a ridicat problema facultății de științe ale naturii. Pentru a face cercetare științifică este nevoie de laboratoare și instituții științifice. Fără acestea, activitatea de cercetare a universității maghiare va fi imposibilă.

În legătură cu încadrările, Lajos Leichner, din personalul tehnic, a remarcat că proiectul de hotărâre atinge doar problema cetățeniei profesorilor universitari.

Profesorul universitar Attila Szabó[10] a afirmat că găsește înjositor punctul din decret conform căruia profesori universitari români vor decide care profesor universitar maghiar este potrivit la catedră. Propune ca proiectul de hotărâre să ia poziție în favoarea încadrării personalului tehnic de la universitate.

Lajos Szabó, angajat tehnic al universității, a cerut acordarea de urgență a salariilor angajaților.

Profesorul universitar Béla Gunda a ridicat problema cetățeniei angajaților universității, cerând încetarea stării de incertitudine, respectiv acordarea dreptului studenților de cetățenie maghiară să studieze la universitatea din Cluj.

Secretarul sindicatului din învățământ și membru în conducerea Partidului Social-Democrat, Géza Nagy, a observat că *tonul proiectului de hotărâre nu reflectă destulă conștiință de sine*. Făcând abstracție de fundamentul legal pe care ne putem sprijini grație primului ministru Petru Groza și miniștrilor mai sincer democrați, a spus el, decretul a cauzat o mare dezamăgire. Apoi a analizat și comentat punctele din proiectul de hotărâre. A cerut afirmarea tuturor celor convenite la 18 aprilie și cu ocazia convorbirilor ulterioare. A făcut referire la faptul că doar în Transilvania de Nord sunt 4700 de cadre didactice care nu și-au primit salariile de la 1 aprilie, iar dascălii din Transilvania de Sud nu au mai primit salarii din 1 februarie. Comparativ cu acest lucru, pe vremea autoadministrării, județul Cluj a reușit, indiferent de greutățile cu care se confrunta, să plătească salariile tuturor dascălilor și personalului din învățământ, de la nivel de grădiniță până la universitar, din 1 noiembrie până în 31 martie. Trebuie să se asigure neapărat dreptul Societății Muzeului Ardelean de a dispune în privința valorilor muzeale neprețuite pe care le are[11]. *Acestea vor trebui să fie accesibile universității maghiare cel puțin în egală măsură cu universitatea românească, pe baza unui contract care să se încheie între Societatea Muzeului Ardelean și statul român*. A propus să se trimită o nouă ultimă delegație la București în problema universității. Propunerea a fost acceptată.

Vorbitorul a produs o vie satisfacție din partea reprezentantului studenților români democrați I. Cioban, când a declarat că *studenții liber cugetători români și opinia publică democratică luptă pentru ca cele două universități să lucreze umăr la umăr și munca lor să nu fie pătată de nici o manifestare șovină. Maghiarimea nu este singură în această luptă*, deoarece profesorii și studenții vorbitori de limba

română, cu orientări democratice, luptă cu toții pentru acest deziderat, pentru împăcarea dintre popoare.

László Bányai[12], vicepreședintele Uniunii Populare, sosit în timpul ședinței, a rugat insistent ca Uniunea Populară Maghiară să aibă încredere în guvernul Groza. Edgár Balogh a dat apoi cuvântul reprezentanților Frontului Unit Muncitoresc.

Tovarășul Ferenc Bruder a salutat adunarea generală în numele Partidului Social-Democrat și a anunțat că conducerea partidului a discutat într-o ședință extraordinară problema decretului apărut, referitor la înființarea Universității Maghiare, și a hotărât următoarele în această problemă deosebit de importantă:

Decretul nr. 407/1945, publicat în numărul din 28 mai 1945 al „Monitorului Oficial”, este greșit și cerem modificarea sa urgentă. Motive:

1. Deoarece decretul diferă de deciziile luate la 16, 17, 18 aprilie în ședința de negociere prezidată de tovarășul László Luka[13].
2. Deoarece decretul tratează în mod inechitabil Universitatea Maghiară.
3. Deoarece face discriminări între cetățeni și tratează diferit personalul didactic de la universitatea maghiară și cea română.
4. Deoarece decretul contravine intențiilor telegramei lui Stalin din 9 mai 1945.

Partidul Social-Democrat își exprimă solidaritatea totală cu personalul Universității Maghiare, cu Uniunea Populară, are încredere că doleanțele noastre vor fi satisfăcute imediat de guvernul Groza. Poziția Partidului Social-Democrat, transmisă de reprezentantul său, Ferenc Bruder, a fost primită cu vii aplauze de auditoriu.

Lajos Jordáky, din partea Partidului Comunist, a anunțat că partidul este în totalitate alături de Uniunea Populară, menținându-și poziția de până acum în toate privințele și luptând pentru ca *problema învățământului universitar să se rezolve în favoarea intereselor democratice ale poporului maghiar*.

Pentru includerea observațiilor și obiecțiilor care s-au făcut în vederea reformulării proiectului de hotărâre s-a ales o comisie de cinci membri, care s-a și apucat de lucru imediat, pentru ca în noaptea de după adunare o delegație să poată duce la București proiectul de hotărâre[14].

(Magyar Országos Levéltár, KÜM [Arh.St.Budapesta, Ministerul de Externe], XIX-J-1-j-Rom-16/b-sz.n.-1945-1968-I, f.771-775)

[1] Decret promulgat în baza hotărârii Consiliului de Miniștri nr. 817/1945 și publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 119 din 29 mai 1945, p.4423-4424. Problema universității maghiare s-a pus încă din ianuarie 1945, când prefectul de Cluj, Vasile Pogăceanu, printr-o ordonanță, permitea înființarea în acest oraș a două universități (română și maghiară). În legătură cu această decizie, senatul universității românești de la Sibiu a publicat o Moțiune, prin care se cerea ca universitatea maghiară să funcționeze într-o altă localitate, unde populația de această etnie este compactă. Pentru ordonanța lui Pogăceanu, vezi „Tribuna Ardealului”, VI, 1945, nr. 1214 (23 ian.), p.3, iar o versiune maghiară din „Világosság” în vol. *A Kolozsvári Magyar Egyetem 1945-ben* [Universitatea Maghiară din Cluj în 1945], ed. Béla Barabás și Rudolf Joó, Budapest, Magyarságkutató Intézet, 1990, p.47-49, și *Erdély Magyar Egyeteme, 1944-1949* [Universitatea Maghiară ardeleană], vol. I, ed. János Lázok și Gábor Vincze, Marosvásárhely, Custos Kiadó, 1995, p.142-145. Asupra acestei instituții vezi și Árpád Antal, *Dokumentumok a Bolyai Tudományegyetem első éveiből* [Documente din primii ani ai Universității „Bolyai”], în „Korunk”, VIII, 1997, nr.4, p.127-133; *Erdély Magyar Egyeteme, 1944-1949*, vol. II, ed. János Lázok și Gábor Vincze, Marosvásárhely, Edit. Mentor, 1998; Gábor Vincze, *Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből* [Iluzii și decepții. Capitele din istoria de după război a maghiarimii din România], Csíkszereda, Státus Könyvkiadó, 1999, p.225-262. Informații suplimentare inedite vezi în *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond 1,

dos. 1/1945, f.17-82 (procesul verbal al Conferinței Regionale din 4 mai 1945); *Arh.St.București, Președinția Consiliului de Miniștri. Stenograme*, dos. 7/1945, f.17-72; *Arh.St.București, Președinția Consiliului de Miniștri. Guvernul Sănătescu-Rădescu*, dos. 44/1944, f.80-83.

[2] Se face referință la Legea inițiată în 1942 de ministrul Educației de atunci, filosoful Ion Petrovici.

[3] Ștefan Voitec (1900-1984), membru în comitetul executiv al Partidului Social-Democrat, era ministrul Educației Naționale încă din vremea guvernului prezidat de C. Sănătescu (de la 4 noiembrie 1944). Acum ocupa același portofoliu, însă la conducerea guvernului se afla deja Petru Groza. După congresul de unificare al P.S.D. cu P.C.R. (1948) a devenit membru al C.C. al P.C.R., îndeplinind – printre altele – funcția de președinte al Marii Adunări Naționale și vicepreședinte al Consiliului de Stat.

[4] Mirccea Durma era ministrul de Finanțe (11 aprilie-23 august 1945). Ulterior va fi condamnat la închisoare.

[5] După dictatul de la Viena, Universitatea „Ferdinand I” din Cluj s-a mutat la Sibiu (iar facultatea de științe la Timișoara, din lipsă de spațiu), în vreme ce la Cluj s-a reinstalat vechea Universitate „Ferencz József”, fondată în toamna anului 1872.

[6] În documentul de față este invocat ca viceprimar al Clujului, în perioada când primarul Ciucudan, membru al Partidului Social-Democrat, s-a dovedit a fi un element lipsit de orice calitate în buna administrare a urbei, aproape întreaga răspundere fiind în sarcina lui Demeter.

[7] Este vorba de guvernul prezidat de gen. Nicolae Rădescu (6 decembrie 1944-28 februarie 1945), în care funcția de vicepreședinte era deținută de Petru Groza.

[8] Lajos Csörgör (n. 1904), doctor în medicină (stomatologie), profesor și rector al Universității „Bolyai”. Încă din 1930 a activat în cadrul M.A.D.O.SZ.-ului. Într-o caracterizare a secției de cadre P.C.R., din 1948, era apreciat astfel: „Din punct de vedere profesional este bine pregătit, are simț didactic bine dezvoltat. Energic, capabil, impunător, totuși prietenos și tovărășesc. Întrebuințează metoda de convingere. Din cauza preocupărilor vaste pe care le îndeplinește în conducerea și organizarea Universității, nu poate desfășura o activitate științifică corespunzătoare capacităților sale. Depune eforturi mai și este încontinuu ocupat cu democratizarea învățământului universitar. [...] În prezent are o atitudine consecventă de comunist. Nivel politic foarte ridicat, spiritul de critică și autocritică foarte dezvoltat. Este devotat, muncește foarte mult, este cinstit, nu prezintă urme de șovinism” (cf. *Arh.St.Cluj, Comitetul Regional P.C.R. Cluj*, fond 3, dos. 475/1948, f.111).

[9] Géza Pászty (1892-1971), om politic și profesor la facultatea de drept.

[10] Attila T. Szabó (1906-1987), absolvent al facultății de litere și filozofie din Cluj (1932), profesor la aceași Universitate, catedra de limbă maghiară, între 1944-1971. A publicat o cantitate impresionantă de studii de lingvistică, fiind totodată redactorul monumentalului *Erdélyi magyar szótörténeti tár* [Dicționar istoric al lexiconului maghiar din Transilvania], ajuns acum la tomul X, coordonat după decesul ilustrului filolog de Márta Vámszer (inițial a fost tipărit de Editura Kriterion din București, la care, ulterior, s-a asociat și Editura Academiei Maghiare).

[11] Societatea Muzeului Ardelean, fondată în 1859, a încredințat spre folosință Universității „Ferencz József” – încă de la înființare (1872) – întreaga sa bibliotecă și colecție de manuscrise. Din 1919, acest patrimoniu cultural este preluat de Universitatea românească „Ferdinand I”, revenind apoi vechilor beneficiari după Dictatul de la Viena.

[12] László Bányai (1907-1981), cu studii superioare la Budapesta, Grenoble și Paris, profesor la facultatea de istorie din Cluj (1946-1957) – rector al Universității între 1952-1956 – și București (1958-1967). A fost director adjunct al Institutului de istorie „N. Iorga” (1958-1967). Membru corespondent al Academiei Române. Este autorul unui volum memorialistic intitulat *Válaszúton. Önéletrajzi jegyzetek* [La răscruce de drumuri. Note autobiografice] (1980). A mai publicat: *A magyarság a Dunavölgyében. Ezer év tanúsága* [Ungurii în bazinul Dunării. Învățămintele unui mileniu] (1938), *Harminc év. Jegyzetek a romániai magyarság múltjából* [Treizeci de ani. Note privind trecutul maghiarilor din România] (1949), *Pe făgașul tradițiilor frățești* (1971), *Destin comun, traditions fraternelles* (1972; cu versiune maghiară în 1973), *Hosszú mezszye* [Drum lung] ș.a.

[13] Este numele lui Vasile Luca (1898-1963), muncitor ceferist, fost deputat în Sovietul Suprem din Moscova și viceprimar de Cernăuți (1940-1944), sprijinind în această calitate deportarea românilor din Bucovina și fiind recompensat de sovietici cu gradul de maior în Armata Roșie. După 1944 a fost membru în secretariatul C.C. al P.C.R., vicepreședinte al Consiliului de Miniștri și ministru al Finanțelor. În 1952 a fost acuzat de deviaționism și tră-

dare, fiind condamnat la moarte, pedeapsă comutată la închisoare pe viață. Asemeni lui Pătrășcanu, a fost reabilitat în 1968.

[14] Prevederile legii de înființare a universității maghiare au rămas neschimbate. La 11 februarie 1946, Universitatea și-a deschis porțile concomitent la Cluj și Târgu Mureș, sub numele de „Bolyai”. Cu ocazia manifestărilor prilejuite de aniversarea zilei de 1 mai 1946, se putea citi pe una din pancartele purtate de universitarii de la „Bolyai” următoarea lozincă: „Am făurit din nimic o lume nouă”. Pentru evenimentele care au dus la înființarea și funcționarea Universității „Bolyai” din Cluj, vezi volumul *A Kolozsvári Magyar Egyetem 1945-ben* [Universitatea Maghiară din Cluj în 1945], ed. Béla Barabás și Rudolf Joó, Budapest, Magyarságkutató Intézet, 1990, și *Erdély Magyar Egyeteme, 1944-1949* [Universitatea Maghiară ardeleană], vol. I-II, ed. János Lázok și Gábor Vincze, Marosvásárhely, Custos Kiadó, 1995, 1998, în care sunt publicate principalele documente privitoare la acest eveniment.

22

Proces-verbal al ședinței din 15 iunie 1945

Prezenți tovarășii: Ana[1], Bodnăraș[2], Pârvulescu[3], Ioșca[4], Rangecz[5], Apostol[6], Miron[7], Anuța Toma[8] și Farkas (Ungaria)[9].

Tov. Farkas: (Aduce salutul din partea tovarășului Rákosi[10] și C.C. al P.C. Maghiar. Tovarășul cere să i se dea voie să predea salutul din partea tovarășului Rákosi către tovarășa Ana și întreg C.C. al P.C.R. Tovarășii cunosc pe tovarășa Ana din Moscova și și-au făgăduit de acolo că cu toate problemele Transilvaniei, P.C. Român și P.C. Maghiar își vor da ajutor).

Tov. Farkas: Partidul nostru a ținut o conferință în zilele de 20-21 mai și s-a hotărât atunci să se ia legătura cu Partidul Comunist Român. C.C. al P.C. Ungar a hotărât că prima legătură va lua cu C.C. al P.C.R. Eu am fost însărcinat de Biroul Politic al Partidului Comunist Ungar să vin în România și să informez pe toții de aici despre munca de partid, ca să clădim o colaborare strânsă între P.C.R. și P.C. Maghiar. Voi începe informația despre conferința de partid care s-a ținut.

Conferința a avut 4 puncte, care s-au discutat în total: 1. Situația din Ungaria din punct de vedere politic și sarcinile Partidului Comunist Ungar; 2. Sarcinile comuniștilor în sindicate; 3. Probleme organizatorice, statutul și schimbările; 4. Alegerea C.C. al P.C. Maghiar. Noi am organizat această conferință din cauză că am avut nevoie să întărim unitatea ideologică a partidului, precum și întărirea organizatorică a partidului, cimentarea organizatorică a partidului. Au luat parte la conferință 143 oameni cu dreptul de vot și 46 cu vot consultativ. Delegații au reprezentat 1300 organizații și mai mult decât 150.000 membrii. Care au fost problemele de bază ale conferinței?

Tov. Ana: Cum, 1300 organizații? Comitete sătești?

Tov. Rangecz: Organizații de partid, din sate, întreprinderi, cum sunt la noi celulele de partid din întreprinderi, sate etc.

Tov. Farkas: Problemele de bază la conferință: reclădirea țării. Ungaria este într-o situație economică foarte grea. În urma războiului au fost distrugerii foarte serioase în Ungaria. Dacă nu vom avea rezultate serioase în reclădirea țării, în reconstrucția economică, mai curând sau mai târziu se întărește reacțiunea în țara noastră. Rezolvarea problemei economice decide viața sau moartea reacțiunii în Ungaria. Partidul nostru a elaborat un program economic: care sunt problemele principale ale programului?

În primul rând, după noi, recludirea țării poate începe dacă recludim cât mai repede calea ferată. În recludirea țării noastre, punctul hotărâtor este recludirea căii ferate. Situația căilor ferate este foarte grea. Din locomotive și parcurile de vagoane, 60-70% au fost distruse. Podurile sunt aruncate în aer, pe lungimi mari șinele sunt distruse. Natural că fără calea ferată nu putem comunica și se întâmplă că în anumite părți ale țării este abundență și în partea cealaltă este mizerie, foamete. Nu pentru că nu este, avem alimente și, dacă calea ferată ar putea fi restabilă, s-ar putea ajunge din regiunile unde este abundență în regiunile unde e lipsă. În recludirea țării noastre problema centrală este recludirea căii ferate.

Problema a doua: Ca să punem producția țării pe picioare ne trebuie tocmai acea producție care lucrează pentru calea ferată.

Problema a treia: Pentru recludirea țării, după părerea noastră, întreprinderile care lucrează pentru agricultură, care fac mașini pentru ea. Pe acest teren avem foarte mari greutăți. Voi vorbi despre executarea reformei agrare, însă fac o observație, și anume că 700.000 familii sărace au primit pământul prin reforma agrară.

Tov. Ana: Atunci de ce se laudă că au primit 3.000.000 pământ, acolo, în rezoluția lor? Sau poate 3.000.000 ha.

Tov. Farkas: Eu pun 700.000 familii, adică vreo 3.000.000 oameni. 3.000.000 cerșetori au fost lichidați. Familiile care au devenit acum proprietari mici, n-au instrumente de muncă. Dacă noi nu le putem da cât mai repede unelte de muncă, există pericolul că vor lăsa pământul și nu-l vor prelucra, și reacționarii acestei păături, sau cel puțin o parte din ei, foarte serios se vor întoarce împotriva noastră. De aceea, în programul nostru de recludire au un rol serios întreprinderile care produc unelte pentru agricultură.

Mai departe, în industrie, căreia noi vrem să-i dăm o dezvoltare, este industria de construcții. În Ungaria distrugerile au fost foarte serioase și în industrie, și în case. În orașele mici, mii de case au fost distruse, așa că industria construcției trebuie dezvoltată neapărat și zeci de mii de muncitori trebuie atrași în industria de construcții ca să putem face față sarcinilor.

Problema următoare în industrie este aceea a minelor; noi, în problemele de cheie, cum sunt industria, am luat pe cele mai importante. Noi nu vrem să ne întindem peste tot, noi concentrăm în anumite ramuri importante, acolo concentrăm toată atenția noastră. În legătură cu aceasta, cu recludirea, în conferința noastră am ridicat problema că trebuie să legăm întreprinzătorii, capitaliștii care sunt dispuși să ia parte la această recludire. Conferința a ajuns – noi n-am făcut politică, am făcut numai propagandă, am declarat tot capitalul industrial sabotor, speculant –, când am discutat această problemă, am ajuns la concluzia că punerea problemei că industria „en bloc” sunt reacționari, nu e justă. Părerea noastră a fost că unitatea lor trebuie spartă. Elementele, forțele care sunt chiar reacționare, însă dacă vor să ia parte la recludire, chiar dacă sunt reacționare, trebuie sprijinite. Partidul nostru a declarat deschis această problemă, că trebuie lărgită în această perioadă de recludire și trebuie atrasă acea parte de capitaliști care vor să ia parte la această recludire. În același timp, ducem lupta cea mai necruțătoare împotriva elementelor și partea reacționarilor care sabotează această recludire. Mulțumită acestei politici am spart unitatea lor și am câștigat grupurile care vor să vină cu noi în această muncă de recludire. Am făcut concesiuni serioase acestor grupuri constructive ale capitaliștilor. În primul rând, guvernul a împlinit revendicarea lor de a li se da 2.000.000.000 împrumut.

Tov. Ana: Acelora care vor să lucreze cu ei?

Tov. Farkas: Da, și vom ridica mai mult decât 2 miliarde. Bani îi vor primi capitaliștii prin bănci. A fost părerea ca să reținem, însă dacă noi avem separat băncile care au ridicat rezistența și ar fi lupta capitaliștilor, a capitalului financiar, pentru că este legat de noi. Din împrumutul primit va fi valorificat numai 50%.

Tov. Ana: Cum 50% valorificat?

Tov. Farkas: În Ungaria este inflație. Azi, valoarea pengő-ului este mai mare decât va fi peste 3 luni de zile. Dacă azi un capitalist primește împrumut un milion, după trei luni de zile nu va avea valoarea unui milion, ci a 3 milioane, adică inflația va merge crescând. Atunci valoarea unui milion de azi va însemna ca 3 milioane. După 3 luni de zile restituie un milion și atunci a câștigat 2 milioane. În privința acestei probleme a fost discuția, dacă să valorificăm împrumutul sau nu. A fost o problemă de luptă. Noi am făcut concesiuni foarte serioase capitaliștilor și am înțeles că numai 50% să fie valorificat. Așa vor câștiga numai un milion. Am făcut mai multe concesiuni. Azi capitaliștii cumpără piele. Pentru 100 kg dau 20 pengő, să zicem. Ei fabrică bocanci, bocancii durează un timp oarecare și până vinde bocancii prețul pielei nu va mai fi de 20 pengő, ci 60 pengő. El poate vinde bocancii fabricați din pielea de 20 pengő nu pe prețul de 20 pengő, ci deja va putea vinde marfa produsă calculând materia primă la 60 pengő. De ce? Pentru că dacă vinde bocancii, el trebuie să cumpere materie primă nu la costul de 20 pengő, ci la 60 pengő. El și aici va câștiga, însă hotărâtor pentru noi nu este cât vor câștiga ei, ci producția să fie ridicată. Mai târziu vom vedea. Acum să pornească producția.

Tov. Pârvulescu: Foarte just.

Tov. Farkas: Noi am făcut o serie de concesiuni destul de serioase ca să-i îndemnăm la producție. Altfel nu se poate. Rezolvarea problemelor economice înseamnă viața sau moartea democrației. Dacă rezolvăm problemele economice, dacă pornește producția, și situația economică e pornită; dacă nu rezolvăm, atunci reacțiunea va pune totul în spinarea comuniștilor și se va întări reacțiunea. Natural, împrumutul primit de capitaliști poate folosi numai pentru punerea în funcțiune a industriei. Ei cer împrumutul pentru anumite lucruri concrete, care sunt necesare în legătură cu pornirea producției și folosirea împrumutului, și valorificarea lui o controlează guvernul și comitetele de fabrică, care au influență. Guvernul dă aceste credite prin bănci.

Tov. Ana: Din buget?

Tov. Farkas: Capitaluri particulare sunt foarte puține.

Tov. Ana: Din bugetul statului?

Tov. Farkas: Da, din bugetul statului. Asta e politica noastră, noua politică economică față de capitaliști. Noua politică economică, care se ocupă cu politica muncitorească. Prima problemă este a salariilor. Cum se poate, în situația noastră inflaționistă, cum se poate rezolva problema salariilor? Este interesant că capitaliștii, care sabotează producția, ei sunt pentru ridicarea salariilor.

Tov. Miron: Și la noi e la fel.

Tov. Farkas: Adică ei susțin că muncitorii au salarii foarte mici. Ei vor să întindă țara în ultimul grad de inflație. Situația este așa, că cu cât mai ridicate sunt salariile, cu atât mai mare este profitul capitaliștilor.

Tov. Ana: Just.

Tov. Farkas: Adică, după noi, nivelul de viață al muncitorilor nu ajunge după ridicarea salariilor, nivelul de viață al muncitorilor nu-i asigurat prin cât mai mulți bani de hârtie; problema principală nu constă în ridicarea salariilor, ci în asigurarea alimentației muncitorilor. De aceea, punctul nostru de vedere este următorul:

guvernul să asigure ceferiștilor, muncitorilor de la poștă, muncitorilor care lucrează în mine, în construcții, în metalurgie, aceluia care lucrează în producția pentru refacere, ca guvernul să asigure alimentația acestor categorii de muncitori, pe contul populației care nu lucrează în această direcție. Partidul nostru preconizează acest lucru că trebuie făcut: alimentarea oficial; bonurile de alimente de la toți cei ce nu lucrează, nu produc ceva folositor pentru popor: aceștia nu primesc bonuri de alimente. La Budapesta am introdus, sau mai bine zis am început să introducem. Cantitatea de alimente pe care o câștigăm astfel o dăm muncitorilor, care vin în primul rând în considerație, în direcția producției despre care am vorbit.

Tov. Ana: Cum controlați alimentele?

Tov. Farkas: Noi avem în fiecare casă, în fiecare bloc de case, avem oameni de încredere. Este o organizație serioasă, mai multe zeci de mii de oameni în această organizație. Ei cunosc pe fiecare om din casă, știu ce face fiecare, fac statistică, controlează încă o dată și pe urmă anunță dacă oamenii fac o muncă folositoare sau nu, și simplu, se șterge din listă. Se poate întâmpla că un anumit procentaj de informații este greșit în listă, unde spun că nu sunt în producție folositoare, se întâmplă și asta. Mai târziu controlează din nou și anunță dacă fac muncă folositoare și atunci primesc cartele. Această problemă se poate aranja, nu-i greu. Prima problemă asigură alimentarea muncitorilor, cum am arătat.

Tov. Bodnăraș: Dar bursa neagră?

Tov. Farkas: Voi vorbi și despre asta. Problema a doua: să fie aprovizionați muncitorii cu produse industriale, încălțăminte, îmbrăcăminte, produse textile etc. Înțelegerea noastră cu capitaliștii este următoarea: în Ungaria există un consiliu economic pentru toată țara, unde sunt reprezentanții capitaliștilor și reprezentanții partidelor democratice, ai sindicatelor și ai guvernului, care prelucrează toate problemele economice. În acest consiliu economic, noi am avut următoarea înțelegere cu capitaliștii. De exemplu: o fabrică face 1000 bocanci. 5-600 îi pune la dispoziția muncitorilor cu prețuri scăzute, 400 pe piața liberă, îi vinde cum vrea. Nu dispune de întreaga cantitate din fabrică, textile, încălțăminte, îmbrăcăminte, ci numai asupra unei părți a mărfurilor. O parte o pune la dispoziția muncitorilor pe preț scăzut și a doua cum știe. Așa credem noi că vom rezolva problema și vom furniza muncitorilor încălțăminte, îmbrăcăminte etc, și tot așa vom rezolva, credem noi, și problema salariilor. Noi am declarat că nu-i hotărâtor să fie salariile ridicate, ci să fie alimente, să primească îmbrăcăminte, încălțăminte etc, la prețuri mai potrivite. Noi am făcut cunoscută politica noastră față de muncitori și am cerut ca muncitorii să sprijine cel mai serios această politică.

Tov. Ana: Și sprijină?

Tov. Farkas: Da, sprijină. În privința reclădirii, partidul nostru a ridicat problema că trebuie întărită disciplina între muncitori, trebuie ridicată intensitatea muncii și a pornit între ei întrecerea muncitorilor pentru ridicarea producției. În primul rând la calea ferată. Planul Ministerului Comunicațiilor este ca până la sfârșitul acestui an să fie reparate 10.000 vagoane și 500 locomotive. Ca să ajungem la aceste două scopuri și să le îndeplinim, am pornit la întrecerea muncitorească la calea ferată și această întrecere a ceferiștilor leagă tot mai mult muncitorii. Deja au intrat în această întrecere. Am pornit și avem deja succese foarte serioase. Muncitorii ceferiști deja au luat angajamentul ca să lucreze ore suplimentare gratuit, de la 4-6 ore săptămânal.

Tov. Ana: Cât lucrează pe zi?

Tov. Farkas: 8-9 ore. Noi avem succese foarte frumoase în această direcție. Noi explicăm muncitorilor, avem o serie de propuneri din partea muncitorilor cum trebuie ridicată și raționalizată munca. Noi le explicăm: dacă lucrați în fabricile capitaliștilor sunteți înșelați. Trebuie să vedeți peste zidurile fabricii. Pentru statul care azi este în bună parte în mâinile poporului, dacă lucrați mai mult, atunci întăriți acest stat și întăriți și bazele acestui guvern. Noi am crezut la început că vom avea foarte mari greutăți, că muncitorii nu vor înțelege această problemă, însă trebuie să declar că marea majoritate a muncitorilor a înțeles justetea politicii noastre. Avem greutăți foarte serioase în anumite locuri industriale din cauza situației proaste alimentare a muncitorilor. La Tatabánya, Csepel etc, muncitorii flămânzesc, și acolo este o industrie de bază, mineri. Ei primesc 100 gr. pâine pe zi, la mine și industria metalurgică. Leșină muncitorii în mine și în fabrici. Bolile se întind foarte mult. Asta este, foametea, care ne aruncă îndărăt producția. Dacă am fi în stare să aprovizionăm muncitorimea, producția ar crește în ritm nemaipomenit. Unde au primit cele necesare, producția crește zilnic.

Tov. Ana: Care-i rația maximă?

Tov. Farkas: 150 gr.

Tov. Ana: La calea ferată?

Tov. Farkas: Dacă am putea rezolva această problemă...

Tov. Apostol: La noi vor pâine albă, jimblă ...

Tov. Miron: Cozonaci, prăjituri...

Tov. Ana: Ar trebui tovarășul să le vorbească muncitorilor noștri, facem un meeting.

Tov. Farkas: Ce facem acum cu ceferiștii și cu muncitorii care sunt cei mai principali în reclădirea țării? Cum vom îmbunătăți situația lor? În plus ce poate da guvernul? Noi organizăm colectarea de alimente: pâine, untură, organizăm case culturale pentru ceferiști, cantine, trimitem artiștii cei mai buni ca să menținem moralul. Noi creăm situații speciale pentru muncitorii care sunt hotărâtori pentru industria, pentru reclădirea țării. Femeile spală pentru muncitori hainele și rufele, și le cârlesc. Noi facem totul ca să simtă această grijă a noastră, că ei sunt cei mai scumpi fii ai poporului. Prin urmare, ca să-i îmboldim, să-i ajutăm, în spiritul lor de muncă. Pe scurt, asta-i noua politică economică a partidului nostru. Iar politica aceasta, discutată în conferință, a avut un mare răsunet în opinia publică și a fost foarte bine. Tildy, președintele Partidului Micilor Proprietari[11], a vorbit foarte frumos despre discursul tov. Rákosi, secretarul Partidului Comunist din Ungaria. A spus că e un om serios, cu multă judecată, și a dat un program foarte bun nu numai pentru partid, dar pentru toată țara.

Szakasits, conducătorul Partidului Social-Democrat[12], a scris un articol în acest sens. Kovács Imre, secretarul general al Partidului Național-Țărănesc, a scris și procedat la fel. Conferința a fost foarte serioasă și am reușit după aceea să punem să vorbească și câțiva întreprinzători (industriași), care la fel au vorbit în mod pozitiv despre partidul nostru și despre politica noastră economică.

Eu am spus deja că o parte dintre capitaliști au intrat în producție, iar partea cealaltă sabotează. Capitalul lor nu folosește pentru reclădire, pentru producția principală, ci intră în bursa neagră, pentru speculă. Acum, lupta noastră împotriva sabotajului și a speculanților vrem să o ducem deocamdată sprijinind și mai puternic partea capitaliștilor care participă serios la reclădirea țării, ca să-i slăbim pe acei capitaliști care sabotează. Mai târziu, probabil, va fi necesar să luăm măsuri serioase împotriva acestor capitaliști. Deocamdată am luat numai măsura de mai sus.

În legătură cu aceasta, am ridicat chestiunea legăturilor între muncitori și specialiștii tehnicieni, intelectuali. Între muncitori și tehnicienii specialiști sunt legături foarte proaste și dacă nu vom îmbunătăți aceste relații, atunci planul nostru poate să cadă. Să vedem ce influență au aceste relații. Avem un inginer miner, foarte bun specialist, însă nu s-a purtat în trecut cu muncitorii cum ar fi dorit ei. Muncitorii îl arestează și îl bat, și-l târăsc prin oraș, și asta-i înspăimântă și pe intelectualii reacționari și pe intelectualii mai democrați. Pe acest inginer l-am pierdut și este un om foarte prețios.

De exemplu, în altă parte: muncitorii primesc un timp 200 gr. pâine într-o regiune (care a fost luată cu Divizia „Tudor Vladimirescu”[13]), iar directorul, un specialist foarte bun, a primit numai 100 gr. pâine. Motivul a fost că el are o muncă ușoară. Sau, muncitorii consideră că un director nu trebuie să primească mai mult decât 10% peste salariul unui muncitor calificat. Și cu aceasta îi îndepărtează. Intelectualii nu duc o muncă constructivă, ci sabotează. La conferința noastră de partid am dus o luptă foarte serioasă împotriva acestei tendințe și am cerut ca să intervină relațiile cele mai armonice între muncitori și specialiști. Numai muncitorii și intelectualii împreună vor avea forța să pornească și să asigure producția. Fără intelectuali și tehnicieni nu se poate porni la construcție.

După conferința noastră de partid, C.C.-ul nostru a făcut un pas foarte serios ca să atragă cât mai mult la partid și democrație pe acești intelectuali. Noi am repartizat în trei părți, trei categorii pe acești intelectuali: o parte dușmănoasă, o mare parte așteaptă și o parte mică care este în partid, sau aproape de partidul nostru. Asta este situația cu intelectualii. Noi am convocat acum o adunare cu intelectualii, unde C.C.-ul a chemat aproximativ 50 din cele mai distinse elemente dintre ei, savanți, specialiștii cei mai buni, ingineri, doctori, artiști, și cu aceștia am făcut o discuție deschisă. Cu acești intelectuali avem greutăți pentru că cea mai mare parte sunt compromiși. Ei au frică că le vine rândul să fie loviți în cap, nu numai sancționați, ci nimiciți. Această grijă și frică îi împinge în pasivitate și duce pe calea sabotajului. O altă cauză este că o bună parte dintre ei în fapt flămânzesc. Nu rareori profesori, doctori, se duc pe străzile Budapestei și fac muncă de hamali cu salarii foarte reduse. Alimentația lor nu-i asigurată și a ieșit la iveală că aici este o muncă conștientă a reacționarilor, ca să împingă intelectualii în această situație, prin urmare ca să-i întoarcă împotriva partidului și democrației.

Când am făcut această discuție cu intelectualii, am ridicat problema că acei care nu sunt prea mult sau prea tare compromiși, că numai un timp scurt au fost în partide reacționare, sau chiar semifasciste, poate au scris chiar și un articol reacționar, sau de câteva ori s-au manifestat de partea nemților, dacă este totuși un specialist bun se amnistiază. Cel puțin i se dă posibilitatea dacă vrea să servească cauza democrației. Dacă dovedește că servește în mod cinstit cauza democrației, atunci uităm trecutul lui, îl voalăm.

Tov. Pârvulescu: Asta-i politica, dragă! Dacă vrea să trăiască trebuie să folosească toate forțele, economicul decide în politică.

Tov. Farkas: Altă problemă ridicată de noi: neapărat vom lupta ca să ridicăm salariile intelectualilor și să le asigurăm alimentația. În mod deschis, imediat după această consfătuire cu ei, am atacat foarte hotărât pe reacționarii care în mod conștient au înflămânzit pe acești intelectuali și în mod deschis în ziarul nostru am ridicat chestiunea că pe intelectualii vechi, buni, oameni specialiști, îi vom sprijini cu toate forțele noastre și vrem ca acești intelectuali să trăiască din nou în armonie și să ajutăm crearea acestei armonii între ei. Trebuie să declar că după această

politică față de intelectuali a avut un răsunet uriaș și o mare influență. N-a așteptat nimeni ca partidul nostru să aibă o linie așa de bună și o politică atât de mărinimoasă față de ei. Se poate observa că o serie întreagă de elemente din cele mai de bază, din cele mai proeminente, acum s-au întors către partidul nostru și au pus la dispoziția partidului serviciile lor. Câteva cuvinte despre partidele celelalte. La conferința noastră am declarat că partidul nostru vrea să ducă mai departe politica unității naționale și vrea să adâncească colaborarea cu celelalte partide[14]. Care-i situația cu celelalte partide? Să luăm Partidul Social-Democrat. Partidul Social-Democrat, la început sub constrângere, a venit cu noi la o colaborare mai strânsă. În timp ce colaborau cu noi mai strâns, au făcut mai departe conspirație și au ținut legături conspirative cu Partidul Micilor Proprietari.

Tov. Ana: Al micilor agrarieni, da?

Tov. Apostol: Sau maniștii, nu?

Tov. Pârvulescu: Micii meseriași, mici patroni?

Tov. Ana: Nu micii agrarieni?

Tov. Farkas: Situația acum s-a schimbat complet. Înainte de 1 mai, cele două partide ale noastre, comunist și social-democrat, au dat o scrisoare în care au explicat necesitatea colaborării în Front Unic. Înainte de 1 mai a apărut declarația partidelor comunist și social-democrat, și a sindicatelor, către popor, așa că înainte de 1 mai noi am creat atmosfera de unitate a clasei muncitoare. Ziua de 1 mai s-a desfășurat deja în spiritul unității clasei muncitoare. Aceste două acțiuni, înainte de 1 mai, au popularizat în masele muncitorești lozinca Frontului Unic și au întărit înăuntrul Partidului Social-Democrat forțele care împing în direcția colaborării celei mai strânse cu partidul nostru.

În Partidul Social-Democrat situația e următoarea: se luptă între două fracțiuni foarte serioase, una de dreapta, care e antisovietică și prietena englezilor și americanilor, a doua de stânga, care vrea serios să colaboreze cu noi și este prietenă cu Uniunea Sovietică. Aripa de dreapta are influență foarte serioasă în conducere.

Tov. Ana: Câți membri au?

Tov. Farkas: Conducerea are vreo 5.

Tov. Ana: Dar partidul câți membri are? Mai mulți sau mai puțini ca la noi?

Tov. Farkas: Mult mai mulți. Au luat fără nici o alegere pe oricine, este o umflătură ...

Tov. Apostol: Parcă-i al nostru!

Tov. Miron: La ei depășește.

Tov. Farkas: În luna august va fi conferința pentru toată țara a Partidului Social-Democrat, unde aripa dreaptă vrea să ia în mână conducerea partidului. Acum, colaborarea cu Partidul Social-Democrat e bună. Fiecare problemă hotărâtoare se rezolvă în Front Comun, însă jos avem greutăți foarte serioase. De ce? Pentru că compoziția Partidului Social-Democrat e alta. Nu muncitorii intră în Partidul Social-Democrat, ci mica burghezie, comerțanții, micii meseriași, funcționarii. Această mică burghezie este antisovietică și anticomunistă și ea înveninează atmosfera. Partidul Social-Democrat are o influență destul de serioasă, însă a început procesul că muncitorii, pe grupuri, încep să treacă de partea noastră. Dacă aceasta merge mai departe așa – și credem că așa va fi –, atunci Partidul Social-Democrat devine partidul micii burghezii. În privința Partidului Micilor Proprietari este o criză internă foarte serioasă. Aici sunt mai multe grupuri care luptă unul împotriva altuia. Tildy, care reprezintă partidul, este de stânga, însă în conducere majoritatea o formează aripa dreaptă. Președintele partidului este în minoritate în

conducerea partidului. În acest partid au intrat reacționarii, adică au pătruns în masă, au năvălit. Partidul acesta nu face absolut nimic, decât are un ziar, ici-colo face o adunare populară. Nimic concret nu face.

Tov. Miron: Asta-i încă bine.

Tov. Farkas: Și tocmai în asta stă puterea lor.

Tov. Ana: „Pas de force, pas de danger” [Nu există forță, nu există pericol].

Tov. Farkas: Inactivitatea arată maselor că partidul acesta nu vrea o orientare spre stânga, ci prin inactivitate frânează dezvoltarea. Toți reacționarii se orientează către acest partid și intră acolo. Câțiva tovarăși se gândesc: de ce este partidul așa de puternic, când nu face nimic? Ei nu înțeleg că tocmai în aceasta constă puterea lor. Lupta noastră este ca să întărim, să ajutăm aripa stângă, și noi pentru aripa stângă facem din când în când anumite concesii, ca să arătăm partidului că merită să lucreze cu comuniștii.

Tov. Ana: „Es muss am 7 Uhr jemand zu mir kommen” [Trebuie ca la ora 7 să vină cineva cu mine].

Tov. Farkas: Să mi se spună dacă vorbesc prea lung. Vasăzică, linia noastră este ca să întărim aripa stângă și facem concesii, însă la urma urmei tactica noastră este ca să-i fărâmițăm, să provocăm o spărtură. Dacă reușim spărtura, atunci am câștigat, am descompus baza forțelor reacționare.

Al treilea partid: Partidul Național-Țărănesc. Aici, în cerc restrâns, pot să declar că conducerea, mare parte a conducerii și membrilor acestui partid sunt membri ai partidului nostru.

Tov. Ana: (la urechea tov. Bodnăraș) Al lui Anton Alexandrescu[15].

Tov. Farkas: De aceea, am chemat la viață acest partid, ca să băgăm un spin, o pană în corpul Partidului Național-Țărănesc.

Tov. Miron: Al micilor proprietari?

Tov. Farkas: Dacă această politică, ca să împingem spre stânga Partidul Micilor Proprietari, ca să luăm o parte din masele acestui partid... Partidul Național-Țărănesc acum începe să crească în mod rapid. Are deja aproape 200.000 membri.

Tov. Miron: Nu-i ca al lui Alexandrescu...

Tov. Ana: Ca Frontul Plugarilor.

Tov. Miron: Frontul Plugarilor de 10 ori. Păi numai în regiunea noastră are 160.000 de membri.

Tov. Farkas: În Partidul Național-Țărănesc sunt țărani săraci și o parte mijlocăși. Aceasta e compoziția de masă a Partidului Național-Țărănesc. Acum mai avem partidul ...

Tov. Ana: Frontul Plugarilor?

Tov. Farkas: Nu, partidul micii burghezii.

Tov. Miron: Uniunea Patrioților.

Tov. Farkas: Președinte este grof Teleki[16]. Pentru că este reacționar, din cauza aceasta e președintele partidului. Nu este un partid serios și nu înseamnă o forță serioasă. Din contra, este expus influenței tuturor partidelor, a sindicatelor. Sindicatele sunt foarte puternice și sub influența comuniștilor. Au aproape 500.000 oameni. Partidul a pus sarcini noi față de sindicate, și anume: pe scurt sindicatele să fie o forță constructivă în viața poporului maghiar. Aceasta-i sarcina de bază, apoi este apărarea intereselor sociale ale muncitorimii, însă baza este ca să fie o forță constructivă. În problema țărănească, partea cea mai puternică sunt sindicatele muncitorilor. Au mai mult decât 200.000 membri din cei 500.000 membri ai sindicatelor. În mare parte sunt sub influența comuniștilor.

Acum câteva cuvinte despre guvern. Guvernul, care a fost format imediat după eliberarea de către trupele sovietice a teritoriului nostru, avea o serie de reacționari: Vásáry, Teleki, un general..., unul din aripa stângă a micilor proprietari.

Tov. Ana: Grupul Groza?

Tov. Farkas: Un reacționar, dar nici nu-i bun reacționar, pentru că-i un om redus: [Béla Miklós] Dálnoki, la ministerul de externe acum. [János] Gyöngyössi aparține Partidului Micilor Proprietari, partea stângă e la interne. Apoi un conducător din partea Partidului Național-Tărănesc și membru al Partidului Comunist.

Tov. Miron (traducând): Este unul din Partidul Național-Tărănesc și membru de partid: Erdei Ferenc, sociograf[17]. Ministrul Agriculturii, Nagy Imre, în biroul politic al Partidului Comunist. [Ernő] Gerő la Ministerul Comunicațiilor, tot comunist. Alimentație: [László] Faragó. Primarul Budapestei: Vass.

Tov. Bodnăraș: Țăsta-i Bejan al lor?

Tov. Farkas: La finanțe: Vásáry István, care aparține părții drepte a micilor proprietari și la industrie un socialist de stânga, [Antal] Bán. Justiția – dr. Valentiny, social-democrat de dreapta, reacționar și merge totdeauna cu reacționarii[18]. La Ministerul Asigurărilor Sociale e tot un comunist, dar nu are prea mare suprafață, e Molnár Erik[19].

Tov. Miron: Nicolau.

Tov. Farkas: La Ministerul Cultelor – Teleki.

Tov. Ana: Cine-i la instrucția publică?

Tov. Farkas: Teleki, reacționar. Sunt o serie de elemente reacționare.

Tov. Ana: Câți comuniști și câți din ceilalți?

Tov. Farkas: 4 comuniști reali și oficial 3. Mai merge cu partidul și Gyöngyössi.

Tov. Ana: Din câți?

Tov. Farkas: Din 12, 5 merg cu noi.

Tov. Pârvulescu: Ei au o situație mai grea ca la noi.

Tov. Farkas: Merge cu noi și Bán, social-democrat de stânga. Dar sunt o serie de elemente reacționare. Asta are partea ei bună și partea proastă. Partea rea, că reacționarii aceștia frânează dezvoltarea democratică în Ungaria. Partea bună, că liniștesc reacționarimea în țara noastră și în afară englezii și americanii, așa că în problema maghiară nu sunt diferențe.

Tov. Pârvulescu: Așa mai merge.

Tov. Farkas: Guvernul este primit, recunoscut, atât de englezi, cât și de americani. N-am avut greutate în această privință. Însă guvernul acesta, cu astfel de compoziție, nu poate rămâne, pentru că dezvoltarea merge înainte.

Tov. Pârvulescu: Just.

Tov. Farkas: Situația și compoziția guvernului vor provoca o crăpătură tot mai adâncă între guvern și mase. Dacă nu suntem în stare să facem trecerea, într-o bună zi putem avea o criză politică foarte serioasă.

Tov. Bodnăraș: În interiorul guvernului?

Tov. Farkas: Nu, între guvern și masele care merg înainte. Problema este cum vom arunca puntea între mersul înainte al maselor și guvernul actual. Dacă facem acest lucru, adică aruncăm afară pe reacționari, ceea ce ar fi pe placul muncitorilor, dintr-o lovitură am ajuta unirea reacționarilor și rezistența lor ar crește, ceea ce ar crea o criză politică serioasă în țara noastră, pentru că reacționarii dinăuntru s-ar uni și ar mobiliza, și ar câștiga de partea lor reacțiunea din străinătate. I-ar câștiga pe englezi și americani, și cu forțe unite ar crea greutate foarte serioasă democrației din Ungaria. Din cauza asta, tactica partidului constă în aceea ca nu

dintr-o lovitură să schimbăm această situație, ci încet, pas cu pas, să împingem guvernul spre stânga, încet, pas cu pas să schimbăm linia politică a guvernului, fizionomia politică a guvernului. De exemplu: am început prin aceea că am rechemat pe unul din miniștrii noștri, Gábor, care a fost la comunicații, care a lucrat prost și politicește a fost slab. Noi în mod deschis am făcut critica asupra muncii lui și l-am rechemat[20].

Tov. Pârvulescu: Foarte just.

Tov. Farkas: În locul lui am pus pe Gerő.

Tov. Bodnăraș: Tot comunist!

Tov. Farkas: El e al doilea conducător după Rákosi, care a luat locul lui Gábor în guvern. Le-am trimis pe tov. Gerő, pentru că calea ferată este problema cea mai importantă, și în al doilea rând pentru că prezența tov. Gerő în guvern a însemnat o întărire și o împingere spre stânga a guvernului. Am criticat pe omul nostru, am trimis în locul lui un altul și prin aceasta am spart casa. Apoi am creat un nou ministru: ministerul reclădirii, și la acest post am trimis de la micii proprietari pe un conducător care aparține stângii și prezența lui de asemenea împinge guvernul spre stânga. Ne-am înțeles cu Partidul Social-Democrat ca să fie rechemat ministrul industriei, care e un reacționar în partidul lor din aripa dreaptă, și au trimis în locul lui un om care aparține aripii stângi. Cu acest Bán am împins de asemenea guvernul spre stânga și așa, pas cu pas, vrem să schimbăm fizionomia politică a guvernului. Prin aceste măsuri vom îndepărta din guvern toate elementele reacționare, însă declar că după un timp încă, conștient, vom mai lăsa în guvern încă unul sau doi reacționari.

Tov. Pârvulescu: Just, just!

Tov. Farkas: Ca să liniștim reacțiunea internă și externă. Dacă guvernul va avea o majoritate de stânga, unul-doi reacționari nu sunt un pericol, unul sau doi reacționari înseamnă folos mare.

Tov. Miron: Le convine!

Tov. Farkas: Asta-i tactica, politica noastră față de guvern. În privința epuării aparatului de stat: dacă democrației din Ungaria au avut succese serioase în alte privințe, în privința curățirii aparatului de stat noi am suferit parțial eșecuri. Reacționarii apără cu dinții, disperat, aparatul în mâinile lor și fac totul ca să țină oamenii lor în acest aparat. Așa că aparatul de stat numai în parte este împrăștiat și foarte mulți reacționari sunt acolo, așa că curățirea și reconstruirea aparatului de stat este o sarcină așa de complicată, că în timp de câteva luni nu se poate rezolva.

Tov. Pârvulescu: Păi au un aparat clădit de sute de ani.

Tov. Farkas: Un aparat clădit în timp de sute de ani nu se poate curăța în câteva luni. Trebuie o perioadă mai lungă. În privința jandarmeriei, noi am desființat-o, nu mai există în Ungaria.

Tov. Bodnăraș: Ce ați pus în loc?

Tov. Farkas: Și nu va mai fi. Avem poliție. În privința poliției, problema e următoarea: 90% din poliție e complet nouă, o poliție populară democratică. Partidul Comunist are o influență covârșitoare asupra ei. Partidul are asupra poliției mai multă influență decât are nevoie.

Tov. Bodnăraș: Cine-i ministrul de interne?

Tov. Farkas: Erdei. Pentru partidul nostru, asta creează dificultăți, pentru că avem influență mai multă decât ne trebuie.

Tov. Pârvulescu: Și poartă mai multă răspundere.

Tov. Farkas: Situația asta, că la poliție noi suntem „domnii”, s-a creat împotriva voinței noastre. Dar sunt și din partidele celelalte. Dacă la început n-au cerut locuri în poliție, acum cer.

Tov. Miron: Și la noi au început social-democrații.

Tov. Farkas: Noi singuri dăm anumite poziții, pentru ca această predare a anumitor poziții să nu fie rezultatul luptei partidelor, ci după voința noastră. Așa că pozițiile care n-au importanță putem renunța la ele și menținem pozițiile-cheie. Însă e aici un alt bucluc: tocmai fiindcă avem mai multă influență decât are partidul nevoie, poliția are pecetea, caracterul de partid. Poliția primește instrucțiuni și arestează oameni nevinovați, pentru că s-au uitat urât la muncitori.

(Tov. Ana pleacă)

Tov. Pârvulescu: Asta ar trebui să audă tov. Teohari[21].

Tov. Farkas: Și asta înveninează situația, atmosfera. Așa că noi, în mod hotărât, la conferința noastră de partid, cel mai hotărât ne-am ridicat împotriva acestei tendințe înăuntrul poliției și am declarat: comuniștii care lucrează în poliție sau au funcții importante de stat să se considere funcționari de stat și să respecte disciplina de stat, să respecte disciplina, linia dată de guvern, să fie comuniștii cei mai buni funcționari de stat și cei mai disciplinați.

Tov. Pârvulescu și Miron: Foarte just!

Tov. Farkas: Ne-am ridicat cel mai hotărât împotriva dictaturii în aparatul de stat și aceluia care lucrează acolo, căci nu sunt numai comuniști, ci funcționari de stat. Am declarat că democrația care nu știe să țină disciplina nu e valabilă, și dacă comunistul este nedisciplinat, în aparatul de stat, el singur slăbește aparatul de stat. În legătură cu aceasta s-a creat o situație din cauza sabotajului reacționarilor. Dacă luăm pe fasciști – și am făcut o statistică cum se împart din punct de vedere social internații în lagăre –, a ieșit la iveală că fasciștii internați sunt 80% muncitori și 20% mică burghezie. Ei prind fasciștii mici și capii îi lasă să fugă. Acum, punctul nostru de vedere este ca fasciștilor muncitori, încet, încet, să li se dea libertatea și, din contra, să fie întărită lupta împotriva capilor fasciștilor, împotriva șefilor.

În privința reformei agrare...

Tov. Miron: Nu așteptăm pe tov. Ana, căci o interesează și pe ea?

Tov. Pârvulescu: Păi e ocupată.

(Se face pauză pentru a aștepta pe tov. Ana. Tov. Ana se înapoiază și tov. Miron îi spune)

Tov. Miron: Am ajuns la reforma agrară și am hotărât să vă așteptăm. Am discutat în lipsa dumatăle în privința epurației, desființarea jandarmeriei și înlocuirea ei cu poliția. Apoi în privința internaților în lagăr și în privința guvernului, transformarea pas cu pas, crearea ministerului reconstrucției și intrarea aripii stângi a micilor proprietari, înlocuirea unui social-democrat de dreapta cu unul de stânga.

Tov. Farkas: Reforma agrară a început la sfârșitul lunii februarie și până la începutul lunii martie. Am procedat într-un ritm foarte accelerat. În timp de 6 săptămâni am terminat reforma agrară. De ce am putut termina așa de repede reforma agrară? În primul rând, țărani care așteptau pământul, noi cu ei am executat-o. În 3000 de sate am creat comitete țărănești care revendicau pământul. Aceste comitete conțin 60.000 de țărani. Asta e partea sărăcimii cea mai activă, partea conducătorilor. Ei sunt sub influența partidului nostru. În afară de asta, am trimis mai mult de 500 de comuniști conducători. Va să zică, aceste comitete ale țăranilor săraci, plus 500 comuniști, care au executat reforma agrară. Pentru reacționari a fost o lovitură neașteptată, nu reforma agrară, ci ritmul, iuțea cu care s-a făcut. Au fost spe-

riați de rapiditatea cu care s-a executat și n-au avut timp ca să organizeze opoziția. Când au început să organizeze, proprietățile mari au fost împărțite.

Au fost și exagerări stângiste. Au vrut să împartă și pământul chiaburimii. Noi n-am atins pământurile până la 200 pogoane, adică 100 ha. Am avut nevoie ca să nu reușească moșierii să facă alianță cu chiaburimea. Am descompus această unitate. Chiaburimea i-a lăsat în voie și nu i-a sprijinit pe moșieri. Noi am mai făcut următoarele: de exemplu, în anumite locuri am dat pământ preoților săraci. De la biserici am luat tot ce depășea 50 ha. Am luat mai multe sute de mii de ha. În anumite locuri preoții săraci au primit pământ. Apoi am avut mici proprietari care aveau 4 ha pământ și cu 6-8 copii. Aceștia au primit câte 3-4 ha pământ și așa am neutralizat atât pe preoții de jos, cât și o parte serioasă a micilor proprietari. Noi am făcut totul ca să facem ruptura între reacționarii de la sate și am reușit. Circa 700.000 familii au primit pământ și aproape 2 milioane ha au fost împărțite, ceva mai mult chiar. Noi am creat o situație complet nouă la sate.

Interesant că la început țăranii au fost neîncredători, n-au vrut să ia pământul, dar când au văzut și au auzit din toate părțile că pământul va fi împărțit și că asta e serios, n-au mai putut rezista și singuri s-au dus, l-au împărțit și au vrut să împartă chiar și pământul chiaburilor.

Tov. Pârvulescu: Pofta vine mâncând!

Tov. Farkas: Acum, aceste comitete de țăranii săraci, care au fost formate în 3000 sate, noi vrem să le ținem și mai departe după reforma agrară, nu vrem să le dizolvăm. Comitetele acestea sunt forțe foarte serioase în sate și acum vrem să le transformăm în comitetele micilor proprietari și să le dăm sarcini ca să ajute pe micii proprietari. Părerea aceasta e justificată și aceste comitete încep să fie transformate în comitete de mici proprietari și vor rămâne în funcțiune mai departe. Noi avem nevoie de aceste comitete, dacă vin alegerile, căci prin ele noi putem mobiliza o parte foarte serioasă a satelor. Putem mulțumi reformei agrare că 80% din pământurile noastre sunt însămânțate și trebuie să declar că proprietarii mici au făcut munci eroice. În foarte multe cazuri s-a întâmplat că țăranul singur a tras plugul, sau femeile l-au tras.

Tov. Bodnăraș: Cum era în Moldova.

Tov. Farkas: Cai și măgari nu sunt, oamenii s-au înhămat și au tras plugurile. Bărbatul sau femeia și cu sapa au lucrat, chiar fără pluguri. În foarte multe locuri s-au întâmplat aceste exemple. În mod colectiv s-au ajutat unul pe altul și așa au arat și semănat pământul. Tocmai din cauza reformei agrare noi putem mulțumi că 80% din pământ este semănat și dacă cercetăm cui aparține restul de 20%, care nu-i semănat, el aparține în primul rând proprietarilor care au 100 ha și chiaburimii. Și acum, în anumite părți, se ară și se seamănă orez. Vom vedea, dacă proprietarii bogați sau chiaburimea nu lucrează pământul, le vom confisca pământurile.

Câteva cuvinte despre partid. Trebuie să declar că în conferința noastră am pornit un atac foarte serios împotriva stângismului, sectarismului stângist. Asta-i pericolul principal. Natural că avem și pericolul de dreapta, însă pericolul principal nu e în dreapta, ci în stânga sectară. Am vorbit deja cum să ne comportăm față de intelectuali, cum să se poarte la poliție și aici iarăși pericolul este stângismul. În special avem foarte multe greutăți cu vechii comuniști, care în 1919 au luat parte la Republică și au avut roluri în această dictatură proletară[22], care după aceasta au fost pasivi și au dormit 25 ani. Acum, când au posibilități, au ieșit la suprafață, se bat cu pumnii în piept pentru că sunt vechi, revendică conducerea, însă până azi trăiesc în spiritul trecutului. Ce s-a întâmplat timp de 25 ani nu știu sau nu vor

să țină cont, pentru că nu corespunde spiritului lor din trecut. Oamenii aceștia consideră că C.C.-ul nostru este dreptist, politica lui e conciliantă și tocmai pentru că sunt în urma politicii, și în foarte multe locuri au ajuns la conducerea organizațiilor de partid, cu forța vor să impună partidului spiritul lor vechi. Ei n-au argumente, nu sunt oameni deștepți, prin intimidare vor să impună în loc de convingere, prin metode dictatoriale vor să impună și nu numai înăuntrul partidului, dar și față de celelalte partide. Ei cer celorlalte partide să primească politica lor, părerea lor, și prin urmare acest stângism dictatorial strică foarte mult relațiile între comuniști și celelalte partide. Așa că, în modul cel mai hotărât, am luat atitudine împotriva lor și mergem până acolo că dacă nu capitulează, îi vom înlătura din partid, îi vom exclude. Noi vrem să curățăm partidul nostru de acest stângism, pentru că aceasta reține partidul în dezvoltarea lui și reduce influența partidului. Situația este că linia noastră politică este invulnerabilă, căci toată lumea spune că linia politică a partidului este o politică democratică, de reconstruire a statului. Călcâiul lui Ahile sunt aceste elemente vechi. Ei sunt material pentru reacționari și noi vrem să-i lichidăm și vom lichida cu ei. Noi acum am pornit la întărirea organizatorică a partidului nostru.

Organizatoricește vom clădi secretariatul organizației locale județene, teritoriale, adică regionale, vom reclădi și vom întări în special la ceferiști. Facem special organizații la ceferiști, la poștă, la întreprinderile care sunt cele mai importante pentru reclădire, în primul rând acolo am întărit partidul. Pornim la atragerea noilor membri, la ceferiști, la poștă și la intelectuali. Aici vrem să întărim partidul nostru. La noi sunt comitetele naționale din reprezentanții celor 5 partide. Avem peste tot, în fiecare oraș și comună, și au jucat un rol foarte important.

Tov. Miron: F.N.D.?

Tov. Farkas: Acum vrem să atragem aceste comitete în reclădirea țării. Situația este că reclădirea cu toate forțele o duce partidul. Partidele celelalte nu duc această muncă, sau o duc foarte puțin, și sarcina este ca partidul nostru să atragă toate partidele și sindicatele, căci partidul singur nu poate rezolva sarcinile reclădirii și nici nu vrea. Astea sunt tendințe sectare, stângiste, ca singuri să facă și să nu activeze celelalte partide. La conferința noastră, înăuntrul partidului a fost o dezvoltare, un avânt, o perspectivă în fața noastră și foarte multe sarcini concrete. Azi se ia parte mult mai mult în activitatea partidului decât până acum și oamenii sunt foarte bucuroși. De exemplu, s-a clădit un pod, s-a aranjat o gară, s-au reparat vagoane... Ei văd rezultatele muncii, ei văd că muncitorii prețuiesc foarte mult această productivitate și că ei singuri vin. Am mobilizat întregul partid după această conferință, fiecare organizație prelucrează referatul tov. Rákosi și conține planul de reconstrucție pentru regiunea lui. Asta pe scurt e informația ce aveam să vă dau.

În legătură cu această sarcină tovarăși, eu am declarat în expunerea mea următoarele: că de rezolvarea problemei economice depinde soarta democrației în țara noastră. Trebuie să întărim economicește democrația în țara noastră. Natural că în primul rând vom sprijini și vom folosi totul în țara noastră în acest scop. Trebuie să declar că nici o țară nu este în situație așa grea ca țara noastră.

Tov. Pârvulescu: Uită tovarășul de Polonia, care...

Tov. Apostol: Și Iugoslavia...

Tov. Farkas: Voi spune de ce Polonia este în altă situație. Uniunea Sovietică îi dă un sprijin puternic.

Tov. Ana: Sigur, și în Iugoslavia, și nouă.

Tov. Farkas: Eu sunt de părere că întărirea democrației în Ungaria nu-i numai o problemă ungară.

Tov. Pârvulescu: Just, pravilna (pe rusește)...

Tov. Farkas: Am primit și vom mai primi ajutor serios din partea Uniunii Sovietice. Am primit la înșămânțări benzină, ulei, alimente și vom mai primi. De la partid ni s-a spus să vă cerem ca să ne sprijiniți economicște. Noi știm că aveți un acord economic cu Uniunea Sovietică și cu Bulgaria.

Tov. Pârvulescu: E numai parțial cu Bulgaria.

Tov. Ana: Nu-i un acord propriu-zis.

Tov. Farkas: Tovarăși, cer de la voi foarte insistent – în numele partidului și al lui Rákosi –, ajutați-ne! Ca să întărim economicște democrația ungară. Noi acum imediat n-avem nevoie, însă cerem de la voi lemn, ca să putem porni la reclădirea serioasă a țării. Avem nevoie de lemne, scânduri și lemne de foc. Avem nevoie de ulei pentru mașini, de sodă caustică, de aceasta avem neapărat nevoie, pentru că nu putem repara calea ferată. Pentru calea ferată este așa important ca și cărbunele.

Tov. Ana: Dar cărbuni aveți?

Tov. Farkas: Cum producția nu poate merge fără cărbuni, așa trebuie reparată calea ferată.

Tov. Miron: Nu-i criză (de cărbuni).

Tov. Pârvulescu: Să vedem ce posibilități avem noi în privința asta.

Tov. Farkas: Ce cerem de la voi e foarte urgent. Dacă România ar da aceste lemne, sodă, uleiul, ar întări mult democrația în Ungaria, ar întări prietenia între poporul maghiar și român. Trebuie să declar că discursul lui Groza, care a deschis calea prieteniei între poporul maghiar și român, a avut o influență foarte bună la noi[23]. Am discutat în conferința noastră de partid și am vorbit despre asta în adunările noastre populare. Am vorbit despre noua politică democratică a statului român. Noi am vorbit despre politica Partidului Comunist, noi popularizăm politica Partidului Comunist și național și am creat o atmosferă foarte favorabilă. Dacă știți ce înseamnă pentru poporul maghiar Transilvania și, cu toate că aparține României, opinia publică s-a ameliorat față de poporul român. Așa, partidul nostru, pe baza discursului doctorului Groza și a Partidului Comunist din România, a popularizat acestea și, ca urmare, în poporul maghiar s-a creat atmosfera foarte potrivită și dorește în mod real o prietenie între cele două popoare. Tov. Rákosi m-a rugat să transmit cererea lui și a C.C.-ului, ca să vină la Budapesta tov. Ana Pauker, ca să închegăm prietenia poporului maghiar cu poporul român; la Budapesta și în câteva orașe mai mari din Ungaria am ținut adunări populare și fără îndoială că ar avea o importanță politică foarte mare. De aceea, cerem tovarășei Ana Pauker ca să vină la Budapesta. La urmă vreau să repet ca să ne ajutați, căci avem foarte mare nevoie.

Tov. Ana: Tovarăși, trebuie să mulțumim întâi tovilor noștri unguri pentru că au venit la noi din inițiativa lor, cu atât mai mult cu cât știm că nu suntem primii care am fi câștigat această cinste. Informațiile tov. Farkas fără îndoială că au fost interesante, nu numai pentru o bună cunoaștere a țării vecine și a unui partid frate, ci este important pentru noi și pentru învățămintele pe care le putem trage din experiențele tovarășilor. O serie întreagă de probleme s-au pus la ei ca și la noi, și felul cum au rezolvat ei problemele acestea sunt pentru noi învățături extrem de prețioase.

Tovarăși, ce a spus tovarășul, și anume lucruri absolut intime, că membrii Partidului Național-Țărănesc sunt membri de partid, evident că nu le vom spune mai departe, ci vom face cunoscut activiștilor noștri de partid cele aflate, ca să

tragă toate învățămintele din informațiile tovului. E drept că datoria noastră, în condițiile așa cum sunt ele, și pe care le vom face cunoscute tov. Farkas, ca să le facă cunoscute acasă la dânsul, nu e ușor, dar e datoria noastră, având totuși o situație mai bună ca a lor, să facem tot posibilul pentru a veni în ajutorul partidului nostru din Ungaria. Vom discuta și cu specialiștii noștri, vom discuta și cu tovii noștri din guvern și cu tov. Gheorghiu-Dej, membru în politbirou[24] – ne pare foarte rău că e ocupat în delegația economică și n-a fost aici –, îl vom pune în legătură pe tov. Farkas cu tov. Gheorghiu-Dej, ca să-i expună și lui lucrurile pe care ni le-a expus nouă.

Eu cred că vom da și tov. Farkas informații, ca să vadă cum e situația la noi. Îl rog pe tovarășul să se gândească la schimburile pe care le vom face, să căutăm să le facem sub o formă care să nu fie nici pentru ei, nici pentru noi oneroasă. Așa de pildă, comenzile care se vor face, să îngrijim să fie făcute de pildă la C.A.P.S., iar ei prin ministerul lor de comunicații, dacă se poate. Nu știu care e situația, dacă la ei căile ferate sunt ale statului. Da, sunt ale statului. Atunci să facă prin ministerul comunicațiilor și nu prin diferiți particulari și pe cât posibil și celelalte mărfuri, dacă se va putea.

Pentru schimburile cu Uniunea Sovietică ne străduim, fără să fi reușit până acum, să atragem pe capitaliști, dar să împiedicăm tot felul de comisioane, bacșișuri și lucruri de felul acesta. Vom căuta, vom vorbi cu Petru Groza – îmi pare rău că n-a fost aici –, o să-i dăm raportul și vom aranja ca tovul să se poată întâlni cu el.

(Intră tovarășul Vijoli[25])

A, iată-l pe specialistul nostru de la Banca Națională. (Către Vijoli) Uite, dragă Vijoli, despre ce este vorba: tovarășul e delegat și membru al politbiroului ungar. Însă au nevoie neapărat pentru calea ferată de traverse de lemn. Avem noi posibilitatea să le livrăm?

Tov. Vijoli: Trebuie să dăm sovieticilor. Dar tot cred că am putea da, fiindcă partea forestieră... cred că e ceva. Dar și aici e o problemă cu transporturile.

Tov. Ana: (către Farkas) Die Frage ist: wir haben diese Waren, aber die Transport... [Întrebarea e: avem aceste mărfuri, dar transportul...] (Intră tov. Agiu[26]; către Agiu) Ascultă Agiu, la C.A.P.S. ai traverse pentru calea ferată ungară?

Tov. Agiu: (pe rusește) Esti, esti...

Tov. Miron: Da, se poate.

Tov. Farkas: Cu transporturile nu se știe până unde?

Tov. Agiu: Deși de la izvoarele... ar fi bine, asta ar fi cel mai bine.

Tov. Ana: (către tov. Agiu) În Maramureș ai lemne destule?

Tov. Agiu: Am peste tot.

Tov. Ana: Dar de traverse sunt bune, sau habar n-ai?

Tov. Agiu: Dar mâine, poimâine pot să știu.

Tov. Vijoli: A mers exploatarea până la sânge. În loc să taie pădurile un an, au mers până la 10 ani. Ce trebuie să dăm Sovietelor vom da, o parte prin Bistrița și la Dunăre, și o parte din Bucovina, căci e mai ușor de dus la Soviete din Bucovina. Și acolo sunt pădurile cele mai bune. Din Ardealul de Nord ar rămâne pentru ei.

Tov. Ana: En Transylvanie du Nord seulement, là-bas, on a fait une exploitation sauvage, pas pour une année, mais pour dix années. Il y a des difficultés [Acolo, în Transilvania de Nord, a fost o exploatare în mod sălbatec, nu pentru un an, ci pentru zece]. (Către Vijoli) Problema asta trebuie s-o studiem dragă Vijoli.

Tov. Vijoli: Să fac o comisie tot cu chestia asta cu Ungaria.

Tov. Ana: Justement, le camarade Vijoli est dans cette commission pour les questions avec la Hongrie. Il travaille avec beaucoup de coeur, mais... [Tocmai tovarășul Vijoli este în această comisie, pentru problemele cu Ungaria. Lucrează cu multă tragere de inimă, însă...].

Tov. Farkas: Uleiul mineral și sodă caustică.

Tov. Vijoli: Toți cer aceleași lucruri, și Uniunea Sovietică, și Bulgaria. Sodă am avea la Târnăveni.

Tov. Agiu: Nu-i de ajuns pentru consumul intern, dar se poate rupe ceva.

Tov. Vijoli: Nu sunt nici camioane, nimic.

Tov. Farkas: Nu se poate cu camioane.

Tov. Ana: (cătore Vijoli) spune pe franțuzește mai bine.

Tov. Farkas: Je pense que premièrement il est nécessaire que nous soyons d'accord en principe ici, et après dans le gouvernement et déclarer de la part du gouvernement roumain, que le gouvernement de la Hongrie est prié de faire un traité commercial avec la Roumanie, et peut-être nous pourrions envoyer ici une délégation, qui parlera avec le gouvernement et fera toutes les formalités nécessaires, et après s'il y a un tel accord officiel entre les deux gouvernements, on verra ce qu'en pratique on peut solutionner. [Cred că în primul rând este necesar să fim de acord în principiu aici și apoi în guvern și să se declare din partea guvernului român că guvernul Ungariei este rugat a face un tratat comercial cu România și poate vom putea trimite aici o delegație, care va vorbi cu guvernul și va face toate formalitățile necesare și apoi, dacă va exista un astfel de acord oficial între cele două guverne, se va vedea ce se poate rezolva în practică].

Tov. Ana: Cette question ne dépend pas de nous seuls. [Această chestiune nu depinde doar de noi].

Tov. Farkas: Nous avons parlé avec Voroșilov à Budapest et après le C.C. a décidé... [Noi am vorbit cu Voroșilov[27] la Budapesta și după aceasta C.C.-ul a decis...].

Tov. Ana: Voi înțelegeți?

Tov. Pârvulescu și Apostol: Nu!

Tov. Farkas: Când a fost problema pusă ca să vină tovarășii la București, toții sovietici au fost de părere că nu-i prielnic. Ei vor aranja totul aici cu România. Mai târziu însă au declarat că e just ca să vină tovarășii. Din partea lor vor face demersuri, ca România să ajute, însă a fost foarte just ca să venim noi aici personal pentru a lua contact cu partidul și să-i informăm asupra situației partidului nostru și în același timp să discutăm și problema aceasta. După informațiile noastre, Uniunea Sovietică dă o foarte mare importanță Ungariei și cred că din partea tovarășilor sovietici nu se va face nici o greutate ca România să facă un acord economic cu Ungaria și să ajute Ungaria cu materii prime. Ar fi posibil ca să vorbim mâine cu tov. Susaïcov și față de el să punem chestiunea[28].

Tov. Ana: A cerut el?

Tov. Farkas: Nu, însă poate fi inițiat tov. Susaïcov și eventual să stăm de vorbă cu el.

Tov. Ana: Aha, să-l inițiem noi?

Tov. Farkas: Eu nu cred că el ar face greutăți.

Tov. Ana: Es haengt nicht von Susaïcov ab [Nu depinde de Susaïcov].

Tov. Farkas: O să ridice apoi problema unde e necesar și va sprijini. Problema nu e numai foarte serioasă, dar și urgentă, așa că chestiunea aceasta, repet, în mod corect trebuie aranjată. Cât mai repede și mai urgent. Cred că ar fi bine dacă tovarășii ar spune părerea lor, cum ar fi cel mai repede posibil de rezolvat proble-

ma. Partidul nostru a știut că din partea partidului comunist din România va fi sprijin cât mai mult și, tovarăși, mă bucur foarte mult că tov. Ana a declarat că va sprijini, însă acum e problema cum să realizăm îndeplinirea acestei probleme.

Tov. Ana: Das werden wir sehen [Vom vedea asta].

Tov. Farkas: Ce putem da noi? Noi putem da aluminiu, de care România are nevoie.

Tov. Vijoli: Și cianură.

Tov. Farkas: Bauxită?

Tov. Vijoli: Nu putem lucra, că nu avem cianură. În Germania au fost niște depozite de cianură și...

Tov. Ana: Farkas, das ist ein Gift, dass, wenn man einen Tropfen davon nimmt... Himmler hat sich damit vergiftet... [Farkas, aceasta este o otrăvă, din care dacă iei o picătură... Himmler s-a otrăvit cu aceasta...]

Tov. Farkas: Si nous avons, pour vous nous donnerons. Ce n'est pas un problème... Nous avons des médicaments aussi [Dacă avem, pentru voi vom da. Nu e o problemă... Avem și medicamente].

Tov. Vijoli: Grăsimi n-au nici ei.

Tov. Farkas: Orice vom putea, după un anumit timp vom da neapărat. Obligația noastră e cinstită. Vom livra, tot ce ne vom lua obligația vom îndeplini.

Tov. Vijoli: Și din partea noastră traverse?

Tov. Miron: Sodă, uleiul mineral.

Tov. Pârvulescu: Scânduri, lemne de foc.

Tov. Vijoli: Pentru noi se pune chestia transporturilor, mai ales că la lemne ocupă volum mare.

Tov. Farkas: Pentru noi nu există probleme de nerezolvat.

Tov. Pârvulescu: Asta știm și noi, dar...

Tov. Farkas: Noi vom găsi rezolvarea.

Tov. Vijoli: Ce facem noi? Ne dau medicamente și materiale electrice, ouă și ce nu pot acum, mai târziu.

Tov. Ana: Bine, asta în principiu. Noi vom vorbi și luni, la ședința viitoare, vom pune întrebări.

Tov. Pârvulescu: Cred că mai suntem datori cu un răspuns la prima parte a discuției.

Tov. Ana și Ioșca: Asta la urmă, salutările, felicitările...

Tov. Agiu: Principial trebuie stabilit acum și pe urmă vor veni specialiștii. V-ați înțeles asupra acestui lucru?

Tov. Vijoli: Nu sunt lucruri mari. E numai problema transporturilor.

Tov. Miron: Se mai poate transporta pe Mureș, cu plutele. Merge drept până la Seghedin.

Tov. Pârvulescu: Cred că până nu știm mai multe, nu trebuie discutat pe larg. Chestia asta rămâne o chestie internă, trebuie bine pregătită împreună cu ceilalți, studiată, să vedem posibilitățile reale și de găsit soluții.

Tov. Vijoli: Dar cantitățile?

Tov. Farkas: Cât de mult.

Tov. Vijoli: Și ce ne poate da din ce a spus, are mare importanță.

Tov. Ana: Detaliile pe urmă.

Proces-verbal al ședinței din 18 iunie 1945

Prezenți: tov. Ana, Pârvulescu, Rangecz, Ioșca, Miron și Farkas.

Tov. Ana: Vorbeam de o slăbiciune avută în munca noastră de la începutul ei. În dorința noastră, în hotărârea noastră de a lărgi cât mai mult cercul forțelor democratice, de a-i speria cât mai puțin prin fața partidului, dată fiind în sfârșit situația avută la un moment dat și asupra căreia nu insist, noi băgam în toate părțile înainte F.N.D.-ul.

Nici social-democrații din Front, nici sindicatele pe care de fapt lucram să le facem abia, era în creștere și Frontul Plugarilor, pentru creșterea căruia lucram, ca să-l facem, toate aceste organizații nu făceau mare lucru, iar partidul nostru, cum era el, că se rupeau oamenii lucrând în toate părțile și toate făcându-le ei, noi spuneam mereu F.N.D., F.N.D., și partidul nu-și arăta fața. Care a fost rezultatul acestui lucru? Bineînțeles, cum se întâmplă când faci o greșală, rezultatul era invers decât voiam. Fiind văzuți pretutendeni comuniștii care făceau treaba, noi n-am lărgit F.N.D.-ul, ci l-am îngustat, pentru că ceea ce făceam chiar în numele F.N.D.-ului, făceam noi și am pus F.N.D.-ului pecetea comunistă, căci comuniștii lucrau în toate părțile, iar partidul nu se diferenția de unele lucruri, care se făceau în F.N.D. Erau lucruri și locuri în F.N.D. pe care le concesionam social-democraților, de pildă. Partidul avea o atitudine; veniți în F.N.D. cu domnii social-democrați față în față, mai trebuia să dăm înapoi și pe urmă vedem: „Pajalusta, F.N.D.”

Dar atitudinea dinaintea partidului: noi nu vorbeam altfel și nu veneam decât cu F.N.D.-ul și cine populariza hotărârile și F.N.D.-ul însuși? Cine lucra? În întreprinderi comuniștii, în sindicate comuniștii, în Frontul Plugarilor comuniștii. Și atunci fața partidului se ștergea și social-democrații sau noi eram tot una. De această greșală ne-am dat seama după ce am făcut-o, bineînțeles, și în sfârșit am trecut s-o îndreptăm.

Faptul că noi am fost nevoiți să luăm asupra noastră realizarea pe loc și inițiativa în toate domeniile de muncă, a activizat membrii noștri de partid și a popularizat partidul nostru, dar numărul prea mic de membri de partid al nostru, felul sectar în care primeam membrii de partid, s-a dovedit repede ca un pericol, pentru că sarcinile pe care le aveam nu le puteam îndeplini cu numărul redus de membri de partid pe care-l aveam.

E drept că sarcina noastră era și este de a conduce masele largi din jurul nostru, dar dat fiind calitatea nouă a membrilor de partid, faptul că erau prea puțin experimentați, ne trezeam cu următorul lucru, și anume că în multe locuri membrii de partid nu erau în stare să ducă îndeajuns și preferau să facă singuri toată treaba. Era mai greu să conducă pe alții și făceau ei singuri tot, ceea ce era un pericol de izolare. Lucruri pe care le-am remediat în sfârșit printr-o lărgire, o deschidere a porților, care există încă și azi, căci există și acum încă slăbiciunea sectarismului etc.

Până la 6 martie, cum am spus, am fost nevoiți să facem un fel de dublă guvernare, aveam tovi în guvern, membri ai C.C. în guvern, și în același timp noi afară lucram împotriva guvernului și hotărârilor lui și strigam „Jos guvernul”, așa că ieșea câteodată caraghios, că strigam „Jos tovarășii noștri!”. Tovarășii noștri, miniștri

în guvern, strigau cu masa „Jos guvernul!”. Miniștrii comuniști mergeau la fabrici și ridicau muncitorii să nu execute ordinele guvernului. Reacționarii din guvern strigau: „Dați-vă demisia!” Noi eram o mică minoritate și spuneam: „Noi rămânem, pentru că poporul ne susține, dar plecați voi!”[29]. Deși era o situație așa: adineauri am spus și că prefectii, aparatul administrativ, epurarea, poliția se epura de masă, se puneau alți polițiști, în întreprinderi muncitorii, comuniștii ajunseseră să dicteze oarecum, schimbau administrația, dădeau afară administratorii, directorii...

Tov. Pârvulescu: Au fost și cazuri când s-au luat întreprinderi...

Tov. Ana: Ce mai făceam noi pe atunci?

Tov. Miron: Reforma agrară, luam tot pământul.

Tov. Ana: Muncitorii hotărâu planul de muncă în întreprinderi, comitetele cetățenești arestau oameni și confiscau mărfurile – asta după 7 luni de la 23 august, nu în primele zile. Asta până la 6 martie. În armată chiar ajunseseră să-i scoată pe ofițeri. Au fost exagerări aici, s-au dat afară chiar patronii și spuneam: „dă acțiunile și pleacă!”; asta lui [Petru] Bejan, actualul ministru. Au fost exagerări multe. La 6 martie a venit la putere un guvern care urma să aibă autoritatea necesară, care a fost cerut de popor[30]. Aici ne-am trezit iar cu mari greutăți. Trecerea de la o politică antiguvernamentală de surparea autorității guvernului, la o politică de întărirea autorității guvernului – și trebuie să spunem că în unele provincii, cum este sectorul Moldova și Ardealul de Nord, până acum încă suferim de pe urma acestui lucru, într-o măsură mai mică bineînțeles, decât până la 6 martie, dar până azi au rămas urme în unele locuri. De la 6 martie am ținut 3 consfătuiri cu secretarii de partid din țară, în care mereu puneam această chestiune.

Tov. Pârvulescu: Adică de a termina cu munca de sabotare și de opoziție.

Tov. Ana: Tot așa cum în chestiunea autorității guvernului au fost slăbiciuni, am avut în felul acesta slăbiciuni și în muncă, în diferite organizații de masă, și anume de înlocuire pe alocuri de către membrii de partid a muncii de conducere în organizațiile respective, de exemplu la sindicate, la Frontul Plugarilor, Uniunea Patriotică, Apărarea Patriotică etc.

Acum câteva cuvinte despre partidele care sunt la noi, ca pe urmă să fie mai clar care sunt sarcinile și greutățile în realizarea sarcinilor noastre acum. Avem partide reacționare și luăm întâi Partidul Național-Țărănesc, care este cel mai interesant din acest punct de vedere, partidul lui Maniu. Mai mult decât partidul liberal, este un partid care are un număr important de cadre. Este un partid care mai mult decât partidul liberal ar fi avut – și într-o anumită măsură mare încă – o anumită bază în popor.

Tov. Miron: Mai puțin bază, cât influență.

Tov. Ana: Așa. De aceea, Partidul Național-Țărănesc este acela care-i conducător în lucrul reacționar, el a înghițit și rămășițele legionare și conduc mână în mână[31]. Nu s-ar putea spune că național-țărăniștii conduc pe legionari sau legionarii pe național-țărăniști. De multe ori conduc legionarii. Este un partid care a avut o mare, cea mai mare influență înainte. În timpul războiului a reușit într-o anumită măsură, și din cauza slăbiciunii noastre, să păstreze o aparență de poziție antigermană, mai cu seamă anglofilă, și la 23 august a înțeles, a știut cum să-și facă o aureolă teribilă din participarea la ceea ce a fost la 23 august.

Tov. Miron: Ar trebui poate precizat că totuși a susținut dictatura lui Antonescu, să nu reiasă că au avut o atitudine antigermană.

Tov. Ana: Au fost pasivi și pasivitatea lor a fost de fapt o acțiune de susținere a lui Antonescu. Într-adevăr, după 23 august mergeau pe linia de a căpăta din nou o

influență, nu ca înainte, pentru că apărusem și noi pe scenă, dar luptau serios pentru câștigarea puterii, susținuți fiind bineînțeles și de englezi, care constituiau principalul sprijin: anglo-americanii. Printr-o politică care poate fi socotită dibace din partea noastră, noi am reușit să spargem acest partid și să rupem o serie importantă de organizații – aproape jumătate mi se pare, sau mai puțin, din organizații, să le rupem din partidul lui Maniu –, o dizidență care a intrat în F.N.D.[32] Am reușit să-i dezorganizăm și într-o bună măsură să-i demascăm pe acești reacționari în fața maselor largi, în fața muncitorilor și în bună parte a țărănimii. Mai păstrează încă și azi o anumită influență în Ardeal și în special în Ardealul de Nord. În restul țării, influența lor este mult scăzută. Am reușit să-i băgăm în ilegalitate fără a-i dizolva și fără a lua nici un fel de măsură administrativă împotriva lor. Încă în timpul partizanatului nostru, noi le-am desființat presa, și anume: muncitorii tipografi cenzurau gazeta și, la început, când era câte un articol care nu le plăcea îl scoteau și puneau, publicau în gazeta lor, articolul nostru contra lor; dacă era un comunicat pe care-l dădeau, aduceau încoace comunicatul, noi răspundeam pe loc la comunicatul lor și în gazetă apărea cu literă mică comunicatul lor și cu literă mare răspunsul nostru, în gazeta lor. Până când muncitorii au hotărât că nu face deloc să-l mai scoată, nu vor să lucreze, să fie înjurați reprezentanții lor cu mâna proprie a muncitorilor, și au încetat să mai scoată „Dreptatea” și „Viitorul”, gazete național-țărăniști și liberale.

Așa le-a intrat în sânge această dictatură a tipografilor, a „proletariatului”, cum spuneau ei, încât fără să fi interzis cineva gazeta, până azi ei nu o scot. Bat toate ușile, cer permisiunea să scoată gazeta și li se răspunde: „Dar nimeni nu v-a interzis-o”; ei nu mai îndrăznesc să se prezinte înaintea tipografilor cu gazeta lor. Au avut discuții cu muncitorii tipografi, au promis că se vor purta bine, muncitorii au răspuns: „Vom vedea, vom cenzura”; au scos un număr și pe urmă, cum nu le-a plăcut, au hotărât că nu se mai scoate gazeta.

Tov. Ioșca: Când apărea comunicatul nostru în „Dreptatea”...

Tov. Ana: Se amuzau oamenii cu comunicatele noastre în gazeta lor, le-am ridicat tirajul. Acum, partidele național-țărănesc și liberal sunt ca și în ilegalitate, în special Partidul Național-Țărănesc lucrează cu legionarii. Ar fi greșit din partea noastră să nu considerăm pericolul pe care-l prezintă aceste partide, pentru că în jurul lor, adică mai ales în jurul Partidului Național-Țărănesc, se grupează tot ce-i reacționar în țară.

În armată, unde stăm destul de prost, în aparatul de stat, unde sunt reacționari, și în rândurile burgheziei, despre care vom vorbi mai încolo, acolo este influența lor cea mai mare. Partidul Liberal este partidul marii burghezii, care merge mână în mână cu Partidul Național-Țărănesc, însă fără a avea cine știe ce mare aderență sau activitate. Și în Partidul Liberal noi am lovit bine în călcâiul lui Ahile, adică acolo unde trebuie. Tătărescu și grupa lui sunt și ei o dizidență, o ruptură din Partidul Liberal. Tătărescu este un bine cunoscut element, care a dus politica cea mai reacționară din țară până la venirea legionarilor. Este capul guvernului de dictatură al lui Carol, noi toți care am stat prin închisori, în procese mai cunoscute, am fost condamnați sub guvernarea lui, mare parte a ceferiștilor a fost condamnată sub guvernarea lui, și alții, în sfârșit o figură de reacționar bine cunoscută în țara noastră.

Tov. Părvulescu: Și antisovietic.

Tov. Ana: Nu, antisovietic nu, mai puțin decât alții. Noi am făcut aici un act îndrăzneț și cuminte că am mers cu Tătărescu și în felul acesta am dat o lovitură puternică și reacțiunii național-țărăniști și liberale. Tătărescu nu-i în F.N.D., dar n-are nimic contra.

Partidul Social-Democrat. Un partid care la 23 august și înainte era mult mai slab decât noi.

Tov. Pârvulescu: Aproape inexistent, afară de câteva cazuri.

Tov. Ana: Un președinte dintre cei mai reacționari, anglofil și filomanist, Titel Petrescu[33]; un partid care are tendința de a lua locul, ca influență și pentru strângerea forțelor reacționare, locul legal al național-țărăniștilor. În Partidul Social-Democrat se strâng tot felul de elemente foste legionare, oportuniste, care-și caută un loc unde vor să se ascundă și chiar în întreprinderi, în rândurile lor și în sfârșit elemente foste legionare, pe care nu le putem primi și nu le primim în partidul nostru.

Tov. Miron: Legionarii pe care îi scoatem din partid, ei îi cheamă la ei, sunt cazuri.

Tov. Ana: Conducerea Partidului Social-Democrat merge cu noi în Front Unic, merge cu noi în F.N.D., cu planul, cu intenția clară de a se întări în această unitate împreună cu noi, pentru a ne da lovitura când vor crede ei că a venit momentul s-o facă. Și până la – dar în special de la – 6 martie încoace, am avut o serie întreagă de cazuri când lor li se părea că presiunea anglo-americană va fi de așa natură încât guvernul actual să nu poată rămâne mai departe la putere. De fiecare dată când se părea că situația noastră este mai grea, de atâtea ori erau încercări de a ne speria cu ruperea Frontului Unic...

Tov. Pârvulescu: Ne amenințau mai bine zis...

Tov. Ana: Ei chiar se gândeau că se poate ivi momentul când împreună cu național-țărăniștii ar putea forma majoritatea într-un guvern, un guvern reacționar, anglofil și antisovietic, bineînțeles. Cu mari forțări, uneori cu dibăcie, alteori nu, noi am menținut până acum și Frontul Unic și conlucrarea cu ei. Prost stăm cu conlucrarea Frontului Unic în întreprinderi, jos. Dacă noi, sus, manevrăm încolo și încoace, mai batem și cu pumnul în masă, mai cedăm, mai o cârpim, muncitorii, jos, sunt mai radicali și spun: „Cu legionarii nu facem Front Unic” și, în sfârșit, aici întâlnim greutăți serioase. În toate forțările noastre mari de a realiza aici, și mai cu seamă jos, un real Front Unic, care să apese, să influențeze și asupra conducerii reacționare, cu puține excepții, nu am reușit să-l facem. Mai sunt în guvern și în F.N.D. syndicatele, care numără azi peste un milion de membri și unde influența noastră este preponderentă. Social-democrații se dau peste cap pentru ca să aibă paritate și este o cerere permanentă pe care o fac și o permanentă fierbere pe chestia asta. Adevărul este că în multe locuri, împotriva voinței maselor, noi băgăm câte 1-2 social-democrați în comitetele de fabrică. Syndicatele, deși sunt numeroase, nu sunt încă la înălțimea sarcinilor care stau în fața lor. Noi avem comitete de fabrică, comitete sindicale pe întreprinderi și depinde – și este normal să fie așa – de tăria celulei noastre de partid, și avem situația că de fapt syndicatele sunt conduse peste tot de celulele de partid. Acesta e faptul de care vorbeam adineauri, de înlocuire, în multe cazuri.

Frontul Plugarilor numără peste 1.500.000 membri. Frontul Plugarilor a crescut, este o creștere anormală de la o zi la alta și de la o lună la alta[34]. Țăranii noștri, care n-au fost niciodată organizați, se trezesc cu mari organizații. În momentul de față putem spune că partidul nostru slab organizat la țară nu poate cuprinde organizațiile astea mari. Influențăm organizația politic, de exemplu, acum pleacă muncitori comuniști la țară, vor pleca acum din noi...

Tov. Pârvulescu: Și se poate adăuga: unde sunt organizațiile noastre mai puternice, fac muncă bună.

Tov. Ana: Și unde responsabilii noștri cu munca țărănească ne arată că este o muncă de suprafață și că partidul nu domină încă cum trebuie în Frontul Plugarilor, este o chestiune care rămâne să o...

Influența noastră este mare acolo. Dintre toate organizațiile, Frontul Plugarilor declară pe față, și prea pe față, că înțelege să meargă mână în mână cu partidul. Noi vorbim de alianța muncitorimii cu țărănimea și Frontul Plugarilor vorbește de „Alianța Frontului Plugarilor cu Partidul Comunist”, mai mult chiar decât am vrea noi. Când cu reforma agrară, când a fost votată, partidul nostru a primit felicitări, poate chiar mai multe decât guvernul și decât Frontul Plugarilor, însă realmente mai avem încă multă muncă de făcut aici.

Tov. Pârvulescu: Just.

Tov. Ana: Mai sunt o serie de organizații ca Apărarea Patriotică, Uniunea Patriotică, A.R.L.U.S., Organizația Micilor Meseriași, Organizația Comercianților, care au și ele importanța lor. Două organizații importante, care sunt abia la începutul lor și unde iarăși se cere muncă serioasă, de care nu se poate spune că ar fi fost depusă îndeajuns, este Tineretul Progresist, care, ca și Frontul Plugarilor, are tendința de a crește, dovedind că-i o necesitate – Tineretul Comunist, care numără 100.000 membri și pe care am hotărât să-l vărsăm în Tineretul Progresist, cu rezultate bune, după cum se vede, cu tendința de a rămâne să lucreze tineretul, nu ca comuniști, dar nici cu dizolvarea „tineretului comunist”, ci transformarea lor. Și Femeile Antifasciste, organizație tânără de tot, care și ea are șanse mari de dezvoltare. Trebuie să spunem că amândouă organizațiile nu se bucură îndeajuns de sprijinul partidului.

Astea sunt organizațiile. Deci, pe lângă partid, syndicate, Frontul Plugarilor, Tineretul Progresist și Uniunea Femeilor Antifasciste, organizații mari, într-o anumită măsură, Apărarea Patriotică și Uniunea Patriotică, prin care noi tindem să cuprindem masele cele mai largi.

Guvernul pe care-l avem. Acolo avem realmente, și rămâne între noi, un număr important de comuniști. Acolo este situația că avem majoritatea. Cu toate acestea, marile probleme care au stat în fața noastră și în special chestiunea reformei agrare, deși întregul guvern este un rezultat al luptei maselor, totuși reforma agrară nu am fi putut s-o trecem prin guvern dacă nu ar fi fost făcută așa cum a fost făcută. Pentru ca Tătărescu și oamenii lui să iscălească reforma agrară, cum este făcută – asta n-a fost făcută în primele zile după 23 august, ci 7 luni după 23 august –, n-a putut fi decât un rezultat al faptului că masele singure au realizat-o și că Tătărescu a fost pus în fața unui fapt împlinit. Reforma agrară a fost realizată – cu Ardealul a mers de la sine[35].

În guvern avem încă grea luptă în chestia epurației și încă n-am realizat-o. Până acum avem Ministerul de Externe plin cu anglofili, oamenii lui Maniu[36]. Până acum avem greutăți în guvern, social-democrații au pus chestia de „criză”, arestările de legionari și, fără îndoială, cea mai grea bătălie o avem pe chestia măsurilor economice de luat. Acolo este o luptă surdă dusă de luni și luni de zile. Până acum este aceasta marea noastră greutate, că noi din domeniul economic eram complet scoși. Metodele vechi, pe care le-am întrebuințat până la 6 martie, bineînțeles le-am condamnat acum pentru perioada asta, n-am recurs la ele, iar pe linia administrativă, pe linia de guvern, aici am întâlnit o permanentă sabotare, o permanentă împiedicare, rețineri în realizare, s-a băgat pe dedesubt un fel de..., abia acum am reușit să punem puținel piciorul... Am reușit să punem mâna pe Aprovizionare și pe Comisariatul Prețurilor, două posturi economice noi și importante.

Două chestiuni importante stau acum în fața noastră: 1. Combaterea speculei, coborârea prețurilor, și 2. Una și mai importantă, refacerea economică, unde întâlnim greutăți. La prima am întâlnit greutăți în afară de sabotare, greutăți din partea camarazilor noștri, din Frontul Unic, social-democrației. Pe când noi din răspuțeri ne străduiam să menținem salariile, pregătind în același timp instrumentul cu care să putem lovi speculanții și să coborâm și să înghețăm prețurile, social-democrației, din motive demagogice, politicianiste, lansau lozinca ridicării salariilor, unde puteau, unde aveau mai multă influență, unde muncitorimea era mai puțin conștientă, ei au și reușit să ne facă pe alocuri pozne de acestea cu ridicarea salariilor.

Al doilea: refacerea țării. Și la speculanți avem un adversar puternic în capitalul legat și susținut de englezi și americani. Ca și la voi, este caracteristic și la noi că această parte a capitalului a fost aceea care a militat puternic pentru ridicarea salariilor, pur și simplu bagă pe gât muncitorilor salarii fantastice, pentru ca pe urmă să poată ridica și mai fantastic prețurile, să ducă la inflație, la catastrofă, la dezastru. Aceași chestie acum, când este vorba de a trece de la industria de război la cea de pace și a reface industria, unde oferă de multe ori să plătească muncitorilor degeaba, dar să nu producă, să saboteze producția.

Aici bineînțeles că va avea un rol important de jucat mobilizarea muncitorimii. Și aici adversarii noștri merg mână în mână cu social-democrației. De pildă, ministrul Muncii, social-democrat[37], a dat o circulară prin care se stabilește ca muncitorii de la întreprinderile de război să fie concediați în masă și să li se plătească pe trei luni de zile salariul. Pe urmă se va vedea de cine este nevoie și de cine nu. Noi am oprit această circulară, însă vă închipuiți ce s-ar fi întâmplat dacă se făcea lucrul ăsta. Cum ar fi lucrat iar nebunește mașina de bani, ce ar fi însemnat sute de mii de muncitori fără lucru...

Tov. Miron: Tocmai moralicește...

Tov. Ana: Și cum nu s-ar fi trecut în multe administrații la întreprinderile de pace, căci muncitorii ar fi fost afară din întreprinderi...

Tov. Farkas: Ar fi fost o criză economică.

Tov. Ana: Un dezastru. Deci, sarcinile care stau acum în fața noastră sunt, pe lângă faptul că am împiedicat muncitorii să facă toate acestea, pentru a consolida și muncitorii de la orașe și orașenimea printr-o împiedicare a speculei, îndepărtarea scumpetei extraordinare care bântuie, și în același timp să luăm măsuri concrete pentru a putea reface industria, pentru a o repune pe picior de pace și a reface în general industria. Aici ne va fi de un ajutor foarte mare realizarea acordului cu Uniunea Sovietică. Trebuie spus că sabotajul care se face într-o serie de industrii este legat și cu încercarea de a sabota realizarea acordului cu Uniunea Sovietică.

Ca și pentru tovarășii din Ungaria, pentru noi problema de bază este refacerea căilor ferate, ridicarea producției și lărgirea ei la petrol și cărbuni, și în sfârșit încă o serie de alte producții, ca lemnul etc. Un sector extrem de important pentru noi, pentru desființarea și micșorarea foarfecului între țară și oraș, este utilizarea bumbacului care vine din Uniunea Sovietică, repartizarea lui și organizarea unei părți a industriei metalurgice – din care o bună parte merge pentru căile ferate –, pentru a pune în practică secțiile de mașini agricole. Aceasta legat cu celelalte, este de o importanță extraordinară pentru a face ca produsele de la țară să poată ajunge la oraș și așa ca să îndepărteze foarfeca, care face că țaranul nu poate căpăta nimic.

Încă un factor de importanță pentru noi este armistițiul. Dacă până la 6 martie a fost dusă o politică conștientă, criminală, aceea de a face ca armistițiul să facă

odioasă Uniunea Sovietică, și anume luându-se în primul rând de la oamenii săraci vite, carne etc, apoi de la 6 martie încoace, deși noi în principiu am recunoscut această politică criminală, noi neavând nici un fel de post economic, treaba asta a continuat, pentru că se face prin colectori, care sunt oamenii, uneltele vechi ale regimului trecut și sub influența reacțiunii. Până azi încă armistițiul se împlinește pe spatele țărănimii sărace. Abia acum, având și la armistițiu un tovarăș al nostru, vom putea realiza ca armistițiul să fie realizat, suportat de păturile înstărite de la oraș, nu numai de țărani săraci.

Tov. Farkas: Cum faceți asta?

Tov. Ana: Prin impozite speciale pentru armistițiu.

Tov. Pârvulescu: Progresive, pe venit.

Tov. Ana: Pe acțiuni, pe locațiuni, pe beneficii etc. Un cuvânt încă pentru armată. În armată stăm destul de prost, domnește un spirit serios reacționar, cu toate că au luptat 14 divizii pe front. La ofițeri în special. Aici am avut de înregistrat două lucruri importante: În dosul frontului, aici erau vreo 300.000 militari, cu ofițeri cu tot. La 6 martie, o parte din aceștia au fost trimiși pe front și restul acasă.

Tov. Miron: Și jandarmii pedestri desființați.

Tov. Ana: Da, și înlocuiți cu comuniști. Cu muncitori în orice caz. La soldați s-au observat mari schimbări, la ofițeri mai puțin. Asta este situația pe care o avem.

Guvernul pe care-l avem este un guvern care poate lucra, cu toate că-i departe de a fi unitar, cu toate frecăturile dinăuntru. Pozitiv este că Coroana lucrează cu guvernul. Avem și continuăm să avem greutăți în țară prin faptul că elementele reacționare sunt susținute de către forțele de afară. Situația noastră este îngreunată prin faptul că România este considerată, aici în Balcani și sud-estul Europei, de imperialiști, ca o poziție importantă care trebuie păstrată, un nod de contradicții însemnat – este și mult capital străin aici, care într-o anumită măsură a fost înghețat de către capitalul german în ultima vreme și care vede pericolul să nu-și poată relua pozițiile, ca România să devină într-adevăr economică și politică independentă, pericolul democrației române.

De aceea, pe lângă faptul că utilizează toate momentele sociale, care s-ar mai putea ivi în fel și chip, prin demagogie, cum fac social-democrații și cum fac și național-țărăniștii, prin vrajbă între muncitori și țărâtime etc, ei utilizează și momentul național.

Cel mai important cal de bătaie al național-țărăniștilor este chestia ungară. Un șovinism de o ascuțime curat fascistă-hitleristă este permanent susținut de către național-țărăniști și legionari împotriva ungarilor. Aici întâlnim bineînțeles greutăți prin faptul că șovinismul acesta românesc nu rămâne în urma șovinismului unguresc din Transilvania și care-i susținut de aceiași prieteni ai lui Maniu și ai fasciștilor unguri.

Tov. Pârvulescu: Și din afară probabil...

Tov. Ana: A doua chestiune națională pe care caută s-o exploateze este a evreilor. Și aici avem greutăți serioase. Utilizând sensibilitatea excesivă, de înțeles acum, a evreimii, evreimea bogată și sub influență engleză, care a fost și pentru războiul contra Uniunii Sovietice, uzează contra noastră și răstălmăcește orice măsură pe care o luăm ca o măsură antisemită și ne crează și aici dificultăți.

În chestiunea ungarilor, joacă un rol important organizația M.A.D.O.SZ., care are jumătate de milion de membri, din care – deși și acolo sunt unele tendințe șovine – totuși este o luptătoare pentru democrație, pentru înfrățire între naționalități și influența noastră în general este importantă acolo.

Împotriva nenumăratelor organizații evreiești, sioniste în cea mai mare parte, noi am creat acum un comitet democrat al evreimii[38], care abia acum își începe activitatea. Dacă în chestia ungarilor, a șovinismului român și unguresc, ne-a preocupat și am fost activi, pe acest tărâm, pe chestia evreiască am cam „verschlafen” [adormit], am rămas în urmă și ne-a crescut peste cap.

Tov. Farkas: Aveți multe greutăți în chestiunea evreiască. La noi la fel.

Tov. Ana: Ultima chestiune: după ce o serie întregă de poziții susținute de afară, de aici, au căzut – mereu puneau chestia, încă 2-3 zile și pleacă guvernul Groza – și când colo au văzut că se consolidează...

Noi trebuie să facem întâi ca țărănimea să aibă titlurile de proprietate, stațiuni de mașini și să fie organizată în cooperative. Ne trebuie ca la oraș să îndepărtăm specula asta smintită, să intre în aplicare planul de refacere, să înceapă realizările, să lucrăm un timp oarecare pentru câștigarea femeilor – pentru că o lege electorală în care femeile să aibă drepturi nu putem face azi, căci ar fi periculos să introducem dreptul de vot al femeilor[39] – și să mai lucrăm printre tineri și să mai epurăm țara. Avem nevoie de o anumită consolidare, înainte de a face alegeri. Să realizăm întâi aceste probleme, pentru a putea trece la alegeri.

Tov. Farkas: Expunerea tovarășei Ana este foarte interesantă, folosește experiența. Faptul că tovarășii sunt foarte preocupați cu problema ungară, că sunt până în gât cu...

Tov. Ana: Încă ceva: relațiile cu vecinii. Un capitol destul de interesant. Nu mă opresc la relațiile cu Uniunea Sovietică, care sperăm că vor fi tot mai strânse și puternice și că vom putea încheia și un pact politic și că se va resimți întreaga țară de această legătură.

Suntem conștienți că aici, cu Bulgaria, Ungaria, Iugoslavia și Polonia, noi trebuie să formăm un tot puternic, peste care să nu poată trece nici un dușman. Aceasta nu poate fi numai o legătură politică, ci neapărat trebuie să fie și una economică. Noi credem că cu ceea ce posedăm noi, țările acestea de aici, cu ajutorul din partea Uniunii Sovietice, noi putem realiza o refacere, o dezvoltare a economiei țărilor noastre, reducând până la minimum importul și deci și amestecul din alte părți. Noi credem că dezvoltarea economiei noastre trebuie să fie legată. De exemplu, Dunărea pe care o avem ca graniță cu Bulgaria, Ungaria, Iugoslavia și cu Uniunea Sovietică prin Basarabia.

Tov. Pârvulescu: Și Cehoslovacia.

Tov. Ana: Da. Noi putem aici de pildă să dezvoltăm stațiuni hidraulice, care să ne servească în toate părțile acestea. Să facem la Porțile de Fier stațiuni de energie electrică, care să fie și pentru Bulgaria, și pentru România, și pentru toate celelalte țări vecine. Artera asta de comunicații, care trebuie să ne lege și să nu ne despartă, apoi petrolul de la noi, grânele de aici, cărbunii din Polonia, metalul din Cehoslovacia, Ungaria și de la noi, prin exploatarea și schimburile pe care le putem face, care se făcea și înainte câteodată, dar în orice caz cu o strânsă legătură, putem duce la o dezvoltare economică a acestor țări, care în primii ani să formeze un foarte puternic pumn de rezistență, de împiedicare a imperialismului din afară.

Pentru aceasta noi credem, socotind ca o condiție de dezvoltare a democrației, credem că de acum fiecare din țările astea trebuie să câștige anumite piețe în celelalte, să fie și aceasta un imbold în dezvoltarea economiei. De pildă, dacă luăm chiar petrolul, chiar faptul că producând petrol, ne putem procura mai multe lucruri din țara noastră, trebuie să fie un imbold pentru creșterea producției petrolului, să facă să crească și celelalte de care avem nevoie, iar pentru petrol să

câștigăm anumite piețe, dar mai târziu, pentru capitaliștii din acele țări, ar avea poate interesul să-l aducă din altă parte. În situația în care ne aflăm, când în fiecare din țările astea este, sau este pericolul inflației, pentru a îmboldi creșterea producției, credem că cel mai bun lucru este de a schimba mărfuri, nu de a le cumpăra cu bani. De aceea, propunerile tovarășilor unguri de a face schimburi acum cu dânsii, din toate aceste motive, afară de faptul solidarității, care-i puternic la comuniști, și din motivele pe care le-a ridicat foarte just tovarășul Farkas, că acolo va învinge democrația unde se va învinge pe tărâmul economic, noi ne vom strădui ca propunerile tovarășului Farkas, făcute din partea C.C.-ului partidului ungar, să le realizăm aici. Vom face demersurile corespunzătoare, rămânând ca noi să ne străduim să dezvoltăm, pe lângă relațiile economice, și relațiile politice, culturale etc.

Tov. Pârvulescu: Schimb de experiență, nu-i așa?

Tov. Farkas: Expunerea tovarășei Ana despre situația internă și despre situația partidelor ne dă foarte multe învățături. Fără îndoială că această expunere și experiența partidului comunist din România o vom folosi în țara noastră. Expunerea tovarășei Ana dovedește că este necesar să colaborăm, să schimbăm experiențe, pentru că dacă vom organiza în mod regulat acest lucru, prin aceasta lupta partidului și munca partidului nostru se va îmbunătăți și se va mișca mult mai sigur în această situație complicată.

Eu voi informa C.C.-ul nostru despre situația din România și cred că vizita mea aici va avea rezultatul și va fi exprimat că aceste două partide vor colabora cât mai strâns, vor schimba experiențe și economicește vor merge înainte, ceea ce va întări situația economică în ambele țări. Însă noi cerem acum ca tovarășa Ana să vină la Budapesta.

Tov. Pârvulescu: Politicește deocamdată nu-i momentul.

Tov. Ana: Cer, ai dracului!... Politicește, ca politicește, dar fizicește...

Tov. Farkas: Nu spun ca să vină mâine, dar cu perspectiva, după un timp scurt, 4-5 săptămâni. Cred că este necesar acest lucru, ca tovarășa Ana să vină la Budapesta. Aceasta are importanță politică, nu numai din punct de vedere maghiar, ci și român, și nu numai pentru aceste țări, ci și pentru toate țările dunărene. În timpurile vechi, dinainte de război și în timpul războiului, peste tot a fost răspândită știrea că românul și maghiarul nu se pot împăca, că sunt dușmani eterni. Trebuie să le demonstrăm celor două popoare că de când cele două țări trec printr-o transformare democratică, vor cădea acele ziduri chinezești care atâta rău au făcut popoarelor și că cele două popoare au găsit drumul unirii în lupta pentru democrație. Noi considerăm că este necesar acest lucru, nu numai pentru ca între cele două state și popoare să fie unire, nu numai pentru construirea celor două state și popoare, ci pentru prietenia și întărirea legăturilor în tot bazinul dunărean. Această dorință ca tovarășa Ana să vină la Budapesta, pentru a întări legăturile nu numai între poporul maghiar și român, ci între toate popoarele și statele din bazinul dunărean, nu-i numai dorința mea, ci în primul rând a lui Rákosi și a C.C.-ului maghiar. Și mai sunt și alte argumente.

Tov. Ana: Tov. Teohari a spus că sovieticii sunt mulțumiți că a adus jandarmi în Ardeal, căci acum vor fi arestați atât fasciștii unguri, cât și români, care până acum umblau liberi[40].

Tov. Farkas: De aceea este necesar ca prietenia româno-maghiară să fie adâncită. Tov. Ana să vină la Budapesta, Rákosi aici...

Tov. Ana: De acea ar fi bine ca să vorbească aici.

Tov. Miron: Păi, nu vrea. Ar fi bine, în fața ceferiștilor...

Tov. Farkas: Dacă mâine, s-ar putea face...

Tov. Miron: Dar nu pot eu mâine. Atunci...

Tov. Ana: Telefonează.

Tov. Miron: Va face o expunere asupra situației economice, sindicale, nu politică. Așa se poate face.

Tov. Ana: Are o funcție în stat? E deputat...

Tov. Farkas: Deputat maghiar în Parlament.

Tov. Ioșca: Apare mâine în „Scânteia”.

Tov. Farkas: Mă bucur foarte mult că am venit în România și că atât din punct de vedere economic, cât și politic va avea un rezultat această vizită. Propun ca aceste legături să fie întărite, consolidate și „frecventizate”.

(Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Relații Externe, dos. 27/1945, f.1-29)

[1] Ana Pauker (1893-1960), pe care o vom regăsi în multe din documentele acestui volum sub expresia „tovarășa Ana” sau „Ana noastră”. Stabilită în 1940 în U.R.S.S., ea a activat ca funcționară a Cominternului, fiind și membră în secretariatul C.C. al P.C.R. Între 1947-1952 a condus Ministerul de Externe al României. În epocă a apărut și o biografie „oficială”, *Ana Pauker. Schiță biografică*, București, 1951. Asupra ei vezi: *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete, 1944-1989*, I, ed. Gh. Buzatu și Mircea Chirițoiu, București, Edit. Paideia, 1998, p.34-39; Robert Levy, *Gloria și decăderea Anei Pauker*, Iași, Edit. Polirom, 2002. [2] Emil Bodnăraș (1904-1976), fost militar în armata română, a dezerat în 1932, trecând în U.R.S.S. A îndeplinit apoi mai multe misiuni „speciale” pe teritoriul României, inclusiv în gestionarea insurecției din 23 august 1944. La data documentului de mai sus, Bodnăraș era șeful biroului militar al C.C. al P.C.R. Ulterior a mai îndeplinit funcțiile de ministru al Forțelor Armate și prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri.

[3] Constantin Părvulescu (1895-1992), membru al P.C.R. din 1929. Membru în Biroul Politic (1952-1960), multă vreme președintele Comisiei de control a partidului. La cel de-al XI-lea Congres P.C.R. (noiembrie 1979) a criticat atitudinea dictatorială a lui N. Ceaușescu, fiind totodată și semnatarul „scrisorii celor șase”.

[4] Ioșca era numele „familiar” al lui Iosif Chișinevschi [Roitman] (1905-1963). Intrat în P.C.R. din 1928, va deveni membru în Biroul Politic (în 1948), iar apoi vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, până în 1957.

[5] Iosif Rancecz [Rangheț] (1904-1952), fost ilegalist în P.C.R. din 1930, secretar general al Comitetului Regional de partid Cluj (1933-1934). Din 1945 membru în C.C. al P.C.R., director de cadre între 1945-1948, membru supleant al Biroului Politic (1948).

[6] Gheorghe Apostol (n. 1912), membru al P.C.R. din 1934. Între 1945-1952 ocupă funcția de președinte al Confederației Generale a Muncii, apoi al Consiliului General al Sindicatelor (1955-1961, 1967-1969). În două rânduri este prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1952-1954, 1961-1967) și prim-secretar al C.C. al P.C.R. (1954-1955). Sub acuzația de abateri de la morală este trimis ca ambasador în America Latină (1969-1988), iar în 1989 își pune semnătura pe celebra „scrisoare a celor șase”, prin care era criticat regimul Ceaușescu.

[7] Miron Constantinescu (1917-1974), membru al P.C.R. din 1936, din august 1944 redactor șef al „Scânteii”. A fost membru în Biroul Politic (din 1948), secretar al C.C. al P.C.R. (1952-1954), președinte al Comisiei de Stat a Planificării (1949-1955) etc. Alături de Iosif Chișinevschi, a fost exclus din conducerea partidului în 1957. Nicolae Ceaușescu l-a readus în viața politică, devenind ministru al Învățământului, rector al Academiei „Ștefan Gheorghiu”, președinte al Marelui Adunări Naționale. Asupra acestuia vezi Andi Mihalache, *Miron Constantinescu – breviar biografic*, în „Xenopoliana”, VII, 1999, nr. 1-2, p.104-115; Fl. Tănăsescu, *Miron Constantinescu (1917-1974)*, în „Arhivele totalitarismului”, VII, 1999, nr. 3-4, p.248-250.

[8] Ana Toma (născută Grossman), profesoară, membră a P.C.R. din ilegalitate, îndeplinind funcția de secretară a C.C. al Apărării Patriotice, ce avea ca sarcină apărarea și ajutorarea deținuților politici comuniști. Era căsătorită cu Sorin Toma, iar după divorț a devenit soția lui Pantușa Bodnărenco, iar ulterior a lui C. Părvulescu. În cadrul procesului așa-zis „Pătrășcanu”, Ana Toma a fost martora acuzării contra lui Remus Kofler și Victoria Sârbu (cf. *Principiul*

- Bumerangului. Documente ale procesului Lucrețiu Pătrășcanu*, coord. Mihai Giugariu, București, Edit. Vreimea, 1996, p.706-718). Ulterior a fost numită ministru adjunct al Comerțului.
- [9] Mihály Farkas (1904-1965), fruntaș al Partidului Muncitoresc Maghiar, viitor ministru al Apărării. După 1956 va fi exclus din partid și întemnițat.
- [10] Mátyás Rákosi (1892-1971), prim-secretar al Partidului Muncitoresc Maghiar (1945-1956) și prim-ministru al Ungariei (1952-1953). Refugiat la Moscova în urma revoluției din 1956, va fi exclus din partid în 1962.
- [11] Zoltán Tildy va deveni președinte al Republicii Ungare, proclamată la 1 februarie 1946. Asupra acestei formațiuni politice vezi István Vida, *A független Kiszgaza Párt politikája 1945-1947* [Politica partidului independent al Micilor Proprietari], Budapest, Akadémiai Kiadó, 1976.
- [12] Árpád Szakasits (1888-1965) va deveni secretar de stat și viceprim-ministru. În 1950 a fost condamnat, iar ulterior – în 1956 – reabilitat, participând la Revoluția din octombrie 1956.
- [13] Divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu” a fost constituită în U.R.S.S., în 1943, din prizonieri români. Aceasta a participat alături de armata U.R.S.S. la luptele din Ungaria, la 9 februarie 1946 acordându-se unui grup de 58 de ofițeri medalia sovietică „Victoria”.
- [14] Asupra acestei probleme vezi Sándor Balogh, *Parlament és pártarcok Magyarországon 1945-1947* [Confruntări parlamentare și între partide în Ungaria], Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1975; István Vida, *Koalíció és pártarcok 1944-1948* [Coalitție și confruntări între partide], Budapest, Magvető Kiadó, 1986; Lajos Izsák, *A koalíció éve Magyarországon 1944-1948* [Anii coaliției în Ungaria], Budapest, Kozmosz Kiadó, 1986.
- [15] Anton Alexandrescu, dizident din Partidul Național-Liberal. După cum se va constata și în rândurile de mai jos, se va face mereu o paralelă între cele petrecute în Ungaria și România. Vezi Narcis-Dorin Ion, *Partidul Național-Tărănesc – Anton Alexandrescu*, în „Revista Arhivelor”, LII, 1997, nr. 2, p.101-155.
- [16] Este vorba de Géza Teleki, ministru al cultelor în guvernul provizoriu din 1945. În 1947 va emigra în Statele Unite.
- [17] Ferenc Erdei (1910-1971), sociolog și specialist în economie agrară. Ministru de interne între 1944-1945 și al agriculturii (1949-1953).
- [18] Ágoston Valentiny (1888-1958), jurist, membru P.S.D., ministru de justiție în 1944-1945. În 1949 va fi condamnat, iar apoi reabilitat în 1956.
- [19] Erik Molnár (1894-1966), istoric și jurist, ministru de externe între 1947-1948, iar apoi ambasador în U.R.S.S. După 1956 este profesor la Universitatea „Eötvös Loránd” din Budapesta.
- [20] Péter Gábor va deveni șeful Securității statului (Á.V.O.; Á.V.H. din 1948). În 1956 va fi condamnat la 14 ani de temniță.
- [21] Teohari Georgescu (1908-1976), membru de partid din 1929. După 23 august 1944 devine subsecretar de stat la Ministerul de Interne, iar de la 6 martie 1945 titularul acestui departament, până în 1952, când va fi arestat pentru „deviere de dreapta”. Nu a fost condamnat, însă nu a mai ocupat nici o funcție de partid, devenind directorul unei întreprinderi poligrafice (vezi H. Nestorescu-Bălcești, *Teohari Georgescu (1908-1976)*, în „Arhivele totalitarismului”, III, 1995, nr. 1, p.210-213; idem, *Epurarea lui Teohari Georgescu, 1952*, în „Arhivele totalitarismului”, VI, 1998, nr. 4, p.189-214).
- [22] Revoluția din Ungaria, în urma căreia s-a proclamat Republica Sovietică Ungară (21 martie 1919).
- [23] Este vorba de discursul lui Petru Groza de la Cluj, din 13 martie 1945.
- [24] Gh. Gheorghiu-Dej (1901-1965), ilegalist, „ales” secretar general al C.C. al P.C.R. în urma Conferinței Naționale din 16-21 octombrie 1945. Începând din acest an, a ocupat postul de ministru al Comunicațiilor și Lucrărilor Publice, între 1948-1952 a fost prim-vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, apoi prim-ministru (1952-1955). În 1961 devine președintele Consiliului de Stat. Asupra personalității sale vezi lucrarea oficială apărută cu ocazia aniversării a 50 de ani de viață, *Gheorghe Gheorghiu-Dej. Schiță biografică*, București, Edit. P.M.R., 1951. Despre viața și activitatea acestuia, fără distorsiunile obișnuite în epoca comunistă, vezi: *Agresiunea comunismului în România. Documente din arhivele secrete, 1944-1989*, I, ed. Gh. Buzatu și Mircea Chirițoiu, București, Edit. Paideia, 1998, p.27-33; Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej, 1948-1956*, București, Edit. Humanitas, 1998; Paul Sfetcu, *13 ani în antecamera lui Dej*, București, Edit. Fundația Culturală Română, 2000.
- [25] Aurel Vijoli (1902-1981) era un important funcționar în cadrul Ministerului de Finanțe, condus de Vasile Luca. Odată cu arestarea celui din urmă, Vijoli a fost și el anchetat pentru complicitate la felul în care a decurs reforma monetară și naționalizarea.
- [26] Constantin Agiu, subsecretar de stat la Ministerul Agriculturii și Domeniilor.

- [27] K.I. Vorosilov era președintele Comisiei Aliate de Control din Ungaria, până în 1947.
- [28] Generalul colonel Ivan Zaharovici Susaikov era vicepreședintele Comisiei Aliate de Control.
- [29] Pentru viața politică din România între 23 august 1944-6 martie 1945 vezi: I. Chiper, Fl. Constantiniu, A. Pop, *Sovietizarea României. Percepții anglo-americeane*, București, Edit. Iconica, 1993; Dinu C. Giurescu, *Governarea Nicolae Rădescu*, București, Edit. All, 1996; Gh. Onișoru, *Preliminarul politic la 6 martie 1945. Activitatea guvernului Rădescu*, în „Anuarul Institutului de Istorie A.D.Xenopol”, XXXII, 1995, p.133-146; idem, *Alianțe și confruntări între partidele politice din România (1944-1947)*, București, Fundația Academia Civică, 1996; Stelian Neagoie, *Istoria politică a României între anii 1944-1947*, București, Edit. Noua Alternativă, 1996; *Misiunile lui A.I. Vâșinski în România. Din istoria relațiilor româno-sovietice, 1944-1946. Documente secrete*, București, INST, 1997; N. Baciuc, *Agonia României 1944-1948. Dosarele secrete acuză*, București, Edit. Saeculum, 1997; A. Grigoropol, *Călău și diplomat. Vâșinski, pumnul lui Stalin în România*, București, Edit. Continent, 1997 ș.a.
- [30] Ideea că instaurarea, la 6 martie 1945, a unui guvern „democratic” sub președinția lui Petru Groza a fost „rezultatul voinței populare” s-a vehiculat mereu în toate materialele propagandistice ale regimului comunist. În fapt, sunt mult prea cunoscute evenimentele premergătoare instalării acestui guvern, prin imixtiunea sovieticilor. În ziua de 6 martie, Vâșinski a amenințat ultimativ pe regele Mihai I că nu va mai putea fi garantată independența României dacă nu va fi acceptat guvernul Groza. Din acest cabinet, care va funcționa până la abdicarea regelui și proclamarea republicii (30 decembrie 1947), au făcut parte reprezentanți ai Partidului Comunist, Partidul Social-Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, la care s-au adăugat reprezentanții dizidenților din Partidul Național-Țărănesc și Partidul Național-Liberal (Gh. Tătărescu și Anton Alexandrescu).
- [31] În fapt, există mai multe mărturii care indică faptul că foarte mulți „foști” legionari au intrat în P.C.R., încă din iarna anului 1944/1945. Vezi Șerban Milcoveanu, *Partidul Comunist și Mișcarea Legionară în epoca fierbinte (iulie 1945-iulie 1948)*, București, Edit. Crater, 1996; Gh. Onișoru, *Considerații asupra raporturilor dintre comuniști și legionari, 1944-1948*, în vol. *Sovietizarea nord-vestului Transilvaniei 1944-1950*, Satu Mare, Edit. Muzeului Sătmărean, 1996, p.95-102; C. Petculescu, *Mișcarea legionară. Mit și realitate*, București, Edit. Noua Alternativă, 1997, p.227-244.
- [32] Asupra fenomenului dizidenților vezi Gh. Onișoru, *Dizidențele partidelor politice din România după 1944*, în „Anuarul Institutului de Istorie A.D.Xenopol”, Iași, XXX, 1993, p.345-362.
- [33] Constantin Titel Petrescu (1888-1956), președinte al Partidului Social-Democrat din România. A fost arestat în noaptea de 4-5 mai 1948, condamnat la muncă silnică pe viață și întemnițat la Sighetul Marmației. Va fi grațiat în 1955. Pentru relațiile lui cu P.C.R. vezi I. Scurtu, *Ședința Frontului Unic Muncitoresc din 21 august 1945. Gh. Gheorghiu-Dej reglează conturile cu Titel Petrescu*, în „Magazin istoric”, XXXI, 1997, nr. 3, p.11-15.
- [34] Vezi Gh. Onișoru, *Frontul Plugarilor – partid politic sau organizație de masă (1944-1953)?*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, XII-XIV, 1990-1992, p.245-254.
- [35] Este vorba de punerea în aplicare a legii 187, privind reforma agrară („Monitorul Oficial”, nr. 68 bis din 23 martie 1945). Asupra elaborării și derulării acestui act, vezi Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, București, Edit. Academiei R.P.R., 1956 (cu limitele inerente impuse de epocă), iar recent, o excelentă abordare semnată de D. Șandru, *Reforma agrară din 1945 în România*, București, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, 2000.
- [36] Asupra transformărilor din cadrul Ministerului de Externe, petrecute ceva mai târziu, vezi Andrei Căpușan, 1947. *Valul comunist lovește Ministerul de Externe*, în „Magazin istoric”, XXXI, 1997, nr. 2, p.17-19.
- [37] Portofoliul Ministerului Muncii era ocupat de Lotar Rădăceanu.
- [38] Creat în luna iunie 1945, Comitetul Democratic Evreiesc era alcătuit din numeroși etnici evrei înregimentați în P.C.R.
- [39] Cu toate acestea, decretul Președinției Consiliului de Miniștri privind exercitarea puterii legislative (în „Monitorul Oficial”, nr. 161 din 15 iulie 1946) va include la art. 2 că „femeile au drept de vot și pot fi alese în Aduarea Deputaților în aceleași condiții ca și bărbații”. Prevederea va fi inclusă și în Constituția Republicii Populare Române (din 13 aprilie 1948), la art.18.
- [40] Asupra acestei probleme, vezi D. Șandru, *Jandarmeria românească din Transilvania de Nord în anii 1944-1945*, în „Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca”, XXXIII, 1994, p.171-182.

Uniunea Populară Maghiară din România, org. din jud. Turda
 Romániai Magyar Népi Szövetség Torda megyei Szervezete
 Szám: 747-1945

1. számú jelentés a romániai magyarság helyzetéről

A Romániai Magyar Népi Szövetség, mint a romániai magyarság képviselője, figyelemmel kíséri a magyarság létkérdéseit érintő intézkedéseket. A Magyar Népi Szövetség alapelvei ismereteseek, és mivel azok teljes összhangban vannak a demokrácia elveivel, jogosultaknak érezzük magunkat, hogy kívánságainkra is rámutassunk, mikor nem csak megelégedésünknek adhatunk kifejezést. Kívánságainkat nem mint sérelmeket tárjuk fel, mivel nem akarunk ellenzéki sérelmi politikát folytatni. Feltárjuk kívánságainkat a kormánynak, melyet a mi kormányunknak tekintünk, mellyel szemben teljes bizalommal vagyunk, s melynek kötelességünk is a hibákra rámutatni, hogy azokat helyrehozhassa, és helyzetét megerősíthesse.

A mi népünk 1945. március haváig együtt harcolt a román demokráciával a Groza Péter miniszterelnök vezetése alatt álló kormány megvalósítása érdekében, és uralomra jutása után népünk a román demokráciával együtt örvendett. A miniszterelnök kijelentései megnyugtatták népünket, megelégedésének adott kifejezést, és várta a létkérdéseinek tekintett kívánságai megvalósítását. Azóta eltelt 3 hónap, és népünk érzelme nem változott meg. A miniszterelnök és munkatársai által ígért rendelkezések végrehajtásánál azonban, ennek ellenére naponta olyan jelenségeket tapasztal, melyek nem nyugtathatják meg. Ellenkezőleg, aggodalommal töltik el. Ugyanígy telve vagyunk mi is aggodalommal, kiknek munkájában napról napra mind nagyobb és nagyobb nehézségek mutatkoznak. Ezeket ezennel feltárjuk, hogy népünknek a nyugalmát és a kormánnyal szembeni bizalmát megőrizhessük.

Jelentésünk arra törekszik, hogy feltárja általánosságban problémáinkat, melyeknek elintézése nem úgy történt, hogy népünkre megnyugtató legyen, és megjelölje azokat az irányelveket, melyek szerint problémáink intézendők népünk megnyugtatóására, a demokrácia elveinek megfelelően. Célunk a valódi demokrácia és az országban együtt élő népek teljes jogegyenlősége. Munkánk azonban nem lehet eredményes, ha kívánságaink most sem vétetnek figyelembe.

A legidősebb megoldandó kérdéseink a következők:

I. Katonai kérdések

1. A bécsi döntést akkor hozták, mikor a hitlerista Németország által irányított fasizmus meg akarta akadályozni a kis népek békés életét. A bécsi döntés által kialakított helyzet és a mindkét nép lelkében levő elégedetlenség a határon innen és túl is jogtalanságokat eredményezett: a kisebbségeket másodrendű állampolgároknak tekintették. Közülük sokan a határon túlra, így a dél-erdélyi magyarok közül sokan Észak-Erdélybe mentek. A Magyar Népi Szövetség visszaküldi őket elhagyott otthonaikba, és azt ígéri, hogy nem lesz semmi bántódásuk. Mi történik azonban? Letartóztatják, munkatáborokba viszik őket, és sokat közülük kényszermunkára ítélik.

2. A katonaságnál a kisebbségekkel szemben való bánásmód embertelen volt mindkét országban. A katonakötelesek nagy része átment a határon túl a saját

nemzetiségű országába. A dél-erdélyi magyarok Észak-Erdélybe mentek. Ezek is most visszatérnek. De azonnal letartóztatják őket, és a hadbírótság elé állítják, mely a fasiszta uralomnak ezeket a szerencsétlen áldozatait mint az ellenséghez átszökötteket elítéli, és egész életükön keresztül rabságban kell sínylődniök. És ki szabja ki ezeket a büntetéseket? A demokratikus Románia bíróságai, a fasiszta Románia hátrányára elkövetett cselekedetekért. Miért? Kizárólag csak azért, mert szerencsétlenek magyarnak születtek.

3. Az utóbbi időben a katonai hatóságok nem várták meg, hogy a menekültek otthonaikba visszatérjenek, hanem egész egyszerűen Észak-Erdélyben letartóztatják, hadbíróshoz kísértetik őket, mely életfogytiglani kényszermunkára ítéli őket, sokszor hazaárulás címén. Az utóbbi időben az ilyen esetek száma Kolozsvárt is szaporodik, nem is beszélvén a vidékről, ahol ez még gyakoribb.

4. A kormány elrendelte a nemzetiségi és faji megkülönböztetés alapján felállított munkatáborok feloszlását. Ennek ellenére tudomásunk van arról, hogy az országban munkatáborok vannak, melyekben a mai napig sínylődnek az Antonescu-kormány által összeszedett magyarok. Azt állítják, hogy ezek a táborok büntetőtáborok. De pontos adataink vannak, hogy faji megkülönböztetések alapján létesített munkatáborok is vannak, ahol csak magyarok vannak. Így pld. Kolozson még mindig fennáll az 1019-es számú munkaszázlój, amelyben mintegy 1600 magyar sínylődik embertelen viszonyok között. Azt mondták, hogy a parancsnokság nem törődik velük, és mikor egyesek hazamentek, hogy fertőtlenítsék és féregtelenítsék magukat, letartóztatták, a zászlój bírósága elé állították őket, és életfogytiglani kényszermunkára ítélték.

A számos eset közül hivatkozunk két teljesen biztos esetre, amelyről tudomást szereztünk. Jenei Sándor 1936-os korosztályú, Ádámos községbeli családos napszámot 1936-ban munkára hívták be, később a fronton súlyosan megsebesült. Szilágyi Sándor 1935-ös korosztályú, ádámosi lakost 1940-ben hívták be, volt a fronton is. Mindkettőt életfogytiglani kényszermunkára ítélték. Miért? Mert nem tudták elviselni a munkatábor pokoli állapotát, melyről a kormány is megállapította, hogy nem tartható fenn, az emberek rosszabbul élnek ott, mint az állatok.

5. Mindenfelől értesítéseket kapunk, hogy a magyarokat munkára hívják be, így Kolozsvárt kb. 500 magyart hívtak be az 1929-1930-as korosztályúak közül. Désen a fiatalabbakat is behívták. Szék községből sok magyart összpontosítottak. Ezekből arra kell következtetnünk, hogy újabb faji alapon álló munkára behívással állunk szemben. Azt állítják, hogy ez szükséges lenne a fegyverszüneti feltételek végrehajtása értelmében. Semmi kifogásnak nincs helye ebben az indoklásban. Észak-Erdélyben a szovjet hadsereg ellátását biztosítják a helyi hatóságok. Akkor miért szükséges ez a behívás? Ha azonban tényleg...[*]

Szükséges intézkedések

Ad. 1-3. *Szüntessék meg azonnal a Románia területén levő vagy a jövőben oda visszatérő menekültek üldözését.* Adjanak *általános közkegyelmet* ugyanazon feltételek mellett, mint az 1945. március előtti Románia területén lakóknak. Adjanak *új jelentkezési határidőt* azok részére, akik annak idején az előírt határidőben nem jelentkezhettek, mivel vagy nem voltak Románia területén, vagy pedig a még vissza nem csatolt Észak-Erdély területén laktak. Ezt a közkegyelmet alkalmazzák a már elítéltekre is, akiket helyezzenek azonnal szabadlábba. *Engedjék meg törvényrendelettel a menekülteknek otthonaikba való visszatérését, minden következmény nélkül.*

Ad. 4. A munkatáborokat oszlassák fel azonnal, és a szökésekért elítéltek is részesüljenek közkegyelemben.

Ad. 5. A munkára való összpontosítást – mint szükségtelent – függeszték fel. Amennyiben ez lehetetlen volna, a munkára való behívás nemzetiségi különbség nélkül történjék az ország lakosai között, egyenlő mértékben.

II. A köztisztviselők besorolása

1. A belügyminisztériumhoz tartozó közigazgatási tisztviselők besorolása jelentősebb hiba nélkül történt. Ellenben a többi minisztériumnál, főképpen az igazság- és egészségügyi minisztériumnál másképpen történt; jelentős és alapos kifogások és panaszok merültek fel.
2. Az igazságügynél a magyarság majdnem teljesen mellőzve volt. A hivatalos lap 100-as és 105-ös számában megjelent bírói kinevezés alapján a következőkben világitunk rá erre:

Megye	Román	Magyar	Összesen
Kolozs	77	8	85
Szolnok-Doboka	17	1	18
Beszterce-Naszód	17	-	17
Szilágy	19	2	21
Szatmár	26	-	26
Bihar	44	1	45
Maros-Torda	30	7	37
Udvarhely	18	4	22
Csík	14	3	17
Háromszék	18	4	22
Máramaros	13	-	13
Összesen	293	30	323

Könnyű megállapítani, hogy ezeknél a kinevezéseknél a magyarokra mennyire nem voltak tekintettel. A bírósági segédhivatali tisztségeknél még szomorúbb a helyzet. Kítették majdnem az összes eddig működő tisztviselőt. A helyzet még súlyosabb, ha tekintetbe vesszük, hogy a kinevezett bírók nagy többsége a Vörös Hadsereg elől Bessarábiából és Bukovinából elmenekültekből áll, kik nem ismerik a magyar nyelvet.

Az egészségügyi személyzet besorolásánál a helyzet még végzetesebb, Răducu államtitkár ellátogatott ugyan Észak-Erdélybe, de ezt inkább csak formaságból tette, mert készen magával hozta a névjegyzéket, és nem vette figyelembe a helyi kívánságokat. Egyes helyeken az ottlevőknek csak kis létszámát sorozták be, más helyeken pedig teljesen kihagyták. Az államtitkár a helyi szervezeteknek ígéretet tett, hogy ezeket a hibákat még a besorolás folyamán helyre fogja hozni, azonban ennek ellenére a besorolások továbbra is a helyiek mellőzésével történnek.

Szükséges intézkedések:

Ad. 2. Az igazságügy-miniszter ígéretének sürgős beváltása a *besorolásoknál történt alapvető hibák helyrehozatalával*, amelyek a helyi politikai tényezők meg nem hallgatása, illetve azok véleményének figyelembe nem vétele miatt történnek.

Ad. 3. Szükséges a helyi szakszervezetekkel egyetértésben az összes eddig végzett besorolások felülvizsgálása.

III. Tanügy

1. A magyar egyetem kérdésének igazságos megoldásával a kormány lecsendíthetné népünk felizgatott kedélyállapotát. Szükséges a kolozsvári két egyetem képviselői között létrejött megegyezést sürgősen törvény formájába önteni. *Az egyetemi tanszemélyzet illetményeit addig is ki kell fizetni*, mivel annak elmaradása békétlenségre ad alkalmat.

A pénzügyminiszter nem hagyta jóvá az idegen állampolgárságú személyzet fizetésének folyósítását, pedig a magyar állampolgárságú egyetemi tanárok tartják fenn a magyar egyetem tudományos nivóját, és emiatt nagyon fontos ennek a kérdésnek a megoldása.

2. A magyar mezőgazdasági főiskola helyzete még bizonytalanabb. A temesvári mezőgazdasági akadémia kiküldöttei Kolozsvárra érkezésükkor kijelentették, hogy a magyar mezőgazdasági főiskola megszűnt. Ez a kérdés pedig szintén nagyon fontos. A mostani helyzetben a föld az egyik legfontosabb gazdasági tényező. Nem egyezhetünk bele abba, hogy a magyar ifjúság elzárassék attól a lehetőségtől, hogy tanulmányait anyanyelvén folytathassa. *Tehát biztosítani kell a magyar mezőgazdasági főiskola felállítását* vagy pedig a jelenlegi átszervezését. Amennyiben vita tárgyát képezné a helység kérdése, annak megtárgyalásánál a Magyar Népi Szövetség is részt óhajt venni.

3. A dél-erdélyi elemi és középiskolai oktatásügy végzetes, *mivel egyetlen állami magyar nyelvű iskola sincs*. Van egy néhány felekezeti iskola, de ezek nem tudják fenntartani magukat, mivel az államtól semmi segílyt nem kapnak. A nagyenyedi Bethlen-kollégiumnak nincs elegendő tanára, a tanárok egy részét 1944 augusztus havában minden ok nélkül Târgu Jiuba internálták, akiket otthon hagytak, azok nem kapnak fizetést, mert nincs fedezet rá.

Tekintettel arra, hogy a román felekezeti iskolák állami segílyt kapnak, az együttlakó népek egyenlőségének elve alapján, ugyanolyan segílyt kell nyújtani a magyar felekezeti iskolák részére is, annál is inkább, mert ezek a múltban, még a fasiszta Romániában is kaptak államsegélyt.

4. Az oktatásügy Észak-Erdélyben sincs megoldva. Ezen a területen volt ugyan megfelelő számú felekezeti iskola, mely közül több a mai napig is működik, azonban a kormány nem intézkedett ezek sorsáról. A többi minisztériumhoz tartozó besorolásoknál történt hibák elkerülése végett szükséges, bármily intézkedés tétele előtt, a felek véleményének meghallgatása.

IV. Állampolgárság

Az állampolgárság kérdése egyike a legidőszerűbb kérdéseknek, mely a legnagyobb nyugtalanságra ad okot. Az eddig megjelent törvényrendeletek messze állnak attól, hogy ezt a kérdést a demokratikus elveknek megfelelően oldják meg, és ezenkívül is, szabatosság tekintetében, a szövegezésükben sok kívánnivaló van. Sürgősen szükséges tiszta és szabatos rendelettel megoldani a kérdést, mely vegye tekintetbe a kormányhoz eddig eljuttatott emlékiratainkban kifejtett kívánságainkat, melyek teljesítésére vonatkozólag a kormány kedvező ígéretet is tett. Többek között megállapítandó:

- A. Jog szerint minden kérés nélkül, vagy pedig a kérésükre, hazatérés alapján, megtartották román állampolgárságukat azok, akik 1940. augusztus 30-a előtt román állampolgárok voltak, és a bécsi döntés alapján magyar állampolgárok lettek.
- B. Várakozási idő nélkül román állampolgárságot nyernek mindazok:

- a) akik erdélyi származásúak, és bármi okból (eskü megtagadása, román nyelv-vizsga, kisebbségekkel szemben alkalmazott bánásmód) kénytelenek voltak az ország területét elhagyni,
- b) akiknek házastársa román állampolgár,
- c) akik szakképzettséggel rendelkeznek, és akikre a magyar népkisebbségnek az iparban, kereskedelemben, tanügyben, művészetben vagy az élet egyéb megnyilvánulásaiban szükség van.

V. Az anyanyelv használata

A demokrácia alapelve az anyanyelv szabad használata az élet minden megnyilvánulásában. Mégis mit veszünk észre? A hatóságok (közigazgatási, pénzügyi, igazságügyi stb.) nem engedik meg (egy néhány helység kivételével) az anyanyelvnek sem írásban, sem szóban való használatát. E tekintetben nem alkalmazzák még a nemzetiségi törvényt sem. Ez a helyzet különösen szembetűnő Észak-Erdélyben, ahol a helyi demokratikus hatóságok ezt a kérdést már megelőzőleg szabályozták, és e szempontból semmi kifogásolnivaló nem volt. E kérdést Kolozs megyében egy főispáni rendelet szabályozta, mely mintául szolgálhat az egész országban.

Szükséges tehát olyan törvényrendelet kiadása, mely ezt a kérdést a kolozsvári főispáni rendelet szellemében szabályozza, és addig is olyan rendelet kiadása, mely felhívja a hatóságok figyelmét arra, hogy a nemzetkisebbségi törvényt minél tágabb értelemben alkalmazzák, és pedig Dél-Erdélyben is.

VI. A C.A.S.B.I. ügye

A Szovjetunió és Románia között létrejött fegyverszüneti szerződés 8.§-át a román állampolgárságú magyar nemzetiség hátrányára tévesen alkalmazzák. Nevezetesen: a C.A.S.B.I. ellenőrzése alá csak az ellenséges államok polgárainak vagyona tartozik, és nem a román állampolgárságú magyarok vagyona is. A fenti téves értelmezés szerint leltározzák azoknak a magyaroknak a vagyonát:

- a) akik az elmúlt években Romániából Észak-Erdélybe kerültek vagy menekültek,
- b) akik, kényszerből, félelemből vagy egyéb okokból (pld. családi), jelenleg is hibájukon kívül nincsenek régi állandó lakhelyükön,
- c) akik demokraták és mindig is azok voltak, nem voltak semmi fasiszta szervezetnek tagjai, bármi okból azonban nem tartózkodnak állandó lakhelyükön.

Ez rendkívül érdekes eset. Ha ez az intézkedés szigorúan és minden állampolgárra egyenlően alkalmaztatna, akkor mi lenne a helyzet? A románok vagyona is leltározatna, akik bármi okból jelenleg Észak-Erdély területén tartózkodnak. Felvetődik a kérdés: lehet ekkora különbséget tenni az állam polgárai között, kizárólag csak azért, mert románok vagy magyarok? Természetesen nem. Legálábbis a demokratikus elvek nem engedik ezt meg. És mégis így járnak el.

Szükséges olyan törvény meghozatala, amely tisztán megjelölje azokat a csoportokat, amelyek a fegyverszüneti szerződés 8.§-nak rendelkezései alá esnek, de olyan értelemben, hogy egy román állampolgárságú, magyar nemzetiségű ne essék bele.

Meg kell jegyeznünk, hogy az orosz-magyar fegyverszüneti szerződés megkötésének időpontjától kezdve az orosz-román fegyverszüneti szerződés 8.§-ának rendelkezése nem lenne alkalmazható magyar állampolgárokkal szemben sem, mivel ettől az időponttól kezdve Magyarország sem ellenséges állam; annál kevésbé alkalmazható román állampolgárságú magyarokkal szemben.

VII. Soviniszta kilengések

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy általában a román nép békében él együtt az erdélyi magyar néppel, ami reményt ad a jövőre nézve, hogy folytassuk munkánkat ennek az összhangnak minél jobb biztosítása érdekében. De ugyanakkor fájdalommal kell megállapítanunk, még ma is vannak sovíniszta elemek, kik mindent elkövetnek, hogy ezt a békés együttélést megzavarják, és megsemmisítsék azt az eredményt, amit a Magyar Népi Szövetség a román demokráciával való közös vállvetett munkával elért. Ezek az elemek igen sokszor éppen a köztisztviselők közül kerülnek ki, akik közreműködnek:

- a) hogy a menekültek, akik otthonaikba visszatérnek, bezárassanak, munkatáborokba küldessenek, ahol hónapokon keresztül a legnagyobb nélkülözésben tartják őket,
- b) hogy a menekülteknek, minden törvényes alap nélkül, minden vagyona elvételessék,
- c) hogy az erdélyi magyarok meghurcoltassanak, zaklattassanak, sokszor véresre verjék őket, és le is gyilkolhassák őket anélkül, hogy az illetékes hatóságok szigorú intézkedéseket léptetnének életbe a kilengések erélyes megszüntetésére. Naponta kapunk jelentéseket különböző községekből, ahol ezek az esetek megismétlődnek.

Ezek az esetek csak igen erélyesen és szigorú intézkedésekkel előzhető meg. Az összes közigazgatási hatóságnak (főispán, polgármester, községi elöljáróság, csendőrség, rendőrség) és a bíróságoknak erélyes és szigorú utasítást kell adni ilyen esetek szigorú megakadályozására, mert ezek az esetek csak az együttlakó népek meg nem értését és a demokráciában való csalódását szolgálják.

VIII. Földreform

A földreform megvalósítása a kormány munkájának egyik legjelentősebb eredménye. Mégis meg kell állapítanunk, hogy a magyar nép ez alkalommal is mostohagyermek volt. A helyi bizottságok nem kapták meg a megfelelő felvilágosítást a demokrácia alapelveit illetően a népek egyenlőségére vonatkozólag, és így a magyarok rosszabb elbánásban részesültek, mint a románok. Úgy gondoljuk, hogy a következő rendelkezést kell kiadni:

1. A járási bizottságok újraszervezését, melyek részrehajlás nélkül működjenek, és sürgősen intézzék el a panaszokat,
2. Az együttműködők, menekültek és távollevők fogalmának hivatalos és kötelező magyarozatát, illetve megállapítását,
3. Az 1940. augusztus 30-a utáni menekülés és átköltözés ne legyen ok a kisajátításra, az 1944. augusztus 23-a utáni Észak-Erdélybe való menekülés esetében pedig vizsgáltsék meg minden menekült egyéni vétkessége,
4. Szegeztessék le az a tény, hogy nem menekültek azok, akik 1944 nyarán és őszén ideiglenesen eltávoztak észak-erdélyi lakhelyeikről egészségi, családi okokból vagy a hadműveletektől való félelmükben, vagy azért, hogy feleségüket, gyermekeiket, az öregeket messzebb vigyék a harcterről, vagy a hatóságok kiürítési rendelete folytán, vagy általában a hadműveletek által okozott rémület miatt, függetlenül attól, hogy milyen közlekedési eszközzel (civil vagy katonai) távoztak,
5. Tisztáztassék a távollevők fogalma, oly értelemben, hogy csak az tekinthető távollévőnek, aki hosszabb ideig tartózkodik külföldön, és vagyonával egyáltalában nem törődik,

6. Tisztáztassék, hogy a helyi hatóságok és magánszemélyek nem jogosultak vagyonekobjást foganatosítani azzal az ürüggyel, hogy a volt magyar tulajdonosok 1940. augusztus 30-a után elmenekültek Romániából,
7. Tisztáztassék, hogy a törvényrendelet 3.§-ának a) pontja nem vonatkozik az Erdély bármely részén lakó tulajdonosokra, akiknek birtoka Erdély másik részén van, még abban az esetben sem, ha az bérbe is volt adva,
8. A járási bizottságokba bírók neveztesse ki, kiknek tiltakozási joguk legyen a téves határozatok ellen. Az ilyen határozatok ne legyenek végrehajthatók, hanem hivatalból küldessenek fel a központi agrárbizottsághoz döntés végett,
9. A menekült, távollévő és együttműködő minőségek a rendes bíróságok által állapíttassék meg,
10. Tisztáztassék, hogy a lakóház melletti gyümölcsösök és belsőségek nem képezik kisajátítás tárgyát, úgyszintén a birtokhoz tartozó malom sem.

Jelentésünk komoly és kellemetlen eseteket tartalmaz, mégis kötelességünknek érezzük, hogy azokat a kormány tudomására hozzuk, mert egyébként a demokrácia megvalósításának érdekében folytatott közös munkánknak nem lenne meg a kellő eredménye. Az a véleményünk, hogy a kormánynak bizonyosságot kell tenni jó szándékáról azzal, hogy az összes feltárt kérdéseinket demokratikusan megoldja.

Kolozsvár, 1945. június hó 21-én.

Szabadság!

A Romániai Magyar Népi Szövetség
Kurkó Gyárfás elnök

[TRADUCERE]

Raportul nr. 1 privind situația maghiarilor din România

Uniunea Populară Maghiară din România, reprezentantă a maghiarilor din România, urmărește îndeaproape măsurile privind problemele vitale ale acestora. Principiile de bază ale Uniunii Populare Maghiare sunt cunoscute și sunt în concordanță totală cu principiile democratice, astfel încât ne simțim îndreptățiți să ne facem auzit glasul nostru, prezentând nu numai mulțumirile, dar și doleanțele noastre. Nu dorim să prezentăm aceste dorințe ca plângeri, deoarece nu intenționăm să ducem o politică de opoziție bazată pe reclamarea prejudiciilor. Prezentăm doleanțele noastre guvernului pe care îl considerăm guvernul nostru, față de care avem toată încrederea, dar și obligația de a arăta greșelile în vederea corectării lor și consolidării poziției sale.

Până în martie 1945, poporul nostru a luptat alături de democrația română în scopul creării guvernului condus de primul ministru Petru Groza, iar după ajungerea sa la putere, poporul nostru s-a bucurat împreună cu democrația română. Declarațiile primului ministru au adus liniște în rândul poporului nostru, care și-a exprimat mulțumirea, așteptând îndeplinirea doleanțelor considerate vitale pentru existența sa. În cele trei luni scurse de atunci, sentimentele poporului nostru nu s-au schimbat. Cu toate acestea, cu ocazia aplicării măsurilor promise de primul ministru și colaborării săi, poporul nostru asistă zilnic la fenomene care nu îi pot aduce

liniștea. Dimpotrivă, aceste fenomene îl îngrijorează. La fel, și noi suntem îngrijorați, deoarece în munca de zi cu zi întâmpinăm greutăți tot mai mari. Dorim să vă prezentăm aceste aspecte în vederea păstrării liniștii poporului nostru și a încrederii sale față de guvern.

Raportul intenționează să prezinte problemele generale, nerezolvate satisfăcător pentru poporul nostru, precum și să traseze liniile principale de soluționare a acestor probleme, spre liniștea poporului nostru și în concordanță cu principiile democrației. Scopul este realizarea democrației adevărate și egalitatea deplină a popoarelor conlocuitoare din țara noastră. Efortul însă nu poate avea rezultate dacă doleanțele noastre nu vor fi nici de această dată luate în seamă.

Problemele cele mai actuale de soluționat sunt următoarele:

I. Probleme de ordin militar

1. Dictatul de la Viena a fost semnat cu scopul ca fascismul condus de Germania hitleristă să împiedice viața pașnică a popoarelor mici. Situația creată de Dictatul de la Viena și nemulțumirea din sânul ambelor popoare de ambele părți ale graniței au dus la nedreptăți: minoritarii au fost considerați cetățeni de rangul doi. Mulți dintre membrii minorității au plecat de partea cealaltă a graniței, astfel și maghiarii din Ardealul de Sud au trecut în Ardealul de Nord. Uniunea Populară Maghiară îi trimite pe acești oameni înapoi la locuințele lor părăsite, promițând că nu vor avea nimic de suferit. În schimb, ce se întâmplă? Acești oameni sunt arestați, trimiși în colonii de muncă și mulți dintre ei sunt condamnați la muncă silnică.

2. Armata a avut un comportament inuman față de minorități în ambele țări. Majoritatea celor apți de serviciul militar au trecut granița, stabilindu-se în statul cu naționalitatea similară naționalității lor. Maghiarii din Ardealul de Sud au trecut în Ardealul de Nord. Ei se întorc acum. Dar sunt imediat arestați și aduși în fața curții marțiale, care condamnă aceste nefericite victime ale dictaturii fasciste ca pe niște dezertori, obligându-i să sufere o viață întreagă prin închisori. Și cine dă aceste sentințe? Curțile de justiție ale României democractice, care condamnă astfel faptele săvârșite împotriva României fasciste. De ce? Numai pentru că faptele au fost făcute de oameni care au avut neșansa să se nască maghiari.

3. În ultima vreme, autoritățile militare nu mai așteaptă ca refugiații să se întoarcă la casele lor, ci îi arestează pur și simplu în Ardealul de Nord și îi aduc în fața curții marțiale, care îi condamnă la muncă silnică pe viață, deseori sub acuzația de înaltă trădare. În ultima vreme, numărul acestor cazuri este în creștere și la Cluj, nemaivorbind de provincie, unde cazurile de acest gen sunt și mai frecvente.

4. Guvernul a dispus desființarea coloniilor de muncă organizate pe criterii de discriminare națională sau rasială. Cu toate acestea, știm că în țară există colonii de muncă în care până în ziua de azi suferă maghiarii adunați de guvernul Antonescu. Se declară că aceste colonii sunt disciplinare. Noi dispunem însă de date exacte referitoare la existența coloniilor de muncă organizate pe criterii de discriminare etnică, unde sunt ținuți doar maghiarii. Astfel, de pildă, la Cojocna [jud. Cluj] încă există batalionul de muncă nr. 1019, în care trăiesc în condiții inumane 1600 de maghiari. Ei au relatat că nu sunt băgați în seamă de comandament, iar când unii s-au dus acasă să-și refacă igiena corporală și să se deparaziteze, au fost arestați și aduși în fața curții marțiale a batalionului, fiind condamnați la muncă silnică pe viață.

Din numeroasele cazuri, prezentăm două absolut sigure, aduse la cunoștința noastră. Zilierul familist din Adămuș [jud. Mureș], Sándor Jenei, contingent 1936,

a fost internat în colonia de muncă, a fost apoi și pe front, unde a fost grav rănit. Sándor Szilágyi, locuitor din Adămuș, contingent 1935, a fost internat în 1940, ajungând și pe front. Amândoi au fost condamnați la muncă silnică pe viață. De ce? Pentru că nu au mai putut suporta condițiile mizere din colonia de muncă, despre care însuși guvernul a spus că nu mai pot fi menținute, și oamenii trăiesc acolo în condiții mai proaste ca animalele.

5. Primim înștiințări de pretutindeni că maghiarii sunt chemați la muncă; astfel, numai din Cluj aproximativ 500 de maghiari au fost chemați din contingentul 1929-1930. La Dej, și dintre cei mai tineri au fost internați. Mulți maghiari din comuna Sic [jud. Cluj] au fost concentrați. Toate acestea ne duc la concluzia că avem de-a face din nou cu o internare în colonii de muncă pe criterii etnice. Se spune că acest lucru este necesar pentru îndeplinirea condițiilor stabilite de armistițiu. Nici un fel de obiecții nu-și găsesc locul în această motivație. În nordul Ardealului, aprovizionarea armatei sovietice este asigurată de autoritățile locale. Atunci de ce este nevoie de o astfel de concentrare? Dar dacă într-adevăr...[*]

Măsuri necesare

Ad. 1-3. *Să se pună capăt imediat urmării refugiaților* aflați pe teritoriul României, ori a celor care urmează să se reîntoarcă în țară. Să se dea și acestora *amnistie generală*, în aceleași condiții ca celor care locuiau pe teritoriul României și înainte de martie 1945. Să se dea o *nouă dată limită de prezentare* celor care nu s-au putut prezenta la data anunțată, fiindcă nu erau pe teritoriul României sau locuiau în acea parte din nordul Ardealului care nu era încă reintegrată. Aceeași amnistie generală să fie extinsă și asupra celor deja condamnați, urmând ca aceștia să fie eliberați fără întârziere. *Să se permită prin decret-lege întoarcerea refugiaților la casele lor, fără urmări.*

Ad. 4. *Să se desființeze imediat coloniile de muncă, urmând ca și cei condamnați pentru dezertare să fie grațiați.*

Ad. 5. *Concentrarea în tabere de muncă – fiind inutilă – să fie suspendată.* În cazul în care acest lucru nu este posibil, chemarea la muncă să se facă fără deosebire de naționalitate, *în proporție egală printre locuitorii țării.*

II. Încadrarea funcționarilor publici

1. Încadrarea funcționarilor publici aparținând ministerului de interne s-a realizat fără erori semnificative. În schimb, la celelalte ministere, și mai ales la cel al justiției și al sănătății s-a întâmplat altfel, ivindu-se obiecții de fond și reclamații importante.
2. Maghiarii au fost aproape complet excluși din organele judiciare. Susținem acest lucru cu datele extrase din numărul 100 și 105 al „Monitorului Oficial”, privind numirile magistraților:

Județ	români	maghiari	total
Cluj	77	8	85
Solnoc-Dăbâca	17	1	18
Bistrița-Năsăud	17	-	17
Sălaș	19	2	21
Satu Mare	26	-	26
Bihor	44	1	45
Mureș-Turda	30	7	37
Odorhei	18	4	22
Ciuc	14	3	17
Trei Scaune	18	4	22
Maramureș	13	-	13
Total	293	30	323

Este ușor de observat cât de mult au fost ignorați maghiarii cu ocazia acestor numiri. Situația este și mai tristă în cazul funcționarilor auxiliari ai curților de justiție. Aproape toți funcționarii publici au fost dați afară. Situația este chiar mai gravă, dacă ținem cont de faptul că majoritatea magistraților numiți sunt refugiați din Basarabia și Bucovina, care au fugit de Armata Roșie și care nu cunosc limba maghiară.

Situația este și mai tragică în cazul încadrărilor din sănătate. Ce-i drept, secretarul de stat Răducu a făcut o vizită în Ardealul de Nord, însă doar de formă, fiindcă avea asupra lui lista gata întocmită și nu a luat în considerare propunerile locale. În unele locuri, doar foarte puțini din cei prezenți au fost încadrați, în alte locuri s-a renunțat la ei. Secretarul de stat a promis sindicatelor locale că va corecta aceste erori încă în timpul încadrărilor, cu toate acestea ele decurg în continuare ignorându-se localnicii.

Măsuri necesare

Ad 2. Se impune îndeplinirea urgentă a celor promise de ministrul Justiției, privind *corectarea greșelilor de fond făcute la încadrări*, care apar din cauza neascultării, respectiv ignorării părerii factorilor politici locali.

Ad 3. Se impune revizuirea de comun acord cu sindicatele locale a tuturor încadrărilor făcute până acum.

III. Învățământ

1. Guvernul ar putea liniști spiritele încinse din sânul poporului nostru prin rezolvarea justă a problemei universității maghiare. Se impune stabilirea prin lege a acordului semnat de reprezentanții celor două universități clujene. Până atunci, *se vor plăti retribuțiile cadrelor didactice universitare*, deoarece neplata acestora prilejuiește nemulțumire în rândurile lor.

Ministrul finanțelor nu a aprobat plata salariilor personalului cu cetățenie străină, deși nivelul academic al universității maghiare este menținut de profesori cu cetățenie maghiară și, din acest motiv, soluționarea problemei este foarte importantă.

2. Situația Institutului de agronomie de limbă maghiară este incertă. Delegații Academiei de agronomie de la Timișoara au declarat la Cluj că Institutul agronomic de limbă maghiară s-a desființat. Or, și această problemă este foarte importantă. În situația actuală, agricultura este unul dintre cei mai însemnați factori economici. Nu putem accepta ca tineretului maghiar să nu i se dea posibilitatea ca să-și continue studiile în limba maternă. Așadar, *se impune organizarea Institutului agronomic de limbă maghiară* sau reorganizarea celei existente. În cazul în care localitatea unde va funcționa instituția constituie subiect de dezbatere, la negocieri dorește să participe și Uniunea Populară Maghiară.

3. Învățământul primar și gimnazial din Ardealul de sud este în mare pericol, deoarece nu există școală de stat în zona aceea. Sunt câteva școli confesionale, dar ele nu pot subzista, fiindcă nu primesc nici un fel de sprijin din partea statului. Colegiul „Bethlen” din Aiud nu are suficienți profesori, unii dintre ei fiind internați în august 1944 la Târgu Jiu, fără nici un motiv anume, iar alții, rămași acasă, nu primesc salariu, pentru că nu sunt fonduri.

Având în vedere faptul că școlile confesionale românești primesc sprijin din partea statului, în baza principiului egalității dintre popoarele conlocuitoare același sprijin trebuie acordat și școlilor confesionale maghiare, mai ales că, în trecut, aceste școli beneficiau de sprijin chiar și în România fascistă.

4. Problema învățământului nu este rezolvată nici în Ardealul de Nord. Aici exista un număr suficient de școli confesionale, din care mai multe funcționează chiar și astăzi, însă guvernul nu a luat nici o măsură privind soarta lor. Pentru a evita greșelile comise la încadrările făcute de celelalte ministere, se impune ca înaintea luării oricărei măsuri să fie consultați factorii politici locali.

IV. Cetățenia

Cetățenia este una dintre cele mai actuale probleme, care trezește cea mai mare neliniște[1]. Hotărârile apărute până acum sunt departe de a soluționa problema în conformitate cu principiile democratice; chiar și în afara acestui fapt, în privința acurateței textului, hotărârile încă lasă mult de dorit. Se impune soluționarea urgentă a problemei printr-o hotărâre clar și exact formulată, luând în considerare doleanțele noastre exprimate în memoriile trimise guvernului, față de care s-au făcut promisiuni că vor fi soluționate pozitiv. Printre altele, se va stabili:

- A. De iure, toți cei cu cetățenie română înainte de 30 august 1940, care au devenit cetățeni maghiari în urma Dictatului de la Viena, își păstrează cetățenia română, fără cerere sau cu cerere în cazul celor întorși la casele lor.
- B. Fără timp de așteptare vor primi cetățenie română cei care:
 - a) Sunt originari din Ardeal, dar din diverse motive (refuzul depunerii jurământului, examen de limba română, tratament aplicat minorităților) au fost nevoiți să-și părăsească țara.
 - b) Sunt căsătoriți cu o persoană cu cetățenie română.
 - c) Sunt calificați într-o meserie, iar minoritatea maghiară are nevoie de ei în industrie, comerț, învățământ, artă sau alte manifestări ale vieții.

V. Folosirea limbii materne

Principiul de bază al democrației este folosirea neîngrădită a limbii materne. Și, totuși, ce se întâmplă? Autoritățile (administrației publice, financiare, justiției etc) nu permit (cu excepția câtorva localități) folosirea nici în scris, nici prin viu grai a limbii materne. În această privință, nici măcar legea minorităților nu este aplicată. Acest lucru apare foarte pregnant mai ales în Ardealul de Nord, unde autoritățile locale democratice reglementaseră problema și din acest punct de vedere nu exista nici o obiecție. Problema este reglementată în județul Cluj printr-o hotărâre a prefectului, ceea ce ar putea servi ca model pentru întreaga țară.

Se impune, deci, promulgarea unui decret-lege care să reglementeze problema în spiritul deciziei date de prefectul de Cluj, dar până atunci se va da o hotărâre prin care se atrage atenția autorităților să aplice legea minorităților naționale în sens cât mai larg, inclusiv în Ardealul de sud.

VI. Cazul C.A.S.B.I.[2]

Articolul 8 al armistițiului semnat între Uniunea Sovietică și România este aplicat față de cetățenii români de naționalitate maghiară în detrimentul acestora. Mai exact, doar averea cetățenilor statelor inamice cade sub incidența controlului C.A.S.B.I., nu și cea a maghiarilor cu cetățenie română. În urma interpretării greșite de mai sus, se inventariază averea acelor maghiari care:

- a) în anii trecuți au plecat ori s-au refugiat din România în Ardealul de Nord,
- b) fiind constrânși sau de teamă, ori din alte motive (familiale) independente de voința lor, nici astăzi nu se află la domiciliul lor stabil vechi,
- c) sunt și au fost democrați, nu făceau parte din nici o organizație fascistă, însă dintr-un motiv oarecare nu se află la domiciliul lor stabil.

Situația este deosebit de interesantă. Dacă această prevedere s-ar aplica sever și în egală măsură pentru fiecare cetățean, atunci care ar fi situația? Ar trebui inventariată și averea românilor care, dintr-un motiv sau altul, în prezent se află în Ardealul de Nord. Se ivește întrebarea: se poate face în această problemă o deosebire atât de mare între cetățenii țării, doar pentru că unii sunt români și alții maghiari? Bineînțeles că nu. Cel puțin principiile democratice nu permit acest lucru. Și, totuși, așa se procedează.

Se impune promulgarea unei legi care să stabilească clar acele grupuri care cad sub incidența articolului 8 al armistițiului, dar numai în sensul în care un cetățean român de naționalitate maghiară să nu cadă sub incidența sa.

Trebuie să amintim faptul că de la data semnării armistițiului ruso-maghiar, prevederile articolului 8 al armistițiului ruso-român n-ar trebui să fie aplicate nici față de cetățenii maghiari, deoarece de la data respectivă Ungaria nu mai este un stat inamic. Cu atât mai puțin sunt, însă, aceste prevederi aplicabile față de maghiarii cu cetățenie română.

VII. Manifestări șovine

Constatăm cu bucurie că, în general, poporul român trăiește pașnic alături de poporul maghiar din Ardeal, ceea ce ne dă speranțe cu privire la viitor, ca să ne putem continua munca în scopul asigurării cât mai bune a acestei armonii. Totodată, constatăm cu mâhnire că și în zilele noastre mai există unele elemente șovine care fac tot posibilul să perturbe această conviețuire pașnică, să perturbe și să anuleze rezultatele obținute de Uniunea Populară Maghiară prin munca desfășurată umăr la umăr cu democrația românească. De multe ori, aceste elemente se regăsesc chiar în rândurile funcționarilor publici, care cooperează cu alte elemente:

- a) interogând și apoi trimițând refugiații, care se întorc la casele lor, în colonii de muncă, unde aceștia sunt ținuți luni în șir, ducând lipsă de cele mai elementare condiții de viață,
- b) confiscând, fără nici un temei legal, toată averea refugiaților,
- c) umilind, persecutând și adesea bătând până la sânge și chiar omorând maghiari din Ardeal, fără ca autoritățile de resort să intervină prin măsuri ferme, punând capăt acestor manifestări. Zilnic primim rapoarte din diverse comune despre aceste cazuri repetate.

Asemenea cazuri pot fi prevenite doar prin măsuri foarte ferme și severe. Tuturor autorităților administrației publice (prefect, primar, consiliu comunal, jandarmerie și poliție) și curților de justiție se va da dispoziție fermă și hotărâtă pentru prevenirea strictă a acestor cazuri, deoarece ele servesc doar la neînțelegerea popoarelor conlocuitoare și conduc la dezamăgirea lor față de democrație.

VIII. Reforma agrară

Realizarea reformei agrare este unul dintre rezultatele cele mai însemnate ale muncii guvernului. Totuși, trebuie să constatăm faptul că poporul maghiar și de data aceasta a fost vitregit. Comisiile locale nu au fost suficient informate cu privire la principiile democrației și egalitatea popoarelor, astfel că maghiarii au fost tratați mai prost ca românii. Credem că trebuie emisă următoarea dispoziție:

1. Se vor reorganiza comisiile pe plasă, care vor funcționa fără părtinire, soluționând urgent plângerile.
2. Se va da o interpretare și o definire oficială și obligatorie a noțiunilor de colaborator, refugiat și absenteist.
3. Refugierea sau schimbarea domiciliului de după 30 august 1940 să nu constituie motiv de expropriere, iar în cazul refugiaților în Ardealul de Nord, după 23 august 1944, să se verifice învinuirea fiecărui refugiat în parte.
4. Să se stabilească faptul că nu se consideră refugiați cei care în vara și toamna anului 1944 și-au părăsit temporar locuințele pe motive de sănătate sau familiale, sau de teama operațiunilor de pe front, sau ca să îndepărteze soțiile, copiii și bătrânii de front, sau ca urmare a ordinelor de evacuare date de autorități, sau în general de spaima cauzată de operațiunile militare, indiferent de mijlocul de transport (civil sau militar) folosit.
5. Să se clarifice noțiunea de „absenteist”, în sensul că vor fi considerați astfel doar acei care locuiesc de mai mult timp în străinătate și nu se preocupă deloc de averea lor.
6. Să se stabilească faptul că autoritățile locale și persoanele fizice nu au dreptul la expropriere pe motiv că foștii proprietari maghiari au fugit din România după 30 august 1940.
7. Să se stabilească faptul că punctul a) din art. 3 al decretului-lege privind reforma agrară nu se referă la proprietarii cu domiciliul în oricare parte a Ardealului, cu pământ aflat în altă parte din Ardeal, nici măcar dacă pământul a fost dat în arendă.
8. În comisiile de plasă să fie numiți magistrați cu drept de veto față de deciziile greșite. Aceste decizii să nu fie finale, ci să fie trimise din oficiu pentru decizia finală la comisia centrală de împroprietărire.
9. Calitatea de colaborator, de refugiat și de absenteist să fie stabilite prin decizia obișnuită a curții de justiție.
10. Să se stabilească faptul că livezile și grădinile din jurul caselor de locuit nu pot fi obiectul exproprierii și, la fel, nici morile aparținând proprietății.

Raportul nostru prezintă cazuri neplăcute și serioase. Totuși am simțit de datoria noastră să le aducem la cunoștința guvernului, pentru că altfel munca noastră comună depusă pentru făurirea democrației nu ar avea rezultatul propus. Părerea noastră este că guvernul trebuie să dea dovadă de bunele sale intenții, prin soluționarea democratică a problemelor prezentate aici.

Cluj, 21 iunie 1945

Libertate!

Uniunea Populară Maghiară din România

Gyárfás Kurkó, președinte[3]

(Arh.St.Cluj, Uniunea Populară Maghiară, Organizația Turda, fond 28, dos. 1/1945, f.251-257)

* Text indescifrabil

[1] Fusese deja elaborată legea nr. 261 („Monitorul Oficial”, nr. 2755 din 2 aprilie 1945), privind reglementarea cetățeniei locuitorilor din Ardealul de nord. Asupra acestei probleme vezi și *Arh.St.București, C.C. al P.C.R. Cancelarie*, dos. 119/1945; dos. 125/1945; dos. 359/1945.

[2] C.A.S.B.I., abrevierea Casei Autonome de Supraveghere a Bunurilor Inamice, organism impus de Uniunea Sovietică după ocuparea României, ce avea ca atribuții preluarea și gestionarea bunurilor germane, maghiare, italiene etc, aflate pe teritoriul țării. Instituția a fost creată prin legea 91/1945 („Monitorul Oficial”, nr. 33 din 19 februarie 1945), sub tutela Ministerului de Finanțe. În paralel, prin Jurnalul Consiliului de Miniștri, s-a înființat în cadrul fiecărei prefecturi un Oficiu al Bunurilor Inamice (O.B.I.), prin care se urmărea o mai rapidă identificare, preluare și administrare a bunurilor (cf. „Monitorul Oficial”, nr. 37 din 15 februarie 1945). C.A.S.B.I. a fost desființată prin legea 228/1948. Asupra acestei probleme, vezi: Florin Banu, *Activitatea Casei de administrare și supraveghere a bunurilor inamice (1945-1947)*, în „Xenopoliana”, VII, 1999, nr. 1-2, p.45-66; Gábor Vincze, *Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világ-háború utáni történetéből*, Csikszereda, Státus Könyvkiadó, 1999, p.107-142.

[3] Este vorba de Gyárfás Kurkó (n. 1909), lăcătuș mecanic, membru al M.A.D.O.SZ.-ului din 1936, conducătorul filialei din Brașov, iar din 1938 președinte pe țară al acesteia. După 23 august 1944 devine președintele Uniunii Populare Maghiare. La începutul anilor '50 este condamnat, împreună cu alte șapte persoane, la 25 ani muncă silnică, pentru „trădare” și „complot”. Cu ocazia rejudecării procesului, în anii '60, s-a constatat inexistența probelor de vinovăție.

24

Magyar Népi Szövetség
Központi Intézőbizottság

Kedves Testvérek!

Központunkhoz minden oldalról beérkezett jelentésekből kitűnik, hogy az ellenséges propaganda egye jobban üti fel a fejét, és mi nem lépünk fel kellő eréllyel ennek a leküzdésére. Ellenkezőleg, egyes szervezeti vezetőink maguk is abba a hibába esnek, hogy egyenesen helyet adnak a reakció hírveréseinek.

Elsősorban meg kell említsük az észak-erdélyi tisztviselői kar besorolásával történt gyöngeségeket. Itt szervezeteink megfeledkeztek arról, hogy a kormány a mi kormányunk, és bárminemű visszaélés történjen, azt központilag elintézzük anélkül, hogy a közvéleményt felizgatnák a minket ért sérelmekkel. Központunk a legnagyobb éberséggel őrökdi a magyarságot érintő kérdések elrendezésénél, de nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy ez minden alkalommal a demokrácia megerősödésével kell történjen, és nem ellenkezőleg. Minden kifelé történő izgatás és elégedetlenség az ellenségeinkkel való együttműködést jelenti, és egyben szervezetünk és a román demokrácia közti viszony rosszabbodásához vezet. Mondanunk sem kell, hogy ez azonos a nemzetiségünk elleni merénnyel.

Ehelyett a következőket tartjuk szükségesnek: Jogaink teljes egyenlőség alapján való meghatározottabb védelme és biztosítása, mind a hatóságoknál, mind a testvérszervezeteknél.

Utasítjuk összes szervezetünket, hogy az arcvonal tagszervezeteivel karöltve szigorúan őrökdi a nemzetiségi törvény tiszteletben tartásán. A törvényt tanulmányozni kell, hogy minden szervezeti vezető legyen tisztában a benne foglalt jogainkkal, és esetleges megsértőit rendre kell utasítani. Köztudomású, hogy az állami apparátusban még vannak reakciós elemek, kik szabotálják a kor-

mány rendeleteit és törvényeit, ezeket irgalmatlanul le kell leplezni és eltávolítani helyükről.

Megyei szervezeteinkre hárul az a feladat, hogy az újabb marhabeszolgáltatásoknál visszaélések, egyenlőtlen elosztások, mely csak a magyar lakosságot vagy a szegényebb gazdákat terhelné, ne történjenek.

Azon sérelmek, melyek a helyi szervezeteinknél vagy hatóságoknál nem orvosolhatók, vagy általános vonatkozásúak, a Központnak azonnal jelentendők, hogy azt az illetékes minisztériumokban elintézzük. Ennek érdekében szükségesnek tartjuk, hogy minden megyei irodánál egy értelmes és megbízható ügyvéd legyen alkalmazásban, aki a sérelmekkel kellő szakértelemmel foglalkozzék, és azt kellő időben hozzánk eljuttassa.

Kérjük szervezeteinket, hogy haladéktalanul küldjenek pontos kimutatást a megye területén levő összes gazdakör és más magyar jellegű egyesületek ingó és ingatlan vagyoni állapotáról. Ezen kimutatás nem vonatkozik az egyházak vagyonára.

Gazdasági bizottságunknak most folyó tárgyalásairól már közölhetjük, hogy a Hangya és a többi szövetkezetek csatlakoztak szervezetünkhöz. Minderről még bővebben tájékoztatást küldünk.

A kongresszus határozatai és alapszabályai szigorúan betartandók. Az alapszabályokat már régebb megküldtük, a határozatokat technikai okokból nem tudtuk hamarabb elkészíteni, most mellékeljük. Föl kell dolgozni és a lehetőségekhez mérten megkezdni a gyakorlati megvalósítást.

A beküldendő jelentések megszüvegezésére vonatkozólag: röviden foglalandók össze és a sérelmek pontos adatokkal támasztandók alá. Pontos adatok és kimutatás nélkül a panaszokkal nem foglalkozhatunk.

Panaszok érkeztek, hogy a Haladó Ifjak és ifjúsági csoportjaink között ellentétek vannak. Ez csak ott áll fenn, ahol nagygyűlésünk határozatait félreértelmezik, vagy a Haladó Ifjak irányítói szervezettel felkészületlenek. Az M.N.SZ. ifjúsági csoportokat szervezzen és anyanyelvükön haladó szellemi nevelésükről gondoskodjék. Ez nem zárja ki azt, hogy az ifjak egyenként is tagjai legyenek a Haladó Ifjak szervezetének, vagy fordítva. Azok az ifjak pedig, akik csak a Népi Szövetségben szervezkednek, mint ifjúsági csoportunk képviseltetik magukat a Haladó Ifjak vezetőségében, hogy a működésük összhangban történjék és egyéni megnyilvánulásairól (pl. politikai, színi-előadásokról, kirándulásokról, sportról stb.) egymást kölcsönösen tájékoztassák és megjelenésükkel támogassák. Egyszóval a szoros együttműködés és testvéri jó viszony elkerülhetetlenül szükséges.

Azon jogi ügyek, melyek nem általános vonatkozásúak, szigorúan csak a helyi, megyei szervezetig terjednek, de elintézésük a minisztériumokban vagy fővárosi hivatalokban történik, több példányban készítendő. Ebből egy példány a megyei szervezet láttamozásával a bukaresti jogügyi kirendeltségünkhöz (Calea Victoriei 126. II. em.) küldendő, és egy „Másolat” megjelöléssel a kolozsvári központunkhoz. (Majális u. 22.).

Az egyházak felettes hatóságaitól panaszok érkeztek, hogy egyes szervezeteink papokat választhatnak és bocsáthatnak el, az illetékes egyházi hatóságok mellőzésével. Felhívjuk szervezeteink figyelmét, hogy az anarchikus megnyilvánulásokat mellőzzék, mert szervezetünk rovására megy. Ha valaki ellen kifogás van, ugyancsak úgy kell eljárni, hogy az illetékes püspökséghez kell fordulni az illető pap elhelyezésének kérésével és e kérés megindoklásával. Ebből is egy példány központunknak megküldendő, hogy a magunk részéről is közbenjárjunk. Központi irodánk megszervezése befejezés előtt áll. Tájékozódás végett megküldünk összes

megyei szervezetünknek egy-egy szervezeti tervezetet, hogy saját céljaikra is felhasználhassák. Ugyanakkor felhívjuk összes szervezetünk figyelmét, hogy jelentéseiknél és panaszaiknál a következők tartandók be:

1. A mellékelt tervezet világosan elválasztja az egyes szakosztályokhoz tartozó ügyeket és ezen ügyek szigorúan külön levélpapíron dolgozandók föl, hogy elintézésük pontosan, késedelem nélkül történhessék.
2. Megyei szervezeteink mellett működő bizottságaink levelezéseiket csak a megyei elnökség láttamozásával végezhetik.
3. Minden levél a központi szervezeti irodának küldendő az illetékes szakosztály megjelölésével. Egy borítékban több ügyosztályhoz tartozó jelentés is küldhető. A boríték hivatalosan címezendő: Uniunea Populară Maghiară Comitetul Central – Romániai Magyar Népi Szövetség Intéző Bizottsága, Majális u. 22.

Kérjük szervezeteinket, hogy a lehető legrövidebb időn belül küldjenek kimutatást a szervezet kötelékébe tartozó összes tagról, név, foglalkozás és lakóhely feltüntetése mellett, valamint arról, hogy mennyi havi tagdíjat ajánlottak fel.

Végül kérjük szervezeteinket, hogy esetleges irodaszemélyzet, pld. ügyvédihiányt jelentsék be a központnak, hogy leküldésükről gondoskodjunk, úgyszintén jelentsék, ha fölösleges munkaerő áll rendelkezésre, hogy szükség esetén elhelyezhessük őket.

Mindnyájatoknak jó munkát kívánva, vagyunk testvéri köszöntéssel.

Kolozsvár, 1945., július 11.

Szabadság!

A Központi Végrehajtó Bizottság nevében

Elnök Kurkó Gyárfás

[TRADUCERE]

Uniunea Populară Maghiară

Comitetul Central

Dragi Frați,

Din rapoartele sosite la centrul nostru din toate părțile, reiese că propaganda dușmănoasă se răspândește tot mai mult, iar noi nu luăm o atitudine suficient de fermă pentru a o combate. Din contră, și unii conducători ai organizației fac greșeala de a da curs liber propagandei reacționare.

În primul rând trebuie să amintim slăbiciunile manifestate la clasarea corpului de funcționari din Transilvania de Nord. Aici, organizațiile noastre au uitat că guvernul este al nostru și orice abuz s-ar comite, îl rezolvăm la nivel central, fără a agita opinia publică cu injuriile pe care le-am suferit. Centrul nostru veghează cu cea mai mare vigilență asupra soluționării problemelor care afectează maghiarii, dar nu poate să omită faptul că aceasta trebuie să ducă în fiecare caz la întărirea democrației și nu dimpotrivă. Toate agitările și nemulțumirile transmise spre afară înseamnă cooperarea cu inamicii noștri și conduce totodată la înrăutățirea relației dintre organizația noastră și democrația românească. E de la sine înțeles că acest lucru ar echivala cu un atentat împotriva naționalității noastre.

În loc de acestea, considerăm necesare următoarele: apărarea și asigurarea cea mai fermă a drepturilor noastre pe baza egalității totale, atât față de autorități, cât și de organizațiile-surori.

Disponem ca toate organizațiile noastre să vegheze umăr la umăr cu organizațiile membre ale Frontului asupra respectării legii naționalităților. Legea trebuie studiată pentru ca fiecare conducător de organizație să fie lămurit cu privire la drepturile noastre formulate acolo, iar cei ce le încalcă trebuie puși la punct. Este un fapt bine cunoscut că în aparatul de stat mai există elemente reacționare care sabotează decretele și legile guvernului; acestea trebuie demascate și înlăturate din post fără milă.

Le revine organizațiilor noastre județene sarcina ca la următoarele predări de bovine să nu existe abuzuri sau împărțiri inegale care să afecteze numai populația maghiară sau pe agricultorii mai săraci.

Plângerile care nu pot fi soluționate la organizațiile noastre locale sau la autorități, sau care sunt de valabilitate generală, trebuie raportate imediat centrului pentru a le soluționa la ministerele de resort. În acest scop, considerăm necesar ca la fiecare birou județean să fie angajat un avocat inteligent și de încredere, care să se ocupe de plângeri cu profesionalismul necesar și care să ni le trimită în timp util.

Rugăm organizațiile noastre ca să ne trimită fără întârziere o evidență exactă asupra situației bunurilor mobiliare și imobiliare ale tuturor asociațiilor agricole și ale altor organizații cu caracter maghiar. Această evidență nu se referă la averea bisericilor.

Despre tratativele curente purtate de comisia noastră economică, putem anunța deja că „Hangya” [Furnica] și celelalte cooperative s-au alăturat organizației noastre. Despre toate acestea vom trimite informații mai pe larg.

Hotărârile și statutele congresului trebuie respectate cu strictețe. Statutul vi l-am trimis mai de demult, hotărârile nu le-am putut pregăti mai repede din motive tehnice, le anexăm acum. Trebuie prelucrate și, în măsura posibilităților, trebuie începută înfăptuirea lor practică.

Referitor la formularea rapoartelor de trimis la centru: trebuie rezumate pe scurt, iar plângerile trebuie susținute cu informații exacte. Fără date exacte și fără liste nu ne putem ocupa de plângeri.

Am primit plângeri referitoare la faptul că între Tinerii Progresiști și grupările noastre de tineret există conflicte. Aceasta este adevărat numai acolo unde hotărârile adunării noastre generale sunt greșit interpretate sau conducătorii Tinerilor Progresiști nu au pregătirea necesară din punct de vedere organizatoric. U.P.M. trebuie să organizeze grupuri de tineret și să se îngrijească de educația lor spirituală progresistă. Aceasta nu exclude ca tinerii să fie și individual membri ai organizației Tinerilor Progresiști sau invers. Iar acei tineri care se organizează numai în Uniunea Populară, să fie reprezentați ca gruparea noastră de tineret în conducerea Tinerilor Progresiști, pentru ca activitatea lor să fie coordonată și să se informeze reciproc asupra manifestărilor proprii (de exemplu, politice, spectacole de teatru, excursii, sport etc) și să le susțină prin participare. Pe scurt, colaborarea strânsă și relațiile frățești sunt imperios necesare.

Cazurile juridice care nu sunt cu caracter general, ci implică în mod strict numai organizația locală, județeană, dar soluționarea lor are loc la ministere sau la autoritățile din capitală, vor fi întocmite în mai multe exemplare. Dintre acestea, un exemplar cu ștampila organizației județene trebuie trimis la reprezentanța

noastră juridică din București (Calea Victoriei 126, et. II), iar un altul, cu mențiunea „copie”, la centrul nostru din Cluj (Str. Majális [Republicii] nr. 22).

Au sosit reclamații de la autoritățile superioare ale bisericilor că unele organizații ale noastre pot alege și demite preoți, cu omiterea autorităților bisericești competente. Atragem atenția organizațiilor noastre să evite manifestările anarhice, pentru că ele sunt dăunătoare organizației noastre. Dacă există obiecții împotriva cuiva, trebuie procedat în același mod, trebuie apelat la episcopia competentă cu cererea de repartizare a preotului respectiv și cu motivarea cererii. Iar din acest document se va trimite un exemplar centrului nostru, ca să intervenim și din partea noastră. Organizarea biroului nostru central este aproape de finalizare. În vederea informării, trimitem tuturor organizațiilor noastre județene câte un proiect de organizație, pentru a-l putea folosi și în scopurile proprii. Totodată, atragem atenția organizațiilor noastre că în cazul tuturor rapoartelor și reclamațiilor se vor respecta următoarele:

1. Proiectul anexat diferențiază clar cazurile aparținând diferitelor departamente. Aceste cazuri vor fi prelucrate în mod strict pe foi separate, pentru a putea fi soluționate exact și fără întârziere.
2. Comitetele noastre de pe lângă organizațiile județene își pot efectua corespondența numai cu ștampila direcțiunii județene.
3. Toate scrisorile vor fi trimise la biroul central al organizației, cu specificarea departamentului competent. Într-un plic pot fi trimise și rapoarte adresate mai multor departamente diferite. Plicul va fi adresat în mod oficial: Uniunea Populară Maghiară, Comitetul Central – Romániai Magyar Népi Szövetség Intéző Bizottsága, str. Majális nr. 22.

Rugăm organizațiile noastre să trimită în cel mai scurt timp posibil evidența tuturor membrilor din cadrul organizației locale, cu menționarea numelui, ocupației și domiciliului, precum și a cotizației lunare oferite.

În final, rugăm organizațiile noastre să raporteze centrului eventuala lipsă de personal, de exemplu lipsa unui avocat, pentru a ne îngriji de repartizarea lor, și să raporteze deopotrivă dacă are forță de muncă disponibilă ca să-i putem repartiza în caz de nevoie.

Vă dorim tuturor spor la muncă și vă salutăm frățeste.

Cluj, 11 iulie 1945

Libertate!

În numele Comitetului Executiv Central

Președinte Gyárfás Kurkó

(Arh.St.Cluj, Uniunea Populară Maghiară, Organizația Turda, fond 28, dos. 2/1945, f.17-19)